

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

HIZIR AGAZÂDE SA'İD BEY DÎVÂNİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Yasin PEKUZ

Danışman

Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK

Temmuz – 2018

KIRIKKALE

KABUL – ONAY

Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK danışmanlığında Yasin PEKUZ tarafından hazırlanan “Hızır Agazâde Sa’îd Bey Dîvânı” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

06/07/2018

Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim AKYOL

Prof. Dr. Ayşın SUNGURHAN

Unvan Ad SOYAD

Unvan Ad SOYAD

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2018

Enstitü Müdürü

BEYAN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Hızır Agazâde Sa’îd Bey Dîvânı**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları yerlerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../07/2018

Yasin PEKUZ

İmza

ÖN SÖZ

Çalışmamızda, asıl adı Mehmet Sa'îd olan ve 19. Yüzyılda yaşamış, Hızır Agazâde Sa'îd Bey'in hayatı, sanatı, edebi kişiliği anlatılmış; dîvânının yazma ve matbu' tüm nüshaları elde edilerek incelenmiş, 1257 tarihli matbu' nüshası transkribe edilerek şekil ve muhtevâ yönünden incelemesi yapılmıştır.

Said Bey'in elimizde Divanından başka bir eseri bulunmamaktadır.

Kaynaklara göre Said Bey'in babası ve dedesi musıkî ile ilgilenmişlerdir. Musikişinas bir aileye mensup olan şâir, babasının desteği ile Enderun'a girmiş ve orada müezzin ve sipahi olarak görev yapmıştır. Şiirlerinden anladığımıza göre Anadolunun çeşitli yerlerinde memurluk ve yöneticilik görevlerinde de bulunmuş ve bu görevlerdeki başarısından dolayı kendisine “hâcegân” rütbesi verilmiştir. Şairin iyi bir eğitim aldığı tahmin edilmekte, Arapça ve Farsçayı çok iyi bildiği kaynaklarda zikredilmektedir.

Hece ile şiirler yazdığı da bilinen Sa'îd Bey'i kaynaklar, 19. Yüzyılda etkinliğini devam ettiren mahallileşme akımının bir temsilcisi olarak görür ve bu akımın diğer temsilcileri gibi Nedîm'i aşamayarak şiiri basitliğe sürükleyen şairler arasında gösterir.

Şairliği çok kuvvetli olmayan, daha çok musikişinaslığı ile bilinen, Divanı da hacim olarak küçük olan Hızır Agazade Sa'îd Bey hakkında neredeyse hiç inceleme yapılmamış olması, bizim çalışmamızı bu konuda yapmamızın en önemli nedeni olmuştur.

Araştırmanın proje aşamasından tamamlanmasına kadar büyük katkısı olan, her aşamada gereken tüm desteği sağlayan başta değerli danışmanım Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK olmak üzere; bilgi ve önerilerinden yararlandığım İlahiyatçı, Sayın Selim TAŞKIN a ve araştırmanın tüm kısımlarında bana destek olan Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni, eşim Betül PEKUZ'a teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

PEKUZ, Yasin, “Hızır Ağazâde Sa’îd Bey Divanı” , Yüksek Lisans Tezi
Kırıkkale 2018

Hızır Ağazâde Sa’îd Bey Dîvânı’nın transkripsiyonu, şekil ve muhteva yönünden incelenmesi.

Bu araştırmanın amacı, 19. yüzyılda yaşamış musikişinas bir dîvan şairi olan Hızır Ağazâde Sa’îd Bey’in hayatı, sanatı, edebi şahsiyetinin incelenmesi; dîvânının transkripsiyonu, şekil ve muhteva yönünden incelenmesi ve araştırmacıların bu çalışmadan yararlanmalarıdır.

Hızır Ağazâde Sa’îd Bey Dîvânı’nın 3 adet matbu’ 4 adet yazma nüshası tespit edilebilmiş olup, çalışmamız 1257 tarihli matbu’ nüsha üzerinden yapılmıştır.

Hızır Ağazâde Sa’îd Bey’in babasının ve dedesinin musiki ile ilgilendiği kaynaklarda zikredilmektedir. Sa’îd Bey Enderun’da müezzin ve sipâhi olarak görev yapmış ayrıca Anadolu’nun çeşitli yerlerinde memur olarak bulunmuştur. Şiirlerini okuyup incelediğimizde Sa’îd Bey’in Divan Şiirinin şekil ve muhteva özelliklerini tam olarak yansıttığını söylemek mümkün bulunmamaktadır. Sa’îd Bey için 18. Yüzyılda başlayan mahallileşme akımının etkisinde kalmıştır demek yanlış olmaz. Aruza uymadaki özensizliği ve hatta hece vezni ile şiirler yazmış olması da burada bahsedilmesi gereken bir konudur. Sa’îd Bey Divanını incelediğimizde özellikle gazel ve şarkılarındaki akıcılık ve sözlerdeki musiki eda bu şiirlerin bestelenmek üzere yazıldığı izlenimini vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Hızır Ağazâde Sa’îd Bey, Dîvan Şiiri, Şarkı, Enderun

ABSTRACT

PEKUZ, Yasin, Hızır Agazade Sa'id Bey's Divan, Master's Thesis
Kırıkkale 2018

The examination and the transcription of Hızır Agazade Sa'id Bey's Divan in terms of content and form.

This study aimed at the examination of the life , art and the literal personality of Hızır Agazade Sa'id Bey who lived in the 19 th century and was a music lover Divan poet; the transcription of his Divan in terms of form and content and so that the researchers can benefit from this study.

Until now 3 printed and 4 written copies of Hızır Agazade Sa'id Bey's Divan have been identified and this study is made on the printed copy under date of 1257.

It has been mentioned in sources that Hızır Agazade Said Bey's father and grandfather were interested in music. Said Bey officiated as a muezzin and a cavalryman at Enderun (special school in the Ottoman Palace) and he also resided as a civil servant at various places in Anatolia . when we read and examine his poems, it is not possible to say that Hızır Agazade Said Bey complies with the content and formal characteristics of the Divan poetry. As for Said Bey, it won't be a fallacy to say that he was influenced by the localization movement that started in the 18 th century. His negligence of conforming to aruz prosody and his even having written poems in syllabic meter is another matter that must be mentioned here. When we examine Sa'id Bey's Divan, especially the fluency in his odes and songs and the musical air in lyrics implies that these poems were written to be composed.

Keywords: Hızır Agazade Sa'id Bey, Divan Poetry, Song, Enderun

KISALTMALAR

bkz.:	Bakınız
B.O.A:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C:	Cilt
DİA:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
İSAM:	İslami Araştırmalar Merkezi
M:	Matbu' nüsha
M1:	1257 tarihli matbu' nüsha
M2:	1281 tarihli matbu' nüsha
M3:	1289 tarihli matbu' nüsha
s:	Sayfa
S:	Sayı:
TDEA:	Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
TDK:	Türk Dil Kurumu
Y:	Yazma nüsha
Y1:	791 Arşiv no'lu Milli Kütüphane Nüshası
Y2:	3653 Arşiv no'lu Milli Kütüphane Nüshası
Y3:	Atatürk Kitaplığı Nüshası
Y4:	İstanbul Üniversitesi Nüshası
Yay:	Yayınevi

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (ā)	a, ā	ص	ṣ
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ẓ, ḍ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ġ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	ẓ, ḍ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ṣ	ی	y, ı, i, ī
		ء	’

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR.....	vi
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii

GİRİŞ

HIZIRAĞAZÂDE SA'ÎD BEY'İN HAYATI, SANATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1.Ailesi, Çevresi, Arkadaşları	1
1.2.Hayatı	3
1.3.Eğitimi.....	7
1.4.Edebi Şahsiyeti.....	9
1.5.Eseri.....	11

1. BÖLÜM

HIZIR DÎVÂNÎ'NİN ŞEKİL VE MUHTEVÂ YÖNÜNDEN İNCELEMESİ

A: Şekil Yönünden	12
B: Muhteva Yönünden.....	42
2.1.Din.....	42
2.1.1.Allah.....	42
2.1.2.Melekler	46
2.1.3.Kur'ân-ı Kerîm.....	46
2.1.4.Peygamberler.....	46
2.1.5.Diğer Din Büyükleri.....	47
2.1.6.Âhiretle İlgili Mefhûmlar	48
2.1.7.Diğer İtikadî Mefhumlar	49
2.2.Tasavvuf.....	49
2.2.1.Tarikatla İlgili Mefhumlar.....	49
2.3.Cemiyet	56
2.3.1.Şahıslar	56
2.3.2.Ülkeler, Şehirler	64
2.4.Sevgili ve Unsurları.....	66
2.4.1.Güzellik (Hüsn, Melâhat, Ra'nâ)	66
2.4.2.Sevgili	74
2.4.3.Sevgilide Güzellik Unsurları.....	78

2.5.Deyimler, Atasözleri ve Veciz Sözler.....	111
2.5.1.Deyimler.....	112
2.6.Tabiat.....	113
2.6.1.Zaman ve Zamanla İlgili Mefhûmlar	113
2.6.2.Hayvanlar	114
2.6.3.Bağ, Çemen, Çiçeklik ve İlgili Unsurlar	115

2. BÖLÜM

DÎVAN TAVSÎFİ, DİZİN, TRANSKRİPSİYONLU METİN, KAYNAKÇA VE EKLER

3.1.DÎVÂNIN MATBU' VE YAZMA NÜSHALARININ TAVSÎFİ.....	117
3.1.1.Matbu' Nüshalarının Tavsîfi	117
3.1.2.Yazma Nüshalarının Tavsîfi	119
3.2.METİN KURULUŞU İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR.....	123
3.3.HIZIR DÎVÂN'ININ TRANSKRİPSİYONLU METNİ.....	124
3.4.SONUÇ.....	189
3.5.KAYNAKÇA	191
3.6.DİZİNİNDEKS.....	193
3.7.EKLER(1257 Tarihli Nüsha)	197

GİRİŞ

HIZIR AĞAZÂDE SA'İD BEY'İN HAYATI, SANATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. Ailesi, Çevresi, Arkadaşları

Şairin arşiv belgelerine göre adı tam olarak “Mehmed Sa'id”dir. Musikişinas bir aileye mensup olan Sa'id Bey'in dedesi, musâhib-i şehriyari olan Hızır Ağa'dır. (Güntekin, 2008: 563) Halep'te doğan Hızır Ağa, Şam asıllı bir aileye mensuptur; doğum ve ölüm tarihi belli değildir. Keman çalmadaki ustalığı sebebiyle Kemanî Hızır Ağa olarak tanınmış, musahibi olduğu I. Mahmud Dönemi'nde şöhretinin zirvesine ulaşmıştır. Keman çalması, bestekâr ve musiki nazariyatçısı olması dolayısıyla musiki tarihi açısından önemli bir şahsiyettir. Tam adı “Tefhîmü'l-Makâmât Fî Tevlîdi'n-Nagamât” olan bir nazariye kitabı kaleme alan Hızır Ağa'nın ayrıca 16 bestesi günümüze ulaşmıştır. (Özcan, 1993 : 413)

Sa'id Bey'in babasının da dedesi gibi büyük bir bestekâr, musahib-i şehriyarî ve serhanende olduğu hususunda kaynakların uzlaştığı görülse de ismi üzerinde ihtilaf vardır. Öztuna'ya göre Küçük Arif Mehmed Ağa (Özcan, 1993 : 413) olarak anılan bestekârın isminin başında Arif olup olmadığı belli değildir. (Öztuna, 1974: s. 18) Ahmed Ata Bey'in bildirdiğine göre ise şairin babasının ismi Mehmed Arif Ağa'dır. (Ata, 2010: 545) Osmanlı Arşivinde bulunan bir belgede geçen “Mehmed Arif veled-i Hızır serheng-i musahib-i şehriyarî” ifadesinden anlaşıldığına göre Ahmed Ata Bey'in verdiği bilgi doğrudur. Günümüze 44 eseri ulaşan Hızırağazâde Küçük Mehmed Arif Ağa'nın sadece güfte mecmualarında 100 kadar eseri vardır. Kaynaklarda doğum tarihi ile ilgili bir kayıt olmayan bestekârın ölüm tarihi de şüphelidir. Öztuna, kesin olmamakla birlikte 1800 yılına işaret etmiştir. (Öztuna, 1974: 18) Haseki Sultan Vakfı mütevellisi olan Mehmed Arif Ağa'nın ölümünden

dolayı üstlendiği görevin devriyle ilgili bir belgeye göre ise 1232 \1816-1817' de ölmüştür.

Arşiv kayıtlarından hareketle Sa'îd Bey'in ailesinin diğer fertleriyle ilgili bilgilere de ulaşmak mümkündür. Bir başka belgede geçen "Maaş-ı Habibe Hatun zevce-i Hızır Ağa veledi Arif Ağa" ifadesinden Sa'îd Bey'in annesinin adının "Habibe", yine aynı belgedeki "Habibe: Hemşire-i Tesane Emini Hacı Ali Bey Merhum" ifadesinden ise Sa'îd Bey'in dayısının Tersane Emini Hacı Ali Bey olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Sa'îd Bey'in hanımının adı "Zübeyde", oğlunun adı ise "Nezih"tir. Nezih Bey'in Bab-ı Mazbata Katipliğinden emekli (Süreyya, 1996: 1440) ve 1312'de (1894-1895) sağ olduğu hakkında kayıtlar bulunmaktadır.

Sa'îd Bey, 19. yüzyılın ilk yarısında İstanbul'un orta halli ailelerinin yaşadığı, bugün Gülhane Parkı'nı Topkapı Sarayı Müzesi girişine bağlayan Soğuk Çeşme Sokağı'nda (Fahri, 2010: 157-160) ikamet etmekteydi. İbnülemin'in 17 Şevval 1266 (26 Ağustos 1850) tarihli Ceride-i Havadis'te tespit ettiği bir satış ilanında, şairin Lala Hayrettin Mahallesi'nde, Bab-ı Ali yakınında, Soğuk Çeşme'nin karşı sırasındaki caddede bulunan evinin özellikleri şu şekilde sıralanmıştır: "... haremde alt üst altı oda ve iki ufak sandık odası ve divanhaneler ve selamlıkta üst katta ve orta katta birer oda ve üç uşak odası ve ahır ve matbah ve bir miktar bahçe ve harem ve selamlıkta Kırkçeşme suyu ve bir tatlı su kuyusu." (İnal, 1969: 1578)

Divanında rastlanan bazı isimler şairin muhitini belirlemek bakımından dikkate değerdir. Şairin hamiliğini Ali Rıza Efendi, Akif Paşa ve Pertev Paşa yapmış olup (Ata, 2010: 546-547) son ikisi şair yönleriyle tanınan kimselerdir. Tayyar Efendizâde Ahmed Ata Bey ve Koca Yusuf Paşa Hafidi Molla Bey şairin müşterek şiir yazdığı arkadaşlarıdır; (Said, 1257: 12) yazdıkları müşterek şiirde ismi geçen ve yakın arkadaşları olan Haşim Bey, Enderun'da yetişmiş büyük bir bestekârdır. (Güntekin, 1993: 14-15)

Ahmed Ata Bey, Sa'îd Bey'i "... nüktedân u ârif ve mâide-i ikramı ehîbbâsına müheyya bir zât-ı kadirşinâs-ı aluf u elif olduğundan meclis-i müzdaham-gâh-ı hayl-i zurafâ ve her nev ulûm u fûnûn ve edebiyâtın mahâret-i mâhiyetinden bahse münhasır u müsâid hakikaten bezm-i Baykara denmeye şâyân bir encümen-i maârif-pîrâ... " sözleriyle tarif etmektedir. (Ata, 2010: 548) Bunun dışında sedasının hazin ve edasının güzün (İlyas Ağa, 2011: 223) olduğu da dikkate alınırsa yukarıda ismi geçen Akif ve Pertev Paşa ile Ali Rıza Efendi'nin konaklarında toplanan meclislere sesi ve sözüyle renk kattığı düşünülebilir.

1.2.Hayatı

Sa'îd Bey'in doğum tarihi hakkında bir kayıt yoktur. Fatin, doğum yerinin İstanbul olduğunu bildirmektedir. (Sarıkaya, 2007: 359-360) Bu hususta Mehmed Tahir Bey, "medenî" ifadesini kullanarak şairin İstanbullu olduğuna işaret etmiştir. (Tahir, 1333:168)

Şairin Kılar-ı Hassa ağaları sınıfına katıldığı bilinmektedir. Büyük ihtimalle babasının nüfuzu sayesinde Enderun'a alınan Sa'îd Bey'in Enderun'daki hayatı hakkında kaynaklarda ayrıntılı bir bilgi yoktur. Buradaki hayatıyla ilgili bilgilere Osmanlı Arşiv kayıtlarında ve Letaif-i Enderun'da rastlanmaktadır. Kılar-ı Hassa çıraqlarını listeleyen bir defterde III. Selim Dönemi çıraqları arasında "Mehmed Sa'îd Bey, cündî ve müezzin, 7 Ra 216" şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Bu kayıttan anlaşıldığına göre 1216 (1801) senesinde Enderun'da Kılar-ı Hassa'da bulunan Sa'îd Bey, müezzinliğin yanı sıra sipahi olarak da görev yapmıştır. (Duman, 2013:685-704)

Letaif-i Enderun'dan edinilen bilgilere göre 1231'de (1815-1816) Bebek Kasrı'nda rikab merasimi düzenlendiği esnada şairin,

Şâhım nice ben olmayam elţâfiña meftûn

Şâdi-i cihân luţf-ı hümâyûnuña merhûn

şarkısı şairin kendi okuduğu usul ile okunmuş, oldukça beğenilmiştir. Bu sırada "sadâsı hazîn ve edâsı güzîn" olduğundan çavuş mülazımlığına terfî etmiştir. (İlyas Aga,2011: 119)

1231'de (1815-1816) çavuş mülazımı olan Sa'îd Bey, 1236'ya (1820-1821) kadar beş yıl boyunca "ilm-i musîkîye müdâvim" ve görevinde "mahâret-i kâmile-peydâ ve o cihetle güfte ve bestede memdûh-ı alâ vü ednâ" olduğundan "unvân-ı serhengî"ye nail olmuştur. (İlyas Aga,2011: 224) 1238'de (1822-1823) Bahariye Kasrı'nda düzenlenen yılbaşı rikabında şairin,

Meclisde kılp lâ l-i leb-i yâri piyâle

Bu fikr ile zînet veririz bezm-i hayâle

şarkısı okunmuştur. Anlaşıldığı kadarıyla Sa'îd Bey, babasından ve dedesinden tevarüs ettiği musiki yeteneği sayesinde şöhret bulmuş bir Enderunludur.(Duman, 2013 : 685-704)

1243'te (1827-1828) Rami Çiftliği Mevkib-i Hümayunundaki Rikab-ı Hümayun çavuşları ve Hassa müezzinleri arasına dahil edilmek istense de yola çıkmaya "semen-i vücûdu" elvermediğinden Topkapı Sarayı'nda kalmıştır. TDEA'da hassa müezzinleri sınıfına dahil edildiğinden bahsedilse de bu bilginin kaynağı belirtilmemiştir. (TDEA, 1998: s. 425) 1244'te (1828-1829) "alüfte-i ülfet-i elibbâ"

olduğundan Topkapı Sarayı'nda sevdiklerinden uzak, tek başına kalamamış; "istidasına mebnî senevî 5000 kuruş nanopâre " ile emekli edilmiştir.

1244'te çerag olduktan sonra saray dışındaki hayatına dayısı Tersane-i Amire Emini Hacı Ali Bey'in yanında bir süre refah içinde devam ettikten sonra 1246'da (1830-1831) Sofya'da toplanan sipahi alayları müdürlüğüne, 1247'de (1831-1832) Ağa Hüseyin Paşa refakatiyle Anadolu'ya hareket eden ordunun bazı alaylarının idare işlerine memur edilmiştir.

İstanbul'a döndüğünde Darphane-i Amire Müşiri Ali Rıza Efendi'ye intisap etmiş, hamisinin yardımıyla Akdağ Madenini teftiş etmekle görevlendirilmiştir; bu memuriyet dolayısıyla aşağıdaki kıtayı kaleme almıştır:

Ƙuvvet-i himmet vâlâ-yı velî-ni' met

Baňa bir âhla biñ ƣağı devirdir hâlâ

Ƣaş dikenlikde benim ğâlib olan gevheñime

O şı aƣıtdı ise ben gümüş etdim icrâ

(Divan s.31)

Bu görevinden pek de memnun kalmamış, çektiğı zorlukları şı beyitle ifade etmiştir:

Aƣdâğ'da ƣara baht ile ģunnâb-ı eşkimi

Çoğ eyledim nişâr sefid ü siyâh u sürğ

(Divan s.34) (Duman, 2013 : 685-704)

Kaynaklarda Sa'îd Bey'in bu görevinden başarıyla dönmesinin ardından kendisine Ali Rıza Efendi'nin himmetiyle 1251'de (1835-1836) "hâcegân" rütbesi verildiği belirtilmektedir. Bu hususla ilgili bir belgeden şaire hâceganlık verildiği bilgisinin doğru olduğu öğrenilmekle birlikte bu rütbenin şaire 1251'de değil, 15 Cemaziyevvel 1252'de (28 Ağustos 1836) verildiği anlaşılmaktadır. (B.O.A., 1601: 37)

Kendisine bu derece yardım eden Ali Rıza Efendi'ye müşirlik tevcih edildiğinde Sa'îd Bey, Ali Rıza Efendi'ye

İdüp ebrûşun ol-şeh-i nâza me'mûr-ı müşîriyyet

İder her 'işvede bin hükûm destûr-ı müşîriyyet

(Divan s.7)

matlalı beş beyitlik gazeli sunmuştur. Sa'îd Bey, son olarak Gümrük Binası İnşaatı Emanetinde 2500 kuruş maaş ile görevlendirilmiş ve görevini başarıyla tamamladığı takdirde kendisine 50000 kuruş daha ihsan edileceği vaat edilmiştir. (B.O.A., 1269: 49172)

Ali Rıza Efendi'nin 24 Ramazan 1252 Pazar (2 Ocak 1837) günü Ayasofya'da minber dibinde şehit edilmesi üzerine derin bir üzüntüye düşen Sa'îd Bey, bu üzüntünün etkisiyle hastalanmıştır. Şu kıta şairin üzüntüsünü göstermesi bakımından önemlidir:

“Görmek dilersen 'âşık 'aynî'yle Kerbelâ-yı

Minber dibinde gel gör Seyyid 'Ali Rızâyı”

(Divan s.2) (Duman, 2013 : 685-704)

Ahmed Ata Bey'in bildirdiğine göre koruyucusunu kaybeden Sa'îd Bey'i Damat Halil Rıfat Paşa, himaye etme niyetindedir; fakat "iki nefer-i nemmâm-ı müstahaku'l-intikâm" Paşa'yı Sa'îd Bey'in uğursuz biri olduğuna inandırarak Paşa'nın iyi niyetini ve teveccühünü izale etmiştir. Sa'îd Bey, Paşa'nın teveccühünün azaldığını fark ederek bunun sebebini şu beytiyle sorma gereği hissetmiştir:

Ḳadriñ añlarken Sa'îdâ ol vezir-i lâ nazîr

Silk-i şâ'irden niçin 'add'etmemiş bilmem seni

(Divan s.23)

Aynı zamanda Pertev ve Akif Paşaların meclislerine devam eden Sa'îd Bey, gördüğü iltifatın azalmasından aynı olumsuz telkinin sürdüğünü anlamış ve üzüntüsü bir kat daha artmıştır. (Duman, 2013 : 685-704)

Şairin ölümüyle ilgili olarak kaynaklarda iki farklı bilgiye rastlanmaktadır. Bunlardan birincisine göre bir gece evinin önünden yangın tulumbası geçerken tulumbanın düşmesi sonucu oluşan gürültüyle uykusundan korkuyla uyanmış, bu korkunun mevcut üzüntüsüne eklenmesiyle hastalığı artmış ve birkaç gün sonra vefat etmiştir. İkinci iddia, kalp sektesi neticesi ile vefat ettiği yönündedir ki, şişmanlığı da göz önüne alınırsa bu iddianın doğru olma ihtimali kuvvetlenmektedir. 1252'de vefat eden Sa'îd Bey, Eyüp'te Bahariye Caddesi'nin solundaki mezarlığa defnedilmiştir. (Duman, 2013 : 685-704)

1.3. Eğitimi

Hızırağazâde Sa'îd Bey'in aldığı görevler ve hakkındaki değerlendirmelerden hareketle iyi bir eğitim aldığı söylenebilir. Esasen Enderun'da uzun yıllar bulunduğu bilinmesi bile oldukça donanımlı bir kişi olduğunun göstergesi sayılmalıdır. Sa'îd Bey'in eğitim gördüğü sırada Enderun'da eğitim faaliyetinin sürdüğü üç oda bulunmaktaydı: Seferli Koğuşu, Kiler Koğuşu ve Has Oda. Kiler Koğuşu derece itibarıyla ikinci sıradaydı, buraya Seferli Koğuşu'ndan terfi edilir, buradan terfi edenler ise Has Oda'ya çıkardı. Yeterli istidadı olmayanlar ve başarı gösteremeyenlerin elendiği ve saray dışında görevlendirildiği (Uzunçarşılı, 1988: 297-335) de göz önüne alınacak olursa Sa'îd Bey'in başarılı olduğu anlaşılabılır.

Ata Tarihi'nde "...isti'dâd-ı mâder-zâdını kesb-i kemâle hasr u kasr ile miyâne-i emâsilde isbât-ı liyâkât u istihkâk ederek ba'zı rüfekâ-yı müstaidîne Fârisî vü mukaddemat-ı Arabiye dersi irâesiyle hâce-i encümen-i irfân u meydân-ı nazm u nesrde müşâr-ı benân-ı sühan-sencân..." olduğu belirtilmiş, ayrıca bu bilgilere paralel olarak aynı eserde Sa'îd Bey'in kaptan-ı deryalardan Kilarî Süleyman Refet Paşa'nın Farsça öğretmeni olduğu kaydedilmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla Sa'îd Bey Arapça ve Farsçayı mükemmel derecede bilmektedir. (Ata :2010)

Sa'îd Bey, babası ve dedesi gibi musikiyle ilgilenmiş; Enderun'da musiki eğitimi almış ve ismi döneminin meşhur kemanîleri arasında sayılmıştır. (Rıza Bey, 2011:173)

1.4.Edebi Şahsiyeti

Kaynaklarda Sa'îd Bey'in şiiri hakkında genel olarak olumlu değerlendirmelerde bulunulmuştur. Letâif-i Enderun'da "zurafâ-yı şu'arâ" (İlyas, Aga, 2011) olarak anılan şairi Ramiz Paşazâde İzzet Bey, Divanın mukaddimesinde "Ser-âmed-i zurafâ Sa'îd Bey" (Paşazade İzzet, 1257) sözleriyle tanıtarak onun önde gelen şairlerden olduğunu vurgulamıştır. Ahmed Ata Bey'in "...Mumaileyh mebâdî vü makâsîd şi'r ü inşâyı, ârif ü mezâyâ-yı kütb-i edebiyeye vâkıf olup Nedîm-i kadîmin dûnunda vü saraylı Vâsfin fevkinde inşâd-ı eş'âr u îcâd-ı güftâr eylediği..." (Ata, 1281) şeklindeki ifadesinden şairi Nedîm-Vâsîf çizgisinde değerlendirdiği ve Vâsîftan üstün gördüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Daha sonra yayımladığı Tarih-i Ata'da ise bu karşılaştırmayı değerlendirmeleri arasından çıkarmış ve sözlerini ". şi'r ü inşâda üstâd denmege lâyük ve mezâyâ-yı kütüb-i edebiye ve hayâlât-ı Fârisiyede emsaline fâik ve eş'âr-ı şîrîn-güftârda ekser-i şöhret-şîârân-ı şu'arâ-yı Osmâniyeyi sâbıkbir şâ'ir-i mâhir-i nâzik-tabî'at olduğu misüllü ruhu hafîf tabî latîf edâsı zarîf lisânı hasîf nüktedân u 'ârif..." (Ata, 2010) şeklinde değiştirmiştir.

Dönemin önemli kaynaklarından Fatin Tezkiresi'nde şair ana hatlarıyla tanıtılmış, şairin edebi kişiliği ile ilgili bir değerlendirme yapılmayarak şiirlerinden,

İtmedi gitdi eşer nâle-i cângâh saña

Merhamet virmedi mi Hâzret-i Allah saña

(Divan s.5)

matlalı gazeli örnek olarak sunulmuştur. (Sarıkaya, 2007: 359-360)

Modern edebiyat tarihlerinde de Sa'îd Bey ile ilgili bilgi ve değerlendirmelere rastlanmaktadır. 19. yüzyılın başında mahallileşme akımının temsilcilerinin Nedîm'i aşamayarak edebiyatı bayağılığa ve zevksizliğe düşürdükleri değerlendirilmesi yapılırken Sa'îd Bey de bu başarısız şairler arasında sayılmış, (Ünver,1998: 131-140) şöhretinin şiirinden değil bestelenmiş şarkılarından kaynaklandığı belirtilmiş, (Erdoğan, 2001: 83-106) bunlara ek olarak hece vezniyle şiir yazma geleneğine Sa'îd Bey'in de katıldığı ifade edilmiştir. (Horata, 2002: 156)

Sa'îd Bey'in edebi anlayışının oluşmasında ve gelişmesinde 18. yüzyılın önemli şiir akımlarından mahallileşmenin dolayısıyla bu akımın yüzyılın başındaki önemli temsilcisi ve kendi gibi Enderunlu olan Vâsıf'ın etkisini görmek de mümkündür. (Duman, 2013: 685-704)

1.6.Eseri

Hızır Ağazâde Sa'id Bey'in bilinen tek eseri olan “Divanı” şimdiye kadar müstakil olarak üç defa basılmıştır. Bu nüshaların tamamı tarafımda temin edilerek incelemeleri yapılmış olup küçük farklar haricinde nüshalar arasında pek farka rastlanmamıştır. Bilinen en yaygın nüshası ölümünden 5 yıl sonra basılan 1257 tarihli nüsha olduğu için çalışmamızı da bu nüsha üzerinden yapmış bulunmaktayız. Divanın matbu' ve yazma nüshaları sırasıyla şunlardır:

A: Matbu' Nüshalar: (M)

M 1- Divan-ı Hızır Ağazâde Sa'id Bey, Bab-ı Seraskeri Matbaası, İstanbul: 1257, 36 s.

M 2- Hızır Ağazâde Divançesi, Matbaa-i Amire, İstanbul: 1281, 30 s.

M 3- Divan-ı Hızır Ağazâde Sa'id Bey, Bab-ı Ali Caddesinde Cağaloğlu Yokuşunda Kafesçi Sokağında Müceddeden Küşad Olunan Matbaa, İstanbul: 1289, 34 s.

B:Yazma Nüshalar: (Y)

Divanın matbu nüshalarının yanında dört adet yazma nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalar şunlardır:

Y 1- Milli Kütüphanede Nüshası : 06 Mil Yz A 791 arşiv numarası kayıtlı yazmanın DVD numarası 922'dir.

Y 2- Milli Kütüphanede Nüshası : 06 Mil Yz A 3653 arşiv numarası kayıtlı yazmanın DVD numarası 931'dir.

Y 3- Atatürk Kitaplığı Nüshası : Belediye K. 588 arşiv numarası ile kayıtlıdır.

Y 4- İstanbul Üniversitesi Nüshası : T 10291 arşiv numarası ile kayıtlıdır. (Eski numarası: 2818)

2. BÖLÜM

DÎVÂNININ ŞEKİL VE MUHTEVÂ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

A. ŞEKİL YÖNÜNDEN İNCELEME:

Hızır Agazâde Sa'id Bey Dîvânı Klasik Türk Edebiyatının alışlagelmiş nazım şekilleri ve türlerini bulundurmak hususunda kurallı ve düzenli bir divan değildir. Şairin vefatından 5 yıl sonra ilk baskısı yapılan eserine daha çok bir “divançe” hatta “gayr-i mürettep” bir divan demek yanlış olmaz.

Eserin, nazım şekli ve türü bakımından incelemesi yapıldığında bu nazım şekil ve türlerinin bilinen beyit sayısı, kafiye şeması, konusu gibi bazı unsurlarına şairin uymadığı ve bu anlamda rahat bir tavırla şiirlerini yazdığını görmekteyiz. Bu yüzden her şiirinin ayrı ayrı biçim bakımından incelenmesi gerektiği düşüncesinden hareketle eserin şekil ve muhteva bakımından birtakım özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Hızır Agazâde Sa'id Bey Dîvânında 1 Münâcaat, 1 Naat, 1 Nazire, 28 Gazel, 1 Murabba, 1 Tahmis, 6 Şarkı, 1 Muhammes, 1 Müseddes, 10 Kıt'a, 18 Beyit bulunmakta ve tüm bu şiirlerin şekil yönünden incelemeleri transkripsiyonlu metindeki numaraları esas alınarak aşağıda sunulmuştur.

MÜNACÂT Lİ-ḤAZRETİ KÂDÎ'L – ḤÂCÂT

Nazım Türü: Münâcaat

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 6

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: olan Allah

Kâfiye: “-ın, -in” tam kâfiye

NA‘T-I RA‘NÂ BERÂ-Y-I MEVLÂNA

Nazım Türü: Nâat

Nazım Birimi: Dörtlük

Birim Sayısı: 4

Kâfiye Düzeni: abab-cccb-dddb

Redif: Amân yâ Ḥazret-i Molla daḥîlek

Kâfiye: 1. Dörtlük: -da redif, -ân zengin kafiye

2. Dörtlük: -rde zengin kafiye

3. Dörtlük: -ân zengin kafiye

4. Dörtlük: -it redif, -râğ zengin kafiye

NAZÎRE LÎ - ŞEMS-İ TEBRÎZÎ

Nazîre

Nazım Birimi: Dörtlük

Birim Sayısı: 7

Kâfiye Düzeni: abab-cccb-dddb...

Redif: Dermânda emm-i feryâd-res

Kâfiye: 1. Dörtlük: -ân zengin kafiye

2. Dörtlük: -dil redif , -k yarım kafiye

3. Dörtlük: -âh zengin kafiye

4. Dörtlük: “kaldım ğamla ben” redif, -âd zengin kafiye

5. Dörtlük: -m yarım kafiye

6. Dörtlük: -dı dil redif, -al tam kafiye

7. Dörtlük: -as,es tam kafiye

İBTİDÂ'İ ĞAZELİYYÂT FÎ-ḤARF'İL-ELİF

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: -âh saña redif

5

“İSTİGNÂ” REDİFLİ GAZEL

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: - istignâ

Kâfiye: - âyî zengin kafiye

6

FÎ-ḤARF'ÎT-TÂ

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 6

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: - hasret

Kâfiye: - âhî zengin kafiye

**ĐARBĐĦĦĦNE MÜŐĦĦRĦ RĦZA EFENDĦ'YE MÜŐĦĦRĦYYET İĞHSAN
OLUNDUĞDA SÖYLEĐĦĐĦ ĦAZELDĦR**

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: - müőĦĦriyyet

Kâfiye: - ũrı zengin kafiye

FĦĦ-ĐARF'ĦR-RĦ

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 7

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: - nigāhıñdır

NAĐĦRE-Ħ ĦAZEL-Ħ 'İZZET MOLLA

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 7

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Kâfiye: -ân zengin kafiye

Redif: - lıkdır

10

“DEĞER” REDİFLİ GAZEL

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: - ya deger

Kâfiye: -â, dâ tam kafiye

11

“DİLDEDİR” REDİFLİ GAZEL

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: - ım dildedir

Kâfiye: -âr zengin kafiye

12

FÎ-ḤARF'ÎL-ḲÂF

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: - bilür ' âşık

Kâfiye: -r, -er yarım-tam kafiye

13

FÎ-ḤARF'ÎL-KÂF

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 7

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: - gördük

Kâfiye: -ün, tam kafiye

“PERÇEMİN” REDİFLİ GAZEL

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 8

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: -yı perçemin

Kâfiye: -â, tam kafiye

KOCA YUSUF PÂŞÂ HAFİDİ MOLLA BEYEFENDİ ve TAYYÂR
EFENDİZÂDE AĞMED ‘ AĞÂ BEY EFENDİ ile ŞÂĞİB-İ DİVÂNİŖ

MÜŞTEREK SÖYLEDİKLERİ MURABBA’DIR

Nazım Şekli: Murabbâ

Nazım Birimi: Dörtlük

Birim Sayısı: 4

Kâfiye Düzeni: aaaa,bbba,....

Redif: Hâşim Bey

Kâfiye: 1. Dörtlük: -â tam kafiye

2. Dörtlük: -yle zengin kafiye

3. Dörtlük: -â tam kafiye

4. Dörtlük: -et, at tam kafiye

16

“SENİN” REDİFLİ GAZEL

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: - seniñ, ıñla seniñ.

Kâfiye: -ân zengin kafiye

17

FÎ-ḤARF'ÎL-LÂM

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 7

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: bir nây bir ben bir gönül

Kâfiye: -â tam kafiye

“GÖNÜL” REDİFLİ GAZEL

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 7

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: gönül

Kâfiye: -âh zengin kafiye

“DÎDE VÜ DİL” REDİFLİ GAZEL

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: dîde vü dil

Kâfiye: -âre zengin kafiye

TAHMİS-İ ĞAZEL-İ ĀKİF EFENDİ

Nazım Şekli: Tahmis (Beşleme)

Nazım Birimi: Bir gazel ya da kasidenin her beyitinin önüne aynı vezin ve kafiye 3 mısra eklenerek ortaya çıkan beşlik-muhammes.

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aaa(aa), bbb(aa), ccc(aa)....

Redif: gül

Kâfiye: 1. Beşlik: -este zengin kafiye

2. Beşlik: -yunu redif, -û tam kafiye

3. Beşlik: -ımı redif, -âr zengin kafiye

4. Beşlik: “- eyledim” redif , -â tam kafiye

5. Beşlik : -îd, zengin kafiye

FÎ-ḤARF'İL-MÎM

Nazım Şekli: 4 adet beyitten oluşmuş ve Gazel’e benzemektedir.

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 4

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: çeşmim

Kâfiye: -âli, zengin kafiye

22

“ANBER-FÂM” REDİFLİ GAZEL

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 6

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: hâl-i ‘anber fâm

Kâfiye: -â tam kafiye

23

FÎ-ḤARFÎ’N-NÛN

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: şandım ben

Kâfiye: -âl zengin kafiye

FĪ-ḤARF'İL-VĀV

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: dır gīsu

Kâfiye: -ân zengin kafiye

FĪ-ḤARF'İL-HĀ

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 7

Kâfiye Düzeni: aa-ba-ca...

Redif: -e göre

Kâfiye: -îr zengin kafiye

“ANDIKÇA” REDİFLİ GAZEL

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: ab-cb-db...

Redif: - 1 aındıkça

Kâfiye: -âr zengin kafiye

“VAR DİLDE” REDİFLİ GAZEL

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aa, ba, ca...

Redif: - var dilde

Kâfiye: -âh zengin kafiye

“-İNE” REDİFLİ GAZEL

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aa, ba, ca...

Redif: - ine

Kâfiye: -ev tam kafiye

“BİR DİL BİR DE ÂYİNE” REDİFLİ GAZEL

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 7

Kâfiye Düzeni: aa, ba, ca...

Redif: bir dil bir de âyine

Kâfiye: -ür zengin kafiye

FĪ-ḤARF'ĪL-YÂ

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 7

Kâfiye Düzeni: aa, ba, ca...

Redif: bilinmedi gitdi

Kâfiye: -â tam kafiye

“GİBİ” REDİFLİ GAZEL

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 7

Kâfiye Düzeni: aa, ba, ca...

Redif: gibi

Kâfiye: -um tam kafiye

TAZMÎN-İ KİT' A-İ MARDÎNÎ

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 6

Kâfiye Düzeni: aa, ba, ca...

Redif: seni

Kâfiye: -em tam kafiye

TAZMÎN-İ MİŞRA' -İ 'İZZET MOLLA

Nazım Şekli: Gazel

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 7

Kâfiye Düzeni: aa, ba, ca...

Redif: sini

Kâfiye: -âre zengin kafiye

MUHAMMES BERĀ-YI SĪTĀYİŞ-İ PADİŞĀH-I ‘ADL-İ ĀĠĀH

Nazım Şekli: Muhammes

Nazım Birimi: Beşlik/bent

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aaaaa, bbbaa, cccaa, dddaa...

Redif: -sun, sün

Kâfiye: 1. Beşlik: -uru,ürü zengin kafiye

2. Beşlik: -et tam kafiye

3. Beşlik: -âr zengin kafiye

4. Beşlik: -ât zengin kafiye

5. Beşlik : -ânı zengin kafiye

MÜSEDDDES BERĀ-YI TAZMÎN-İ RÜBĀÎ-İ PERTEV PAŞA

Nazım Şekli: Beşlikler halinde yazılmış müseddes / Tahmis

Nazım Birimi: Beşlik

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aaaaa, bbbaa, cccaa,...

Nakarat: Gel âcil efendim gül-i şadberk-i cihansın

Halkında bahār olduğuna albi inansın

Kâfiye-redif : 1. Beşlik: -sın redif, -an tam kafiye

2. Beşlik: -ine hayran redif, -est zengin kafiye

3. Beşlik: -inden redif -es tam kafiye

4. Beşlik: -ın redif, -ah,eh tam kafiye

5. Beşlik : -āz zengin kafiye

36

ŞARKIYĀT

Nazım Şekli: Şarkı

Nazım Birimi: Dörtlük

Birim Sayısı: 4

Kâfiye Düzeni: aaaa,bbba, ccca...

Kâfiye-Redif: 1. Dörtlük: -i redif , -en tam kafiye

2. Dörtlük: -bugün redif, -a yarım kafiye

3. Dörtlük: -ile redif, -āl zengin kafiye

4. Dörtlük: -n yarım kafiye

ŞARKI**Nazım Şekli:** Şarkı**Nazım Birimi:** Dörtlük**Birim Sayısı:** 4**Kâfiye Düzeni:** aaba,ccca, ddda,eeea**Kâfiye-Redif:** 1. Dörtlük: -gör redif , -oş tam kafiye

2. Dörtlük: -et tam kafiye

3. Dörtlük: -ında ‘aşk olsun redif, -ı yarım kafiye

4. Dörtlük: -geldi redif, -an tarım kafiye

ŞARKI**Nazım Şekli:** Şarkı**Nazım Birimi:** Dörtlük**Birim Sayısı:** 4**Kâfiye Düzeni:** aaaa,bbba, ddda,ccca**Kâfiye-Redif:** 1. Dörtlük: -seni redif , -âh zengin kafiye

2. Dörtlük: -âl zengin kafiye

3. Dörtlük: -me redif, -it tam kafiye

4. Dörtlük: -mâ zengin kafiye

39

ŞARKI

Nazım Şekli: Şarkı

Nazım Birimi: Beşlik

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aaaaa,bbbaa, cccaa,...

Kâfiye-Redif: 1. Beşlik: -â tam kafiye

2. Beşlik: -âl zengin kafiye

3. Beşlik: -ân zengin kafiye

4. Beşlik: -âr zengin kafiye

5. Beşlik: -d yarım kafiye

40

ŞARKI

Nazım Şekli: Şarkı

Nazım Birimi: Dörtlük

Birim Sayısı: 3

Kâfiye Düzeni: aaaa,bbba,ccca

Kâfiye-Redif: 1. Dörtlük: -ardın redif , -an tam kafiye

2. Dörtlük: -en tam kafiye

3. Dörtlük: -ân zengin kafiye

41

ŞARKI

Nazım Şekli: Şarkı

Nazım Birimi: Dörtlük

Birim Sayısı: 5

Kâfiye Düzeni: aaaa,bbba,ccca...

Kâfiye-Redif: 1. Dörtlük: -na tam kafiye

2. Dörtlük: -ür zengin kafiye

3. Dörtlük: -âr zengin kafiye

4. Dörtlük: -ân zengin kafiye

5. Dörtlük: -âl zengin kafiye

42

KİTA‘ÂT

Darb-hâne müşiri Rızâ Efendi Sa‘îd Bey merhûmu Akdag-ma‘âdin hümayununa
me’mûr eylediğinde berâ-yı teşekkür söyledikleri kıt‘âdır.

Nazım Şekli: Kıt'a / Kıt'a-i kebîre

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 2

Kâfiye Düzeni: xaxa

Kâfiye-Redif: -â tam kafiye

43

VELEHÜ

Nazım Şekli: Kıt'a / Nazım

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 2

Kâfiye Düzeni: aaxa

Kâfiye-Redif: -bile redif, -âhe zengin kafiye

44

VELEHÜ

Nazım Şekli: Kıt'a / Nazım

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 2

Kâfiye Düzeni: aaxa

Kâfiye-Redif: - itdim redif -û tam kafiye

VELEHÜ

Nazım Şekli: Kıt'a

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 2

Kâfiye Düzeni: aaxa

Kâfiye-Redif: - itdim redif -ır zengin kafiye

VELEHÜ

Ṭayyar Efendi'niñ Üsküdâr'a hicretlerinde söyledikleri kıt'adır.

Nazım Şekli: Kıt'a / Kıt'a-i kebîre

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 2

Kâfiye Düzeni: xaxa

Kâfiye-Redif: -llâh zengin kafiye

VELEHÜ

Hekimbaşı Behçet Efendi sâhil-hânesini teşrîf-i hümayûn vukû'unda söyledikleri kıt'adır.

Nazım Şekli: Kıt'a / Kıt'a-i kebîre

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 2

Kâfiye Düzeni: xaxa

Kâfiye-Redif: -dır bu redif , -â tam kafiye

Darbhâne müşîri Rızâ Efendi sâhil-hânesini teşrîf-i hümayûn vukû'unda söyledikleri kıt'adır

Nazım Şekli: Kıt'a / Kıt'a-i kebîre

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 2

Kâfiye Düzeni: xaxa

Kâfiye-Redif: -ı redif , -ân zengin kafiye

49

Kıt'a

Nazım Şekli: Kıt'a / Nazım

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 2

Kâfiye Düzeni: aaxa

Kâfiye-Redif: -ân zengin kafiye

50

Kıt'a

Nazım Şekli: Kıt'a / Nazım

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 2

Kâfiye Düzeni: aaxa

Kâfiye-Redif: -de redif , -m yarım kafiye

51

Kıt'a

Nazım Şekli: Kıt'a / Kıt'a-i kebîre

Nazım Birimi: Beyit

Birim Sayısı: 2

Kâfiye Düzeni: xaxa

Kâfiye-Redif: -a yarım kafiye

52

EBYÂT

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

53

VELEHÜ

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

Kafiye-Redif: -i yarım kafiye

54

VELEHÜ

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

55

VELEHÜ

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

Kafiye-Redif: -âl zengin kafiye

56

VELEHÜ

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

57

VELEHÜ

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

Kafiye-Redif: -oldu redif, -â tam kafiye

58

VELEHÜ

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

59

VELEHÜ

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

60

‘İzzet Molla zâdelere söyledikleri beyitdir

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

61

VELEHÜ

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

62

VELEHÜ

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

Kafiye-Redif: -ān zengin kafiye

63

TAẒMĪN-İ MİŞRA‘-I ‘ATĪK

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

64

KEZÂ

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

65

KEZÂ

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

Kafiye-Redif: -â tam kafiye

66

KEZÂ

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

67

KEZÂ

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

68

KEZÂ

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

Kafiye-Redif: - olam redif, -ık tam kafiye

69

KEZÂ

Nazım Şekli / Nazım Birimi: Beyit

Kafiye-Redif: -n yarım kafiye

B. MUHTEVÂ YÖNÜNDEN İNCELEME

2.1.Din

2.1.1.Allah

Divânımızı incelediğimizde Allah, zât isimleri ve Esmâ-yi Hüsnâ isimleri olmak üzere “Allah” isimleriyle yer almaktadır: Aziz, Allah, Bârî, Azim, Celîl, Kerîm, Hakk, Mütâ‘ali, Malikü’l Mülk, Gafur , İlâh, Mevlâ, Yezdân, Settâr. Azim, Hüda..

Şûret-pezîr kudretidir Rabbül-‘ İzzetin

Ayîne-i fu’âdda sırr-ı reşâdı gör

35s./1.velehu

Çula efendi rızâsı ‘alîyy’ül a‘lâdır

Bulanlar ‘izzet-dârını böyle buldu hemân

35s./2.velehu

Hüdâ hıfz eylesin dest-i haķâret de kırılmaķdan

Nigah-ı lütfuna mağrûr bir dil bir de âyine

20s. /8.beyit

Mebde'-i evvelin olan Allah

Neş'e-i 'âlemîn olan Allah

3s./1 beyit

Ġâfır'üz-zenb kıabil'üt-tevbe

Melce-i müznibin olan Allah

3s./2 beyit

Ne diyem heb bilirsin ahvâlim

Baña benden yakın olan Allah

3s./3 beyit

Bir ğarīb ' abdim ' acz ū ahķar

Ey ğarībe mu'în olan Allah

3s./4 beyit

Merķamet kıl Sa' id-i maķzūne

Erhāmü'r-râhimin olan Allah

3s./5 beyit

Keremiñle du'âmı eyle kıabŭl

Ey mucīb-i mubîn olan Allah 3s./7b.

Söylemem derdimi hem-derdim olan âhe bile

Belki sînemdeki şû nâle-i cangâhe bile

Kendi bî-şübhe bilür râz-ı derûni yoḥsa

Ehl-i dil söyleyemez derdini Allaha bile

31s./ 1. velehu

Sa'îd, bir bilen Allah'ı diğeri bilmez

Faḫaṭ ki maşreb-nâsı diğeri bilür 'âşık

10s./5.beyit

Ne ḫaletdir bu ey dünyayı yokdan vâriden Allah

Gözümde ḫaṭredir 'âlem dehan-yârı aındıkça

19s./6.beyit

Ḳopar elbet gönülden bûse-i la' l-ı rûḫuñ cânâ

Ḥüda ḳâdirdir eyler seng-i ḫârâdan güher peydâ

35s./ 2.keza

Ey şâḫib-i kevn ü mekân

Dermânda emm-i feryâd-res

Vey destgîr-i ‘âcizân

Dermânda emm-i feryâd-res

4s./ 2. Şiir /1. Dörtlük

Ġâm kûşesinde çâre-ĥâh

Bir ĥasteyim ĥâlim tebâh

Şâyân-ı lütf it yâ illâh

Dermânde emm-i feryâd-res

5s./1.dörtlük

Yâ Rab Sa‘id-çün ĥâr-û ĥas

Pâmâl-ı ġamdır her nefes

Mazlûmesin sen dâd-res

Dermande emm-i feryad-res

5s./4.dörtlük

Olmamış yâr seniñ ĥâline âġâh göñül

Ġayri yardımcıñ ola Ĥâzret-i Allâh göñül

14s./2.beyit

Bâg-ı âlemde şehâ su gibi hükmün yürüsün

Önüne sed olanı Hakk yüzü üstü sürüsün

23s./son beyit

2.1.2.Melekler

Divânda dört büyük melekten sadece Cebrail zikredilmektedir.

Bilindi şimdi maḥz-ı âyet-i nur olduğu ḥaṭṭıñ

Ḥaṭa-ı ibtidâ Cibrîl-i ḥüsne bal şandım ben

17S./11.beyit

2.1.3.Kur'ân-ı Kerîm

Birçok divânda Kur'ân sahifesi sevgilinin güzelliği ve yüzü için benzetme unsuru olarak yer almasına rağmen Hızır Ağazade Said Bey divânında Kur'ân dini olgusuyla ele alınmıştır. Bilindiği üzere Kur'ân-ı Kerîm Divân şiirinin en önemli kaynakları arasındadır. Birçok şâir şiirlerinde bolca iktibâs yaparak kullanmıştır. Fakat divânda Kur'ân-ı Kerîm ismi karşımıza çıkmamaktadır.

2.1.4.Peygamberler

2.1.4.1.Hz. Muhammed

Allah'ın resûlü, peygamberlerin sonuncusu ve en üstünü, insanların efendisi ve en mükemmelidir. Bütün insanlığa ahlâk ve fazilet örneğidir. Hz. Muhammed; şefkat, merhamet, cömertlik, hoşgörü... gibi bilinen, tanınan her türlü erdem de en yetkin

temsilcisidir. Onu anlatmak için kullanılacak olan birçok sıfat ve pâyeye vardır. O'nun isimleri, her türlü sıfatı ve mucizeleri beyitleri süslemiştir. Savaşları, yaşamı birçok edebî esere konu olmuştur. Ağazade Said Bey divânı tasavvufî bir divan olmadığından peygamberimizin ismi Resullullah olarak sadece bir beyitte anmıştır.

Hilafım yok kelimimde Resulullah haqqıçün

Sa' idâ bu tecelliğâh yoksa gâh var dilde

20s. / 1.beyit

2.1.5.Diğer Din Büyükleri

2.1.5.1.Hızır

Divânlarda sıkça karşımıza çıkan diğer peygamberden biri de Hz. Hızır'dır. Hz. Hızır darda kalanlara, sıkışan insanlara yardıma gelmesiyle bilinir. Dualarda rehber ve yardımcı olması dilenir. Halk arasında birçok rivâyeti vardır. Özellikle beyitlerde İlyâs peygamber ile beraber ile anılır. İhtiği “ab-ı hayat” da en çok konu edilen unsurlardan biridir. Fakat Hızır Divanında Hz. Hızır'dan bahsedilmemiştir.

2.1.5.2.Lokmân

Lokmân hekim Divân Edebiyatımızda en fazla ele alınan şahıslardan biridir. Allah tarafından Lokmân'a hikmet verildiği belirtilir. Oğluna verdiği öğütler anlatılır. Lokmân Hekim'in ölümsüzlük iksirini bulduğu ancak formülü kaybettiğine dair efsaneler mevcuttur. Bir efsaneye göre içinde ölümsüzlük iksiri bulunan şişeyi köprüden geçerken düşürüp kaybetmiş, bir başka efsaneye göre ise eline yazdığı ölümsüzlük formülü yağmurda silinmiştir. Bir rivâyete göre de iksir, Allah'ın

emriyle Cebrâil tarafından yok edilmiştir. Divân Edebiyatı'nda da Lokmân hekim dertlilere çare olması yönüyle sık sık ele alınmıştır. Fakat divanımızda yer almamıştır.

2.1.5.3. Mevlâna

Diğer bir dini karakter olarak sayabileceğimiz Mevlana'dan da divanın 14. sayfasında “dergeh-i Mevlana” ifadesi ile kısaca bahsedilmiştir.

2.1.6. Âhiretle İlgili Mefhûmlar

2.1.6.1. Cennet, Firdevs

İnanişâ göre cennetin sekiz kapısı vardır. Her kapı da farklı cennetin var olduğuna inanılır. Sevgili ya da kişinin yüzü güzelliği itibâriyle çoğu kez cennete benzetilir.

‘ Abeş nâr-ı cahîm hicre yandık bir nice müddet

Meğer cennet imiş bu ‘ âlem içre kûşe-i vaḥdet

Ne lâzım şöyle böyle bin-nâde bir ṭakım şoḥbet

Kimiñle ülfet eylerseñ var eyle tek bizi hoş gör

27s./1. Şarkı/2.dörtlük

Nevbahar keremin kıldı cihanı cennet

Gül gibi olmuş iken ziynet-i mülk-ü millet

Firdevs kelimesi de cennette var olan sekiz kapıdan birinin adıdır ve cennet kelimesinin yerine kullanılmıştır. Fakat divanda yer almamıştır.

2.1.7.Diğer İtikadî Mefhumlar

2.1.7.1.Ruh

Ağazade Said Bey Divânı'nda tasavvufî unsurlara pek fazla rastlayamadık. Bu yüzden ele aldığı itikadî unsurları birincil anlamlarında kullanmıştır. Ruh kavramını genelde insanın canlılığını sağlayan unsur olarak ele almıştır.

Mâl ne hâle nazar kııl gözde nem var ise âl

Tendeki rûh-ı revânım kendi mâlindir seniñ

36s./1.keza

2.2.Tasavvuf

2.2.1.Tarikatla İlgili Mefhumlar

2.2.1.1.Pîr, Şeyh, Sofu, Molla, Zahid

Pîr, Şeyh esasında Peygamber Efendimize bağlı olarak tasavvufî anlamda ilerleyenler olup kendi yollarınca insanlara Hak yolunu gösterirler. Ağazade Said Bey Divânı daha önce de zikrettiğimiz üzere tasavvufî mahiyette bir divân değildir.

Saňa kaldı iřim iki cihānda

Amān yā Hāzret-i Molla daḥīlek

Ƙolu bağlı Ƙulum bāb-ı amānda

Amān yā Hāzret-i Molla daḥīlek

4s./1d.

Göñül hāhiřte dürlü dürlüdür de

Nefis çekmekde çeşm-i cāna perde

Ƙuluñ bi-çāre Ƙaldım ara yerde

Amān ya Hāzret-i Molla daḥīlek

4s./2d.

Yüzüm yok ḥadden aşkın cürm ü ‘işyan

Derūni Ƙaplamıř derd-i feravān

Saňa düřdüm sañadır ğayri iḥsān

Amān ya Hāzret-i Molla daḥīlek

4s./3d.

Dü-çeşmim ḥāb-ı gafletden ırāę’it

Sa‘īda bezm-i ‘irfānı durāę’it

Uyandır cānımı bir Ƙul çerāę’it

Amān ya Hāzret-i Molla daḥīlek

4s./4d.

Ne dünya var ne  ukba var ne  ubb-u cah var d lde

Hem n bir n li  y  H zret-i Allah var d lde

19s. / 7.beyit

Nedendir bendegi   zi  nih n  bende bilmem  h

  Aceb        m  oldum gizli gizli  h var d lde

19s. / 8.beyit

Furu i g n gibi meydanda ismi  ems-i Tebrizi

Ziya-ba   rek c n m olan bir m h var d lde

19s. / 9.beyit

Dola ma egri b  r  vadi-i  afletde ey       

Gidersen gel diy r-  y re    ru r h var d lde

19s./ 10.beyit

Pek  olay ha m'olur nahveti ehl  i keremi 

 tse in  am  e  er etdigi ta   ire g re

19s./ 1.beyit

Bâde içtimse güzel sevdim ise ey Zâhid

Neyledim ben sana bu mertebe-i ta'zîre göre

18s. / 4. Beyit

Mebhas hattını pek hâşiyelendirme sofum

Ayet-i nurdur o bizdeki tefsire göre

18s./ 5.beyit

2.2.1.2.Dünya

Divanda şair, dünya kelimesine de tasavvufî anlam yüklememiş, onu üzerinde yaşadığı toprak parçası olarak ele almıştır. Bazı beyitlerde mecazi anlamda kullanılmıştır.

Bir leâfetli hevâ kim bu şebb-i ey mehlikâ

Safvetinden gümüş âyineye dönmüş deryâ

Ey kamer-çehre eder bendelerin cümle recâ

Seyr-i mehtâb ederek kulların eyle ihyâ

Ne demekmiş ayıñ on dördünü görsün dünya

28s./1 .beşlik

Რalk efendim gülelim açılalım ğonca mişāl

Რāmet-i nāze gümüş serviyi etdir pā-māl

Tam göster yüzünü bu gice ey Რāşı hilāl

Seyr-i mehtāb ederek Რullarñ eyle iᲣya

Ne demekmiş ayın ondördünü görsün dünya

28s./2.beşlik

Ne Უaletdir bu ey dünyayı yokdan vāriden Allah

Gözümde Რatredir ‘ālem dehan-yāri añdıᲠça

19s./6.beyit

2.2.1.3.Mey, Bade Saki,

Divan edebiyatında mey, bade, saki en çok kullanılan kavramlar olarak bilinir. Mutasavvıf şairler ‘mey’i ilahi aşk anlamında kullanmışlar, mey içip sarhoş olma halini tasvir etmişlerdir.

Mey icdi ba‘ del ifᲥār etmeden teklif şūfiye

O Რatmer baᲠlava benden baña Რat Რat Უelāl olsun

35s./3.keza

2.2.1.4.Hasret (Özlem)

Divan edebiyatında veya halk edebiyatında en çok işlenen konulardandır. Divan edebiyatında hasret (özlem) genel olarak sevgiliye duyulan özlemdir. Burada sevgili gerçek manada değildir. Bazen sevgiliden kasıt Allah veya Peygamber olarak ele alınmıştır. Fakat incelediğimiz divanda sevgili ilahi anlamda değil, genellikle beşeri anlamda ele alınmıştır.

Urucak mevc bu şeb-i dilde miyâh-ı hasret

Eyledim baır-i ser-şekk içre şenâh-ı hasret

6s. / 6.beyit

Gözüm erdemde hayâliñ daıı gözden gitmez

Pâyına bağılı mıdır med-nigeh-i hasret

6s. /7.beyit

Dâne dâne aıup aııbâbımı âh itmişdim

Harren-ı şabrı tutuşdurdu o âh-ı hasret

6s. /8.beyit

Hün-ı dîl-i şak-ı çigerle yazarım mektûbu

Huccet-i ‘aşkıma olmaz mı güvâh-ı hasret

6s. / 9.beyit

Çeşm-i dünya ile ahibbâmı bir bir göster

Eyleme ‘ ömrümü yâ Râb tebâh-ı hasret

6s./ 10.beyit

Hâzret-ı hâdi-ı muṭlâḳ var’iken ḳorḳma Sa‘ id

Doğrulur memleket vuşlata râh-ı hasret

7s. / 1.beyit

Sa‘ id’i ten nezâr ḥasret etdiñ sevdîğim amma

Ölürse hicriyle ḳalbiñ acır mı yâri añdıḳça

19s. /10.beyit

2.2.1.5.İstiğna

Divan Edebiyatında istiğna kelimesi de karşımıza çıkmaktadır. Divanımızda da bu kavram sık sık kullanılmıştır. İstinga bazen naz etmek, çekinmek, bazen de tok gözlülük ve ağır davranmak anlamlarında kullanılmıştır.

Reh-i emniye-i ‘ âşık değılken cāy-ı istiğnā

Niçün bilmem bu yolda çektiğinden pāy-ı istiğna

6s./1.beyit

Ne hikmet gözyaşım çağlar akarken yarı aındıkca

Yine her kıatresinde mevc urur deryā-yı istiğna

6s./2.beyit

Tükendi tākātım nāzik tükenmez ey felek-meşreb

Şabaḥ oldu daḥi itmezsin isti' fā-yı istiğna

6s./ 4.beyit

Hemān sen itme istiğnā-yı ey nahvet nıgeh yoksa

Sa' id'in lafzān istiğnası istiğna-yı istiğna

6s./ 5.beyit

2.3.Cemiyet

2.3.1.Şahıslar

2.3.1.1.Hükümdarlar ve Devlet Adamları

Divānı'nda en çok zikredilen padişahlardan biri Mahmut Hân' dır. Divan da Mahmut Han'a övgüler ve dualar yapılmaktadır.

Ayrıca Divanda İzzet Molla, Darphane Müşiri Rıza Efendi, Pertev Paşa, Hekimbaşı Efendi, Akif Efendi gibi devlet adamları ile ilgili şiirler de yer almaktadır.

Divanda önemli şahıs olarak Mevlana, Şemsi Tebrizi, Eflatun gibi kimselerden de bahsedilmiştir.

Mülküne göz dikenin naḥl-i ḥayâtı kûrusun

Özünü kûrdu yesûn bari kökünden çürüsün

24s./3.beşlik

Tiğ-i ‘adlîñ seniñ ey kâhir-i ferḥunde simât

Düşmana berḳ-i belâ dostlarına âb-ı ḥayât

Gülbin-i ma‘deletin bulmuş iken ḥüsn-ı şebât

Mülküne göz dikenin naḥl-ı ḥayâtı kûruşun

Özünü kûrdu yesûn bari kökünden çürüsün

24s./4.beşlik

Ġonca-i gülşen cennet-şîfât ‘Osmânî

Bülbülanın gözünün nûru Sa‘îdin cânı

Taîrı maḥfûz ederek ḥazret- i Maḥmûd Hânı

Mülküne göz dikenin naḥl-ı ḥayâtı kûrusun

24s./5.beşlik

Kıldı teşrif ile talîf seni bi’l iḳbâl

Ne kerem ma‘denidir aîla şeh-i devrânı

32s./10.beyit

İtdi şırma gümüſü ğayri Rıza ya her işiñ

Kimya bi'l-kadem Hâzret-i Maḥmûd Hân'ı

33s./1.beyit

Şeh-i hikmet-şinâsıñ kulları teşrîf-û talâtîfi

Şu güne feh'm olur ki 'illet-i dehre devâdır bu

Gözüñ aç ḥâk-pay-ı Hâzret-i 'Adli'ye yüz göz sür

Hekim Başı Efendi bir bulunmaz tûtyâdır bu

32s./3.velehu

İdüb ebrûşun ol-şeh-i nâza me'mûr-ı müşîriyyet

İder her 'işvede bin ḥükm destûr-ı müşîriyyet

7s. / 2. Beyit

Gelince ḥaṭṭı bir kâat daḥi oldu ḥüsnü bâlâter

Müşâr-ı bilbeñam aldı menşûr-ı müşîriyyet

7s./ 3.beyit

Müşâr oldukça hüsn-i şûreti mir'ât-ı ‘ âlemde

Nigâhı olsun yâ Râb mağrûr-u müşîriyyet

7s./ 4. Beyit

Olub Hağdan işâret hükümünü tenfiz-ü icrâda

Efendim ola her emrinde me'cür-ı müşîriyyet

7s. / 5.beyit

Beher gün bi'l-işâre feyz olur hurşîd-i şevketden

Ola vechinde dâ'im pertevnur-ı müşîriyyet

7s. / 6.beyit

Gelen hekim Filatun edayı oynattı

Usul-i hikmet-i dünya bilinmedi gitti

21.s/3.beyit

Fürug-ı gün gibi meydanda ismi Şems-i Tebrizi

Ziya bahş-rek cânım olan bir mâh var dilde

19s./10.beyit

2.3.1.2.Şâirler

Divanda “Molla Bey, Akif Paşa, Pertev Paşa, Haşim Bey” gibi şair isimlerinden bahsedilmekte olup, şairin eserinde tahmis ve nazire geleneğini sürdürdüğü görülmüştür.

TAHMİS-İ ĞAZEL-İ ĞKİF EFENDİ

Gülşen-i ‘âlemde gördük gerçi deste deste gül

Görmedik lâkin saña teşbîhe bir şayeste gül

Bağâ dūn gitmişsiñ amma rağmen ey nevreste gül

Olalı reng-i rahîñ şermi ile dem beste gül

Ser virüb bâlin gülbinde yatur dil-ğasta gül

Bağ-ı canımda büyütdümse kıadd-ı dılcūyunu

Tâ içildin tağyâr-ı demde getürdüm şuyunu

Çok mu gördün naşb-ı ‘ayn itdimse reng-ı būyunu

Besleyüb hūn-ı ciğerlerle hayâl-i rūyunu

Ziver-mebnâ-yı çeşm itdim gör ey nevreste gül

Ebr-i nisân eyleyüb müjgân gevherdârımı

Başka bir feyz ile kıldım terbiye gülizârımı

Nâb-ı hüsnüñ bak ne renge koydu hâl-i zârımı

Seyir kıl dūd-kebūd âh-ı âteşbârımı

Görmedikse sevdiğim ger sünbüle peyveste gül

Hâk-i pây-ı Hâzret-i üstâdı ruhsâ eyledim

Reşhâ-i feyz ile bu gülizârı inşâ eyledim

Berk-i sebzindeki haddimce peydâ eyledim

Şimdi kopdu gülşen tab‘îmden ihdâ eyledim

‘Âkîfâ bezm-i ahibbâya sezâ bir deste gül

Gül-nihâl zât-i pâkin eyleye Râbbi Mecîd

Gülleriyle nevbahâr ârâ-yı eltâf-ı cedîd

Sâyesinde şad-hezârân bende oldukça bedîd

Hem du‘â kıl hem de cürmüñ i‘tirâf et ki Sa‘îd

Vird-i zibâdır ğazel-i tahmîs bir-işkeste gül

15-16 s.

2.3.1.3.Filozoflar, Sanatkârlar, Müzisyen

Divânda Eflâtûn, gibi filozoflara rastlamaktayız. Sanatkar ve müzisyen olarak Haşim Bey divânda karşımıza çıkmaktadır. Hacı Haşim Bey Türk Besteci ve müzik

kuramcısıdır. 19.yy.ın 2. yarısında yeni yönelimler arasında bir köprü niteliği taşır.
Enderunda hocalık yapmıştır.

Ey nihâl gül şadberk-vefâ Hâşim Bey
Bülbül-i bağ-ı tarab-ı nağme-serâ Hâşim Bey
Eyler züvvârımızı sañâ ‘ aţâ Hâşim Bey
Tek bizi eyleme ağıyâre fedâ Hâşim Bey

12s./ 1.dörtlük

Ülfete yan çizerek hiç dime şöyle böyle
Ėarañiñ her ne ise gel bize bir bir söyle
Meşrebiñ ülfet ise herkes ile var eyle
Tek bizi eyleme ağıyâre fedâ Hâşim Bey

12s./ 2.dörtlük

Nedir ol dīde-i āhu o ĥaţţ-ı ‘ anber-sā
Nedir ol kām̄et-i dīl-cū fem-i mu‘ ciz güyā
Raızıyız her ne cafā eylersende cānā
Tek bizi eyleme ağıyâre fedâ Hâşim Bey

12s./3.dörtlük

İtmedin zāt-ı Sa‘īd'inden efendim vahşet
Sözünü diñle ‘ Aţâ'nıñ bu şeb ey meh-ţal‘ at

Ka'iliz olmayalım nâ'il-i bezm-i vuşlât

Tek bizi eyleme ağıyâre fedâ Hâşim Bey

12s./4.dörtlük

Gelen hekim Filatun edâyı oynattı

Usul-i hikmet-i dünya bilinmedi gitti

21s. / 3.beyit

2.3.2.Ülkeler, Şehirler

2.3.2.1.Genel Mekânlar (Büyük Ülke ve Şehirler)

Genel olarak divanda alem, cihan, dünya, Mısır gibi büyük mekanlardan bahsedilmiştir.

Gerek âzade-i kıtmir ötesinde aşk olsun

Azizim Yusuf-ı Mısır melahatında aşk olsun

27. sayfa

Bag-ı 'alemden şeha su gibi hükmün yürüsün

Öñüne sed olanı haqq yüzü üstü sürüsün

23.sayfa/ son beyit

Ayrıca divan da bahsedilen padişahların ülkeleri de “mülk” olarak ele alınmaktadır.

Mülküne göz dikenin naḥl-i ḥayâtı kuruşun

Özünü kurdı yesün bâri kökünden çürüsün

24s./1. Beşlik

2.3.2.2.Küçük Mekânlar (Kazalar, Limânlar, Mahalleler, Ovalar)

Divanımızda küçük mekanlara örnek olabilecek başlıca mekanlar ise;

9. sayfada “kabe vü pinhane”, âbid-i beyt-i hüdâ” 11.sayfada “guta-i bahr”, 14.sayfada “dergeh-i Mevlana” , 20.sayfada 2. Beyitte “ev” , 26.sayfada “Göksu” , 32.sayfada “Üsküdar”.

Çekilmiş Üsküdar’a eski dar-ı müdür deyü Tayyâr

Bağışlaşun yuvasının yavrularıyla oñâ Allah

Şu kuşca cânına çok âbidâne eyleyüb iḥsan

İde hem lânesin zîr-cenâḥ evliya’üllâh

32s./2. Velehu

Sevdim ammâ Göksu’da gördüm de sin sîmin teni

Âl-ı ruḥsarıñ gibi bir nâre yakma bendeni

Kaşdıñ aldatmaysa bir reng-i laţif ile beni

Fısdıķı pek başķa açmış çeşm-i bademim seni

26s./1.dörtlük

Göz dikub kızdırır ol ‘ârız-ı âli çeşmim

Güyâ gül-râhına Gökşu sefâlı çeşmim

16s/ 1.beyit

2.4.Sevgili ve Unsurları

2.4.1.Güzellik

2.4.1.1.Genel Olarak Güzellik

Divan edebiyatında sevgili soyuttur. Genel anlamda gerçek sevgili yoktur. Hayali bir kadın tasviri yapılır. 18.yy.dan sonra az da olsa somut sevgililer konu olmaya başlamıştır. Bazı tasavvuf ehli olup da Divan edebiyatında ün yapmış kişiler için tek sevgili Allah’tır, bazı şiirlerde sevgili olarak Allah’ın Rasûl’ü Hz. Muhammed (SAV.) de yer almaktadır.

Güzellik, bazen sevgilinin yüz güzelliği ve vücut (beden) güzelliği olarak düşünölmektedir. Sevgilinin güzelliği bir bütün olarak ele alınmıştır. Saç, yüz, dudak, kulak, göz, alın, çene bu unsurlar birleştirilerek bir bütün oluşturulmuştur.

Sevgilinin teni, renk, koku, biçim, nazik, hoş, latif olarak ele alınıp düşünölmüştür. Sevgilinin teninin kokusu misk ve anber kokusunu andırır. Bazen misk kokusu sevgilinin kokusu yanında yer alamaz ve onunla boy ölçüşecek kıymette olamaz.

Sevgilinin teni gümüş (beyaz) renkte, nazik, incedir. Âşık, bu bedene kavuşmak için ağlar, inler ona sevgisini dile getirir.

2.4.1.2.Güzellik İle İlgili Benzetmeler (İlkbahar, Nevrûz, Bâg, Gül, Gülşen, Gülzâr, Temâşâgâh)

Güzellik, bahara teşbih edilmiştir. Baharın; canlılığı, tazeliği, doğanın bütün güzelliğini hiç bıkmadan yansıtması gibi sevgili güzelliğini sürekli göstermiştir. Sevgili, bir gül bahçesi ile eşleştirilerek rengârenk güzelliklerle dolu yönünü anlatarak bir güzellik gezinti yerini ‘âşıka sunup onu kendisine esir etmiştir. Sevgilinin güzelliği bir gezinti yeridir. ‘Âşık, bu gezinti yerini gezerek ‘âşıka bağlılığını bir kez daha gösterir.

Nesrîn-i semen sine-i serbestine hayrân

Havuzun şuyu âyine-i derdestine hayrân

Her naḥl-ı ḥırâman ḳadd-ı nevrestine hayrân

Gel âcil efendim gül-i şadberk-i cihânsın

Ḥalkıñda bahâr olduğuna ḳalbi inansın

25s./2. beşlik

Dâm-ı ḥâm-ı zülfûñ çıkar olduğça fesinden

Ḳuş gibi dil atıldı tutuldu ḳafesinden

Olşun eşer-i feyz-i şabâ her nefesinden

Gel âcil efendim gül-i şadberk-i cihânsın

Ḥalkında bahâr olduḡuna ḳalbi inansın

25s./3.beşlik

Nergisleri hergün idüb aşifte nigâhın

Şebüye verir gice şafâ-i zülf-i siyehin

Maṭlub bu gülşende seniñ zevḳ ü refâhın

Gel âcil efendim gül-i şadberk-i cihânsın

Ḥalkında bahâr olduḡuna ḳalbi inansın

25s./4.beşlik

TAḤMÎS-İ ĠAZEL-İ ÂKÎF EFENDİ

Gülşen-i ‘ âlemde gördük gerçi deste deste gül

Görmedik lakin saña teşbîhe bir şayeste gül

Baḡa dün gitmişsiñ amma raḡmen ey nevreste gül

Olalı reng-i raḡn şermi ile dem beste gül

Ser virüb bâlin gülbinde yatur dil-ḥasta gül

15s./ 2. Şiir / 1.beşlik

Baḡ-ı canımda büyütdümse ḳadd-ı dılcūyunu

Tâ içildin taḡyâr-ı demde getürdüm şuyunu

Çok mu gördün naşb-ı ‘ ayn itdimse reng-ü bûyunu

Besleyüb hûn-ı ciğerlerle hayâl-i rûyunu

Ziver-mebnâ-yı çeşm itdim gör ey nevrete gül

15s./ 2. Şiir / 2.beşlik

Ebr-i nisân eyleyüb müjgân gevherdârımı

Başka bir feyz ile kıldım terbiye gülizârımı

Nâb-ı hüsnûn bak ne renge koydu hâl-i zârımı

Seyir kıl dūd-kebūd âh-ı âteşbârımı

Görmedikse sevdiğim ger sünbüle peyveste gül

15s./ 2. Şiir / 3.beşlik

Hâk pay-ı Hâzret-i üstâdı ruhsâ eyledim

Reşhâ-ı feyz ile bu gülizârı inşâ eyledim

Berk-i sebzindeki haddimce peydâ eyledim

Şimdi kopdu gülşen tab‘îmden ihdâ eyledim

‘ Akîfa bezm-i ahibbâya sezâ bir-deste gül

16s./ 1.beşlik

Gül-nihāl zāt-i pākin eyleye Rābbi Mecīd

Gülleriyle nevbehār ārā-yı elṭāf-ı cedīd

Sayesinde şad-hezāran bende oldukça bedīd

Hem du‘ā kıl hem de cürmüñ i‘tirāf et ki Sa‘īd

Vird-i zibādır ğazel-i taḥmīs bir-işkeste gül

16s. / 2.beşlik

Meyl’eder bu ḥüsn ile kim görse ey gül fem seni

Çare pek güçdür meğer ki görmeğe ‘ālem seni

22s./ 6.beyit

Ṭal‘atıñ gördükçe āfakı tutan budur diye

Birbirine gösterir çün māh-ı nev-‘ālem seni

22s./ 10.beyit

Kızardı kız gibi şermiyle raḥlar gül-‘arāk dökdi

Bu yüzde cism-i terminā-yı inbiḳ kızanlıktır

8s./10.beyit

Ben itdim ḥacelgāh-ı ḥüsnünü tezyīn-i zārımla

‘Arūs nāz-ü ḥüsne perde-i āhım tūvanlıktır

8s./8.beyit

Piyāle-i ġāmı cām-ı ader bilür ‘āşık

Nasıl dimāġ bu zehri şeker bilür ‘āşık

10s./ 1. beyit

Lafz-ı ġalada biliş oġru zeve ġitmez mi

Keder dedikleri şey’i ġider bilür āşık

10s./2. beyit

Vuūf-ı nistî ve hesti ifte tātārî

Hāvadisāt-ı adimden hayır bilür ‘āşık

10s./ 3. beyit

Sūkūtu bilmediġinden deġil edebdendir

Eġeri söylemez ammā neler bilür ‘āşık

10s./ 4. beyit

Gelin olmuş didiler bint’ül-‘ineb dün ġördük

Şu her neş'e ile vechini düzgün ġördük

10s./ 6.beyit

Bir cihetden ötürü bağıdık elif kadlere hep

Medd-kadıñ o şehin cümleden üstün gördük

10s./7.beyit

Güneş, Ay, Çerâğ, Nûr, Âsmân

Sevgili; güneş, ay, mum, ıfık, gökyüzüne teşbih edilerek, güzelliğinin bütün dünyayı aydınlatan unsurlarla denk, hatta onlardan üstün tutulduğu görölmektedir. Geceyi, aydınlatan bu cisimlerdir. ‘Âşık’ın gönlünü ise sevgilinin güzelliğı aydınlatır. Sevgilinin güzelliğı; parlaklığı, canlılığı itibariyle bunlara teşbih edilmiştir.

Dün görüb tavr-ı nev-icâd ile nâgâh seni

Da‘ vet etdimse de ‘aff’et bu şeb ey mâh seni

Naşıl itsem ‘acabâ halime âgâh seni

Sevmemek elde midir âh seni âh seni

27s. /2.şarkı /1. Dörtlük

Birbirine girdiler hürşîd u mâh-ı âsûmân

Kâtib’üs sırrı şehenşâhiye olmak için nişân

35s./2.velehu

Ey kamer-çehre eder bendelerin cümle reca

Seyr-i mehtab iderek kulların eyle ihya

28s./ 8.beyit

Kayd'olur bir şemîdir sevmiş haṭâ itmişse de

Küfre mi girdi â zâlim mübtelâ-yı perçemiñ

11s./6.beyit

Uyandır canımı bir kul çerâğ it

Aman ya Hazreti Molla dahilek

4s./ 8.beyit

Yûsuf, Mısır, Ülke

Sevgilinin güzelliği, Hz. Yusuf'un güzelliğine teşbih edilmiştir. Hatta Hz. Yusuf'tan daha güzel olduğu vurgulanır. Hz. Yusuf kıssasına telmih edilir. Sevgili, güzellik Mısır'ının sultanıdır ve kölelerinin gözyaşına bakmaz.

Yeni aḥibbâyla payende ülfetinde 'aşk olşun

Gerek âzâde-i kıtmir ötesinde 'aşk olşun

'Azizim Yusuf-ı Mısır melaḥatında 'aşk olşun

Kiminle ülfet eylerseñ vār eyle tek bizi hoş gör

27s./1.şarkı/ 3.dörtlük

Taht, Saltanat, Ferman

Sevgilinin güzelliği, ona verilen bir tahttır, saltanattır. Sevgili de bu güzelliğiyle ferman veren bir padişaha teşbih edilir. Herkes bu güzelliğe ulaşmak ister, onun uğrunda can vermek dilerler.

Âyîne, Kaftan, Nakş, Kitap, Safha

Güzellik, bütün ihtişamıyla kendini aynada gösterir. ‘Âşık, bundan dolayı bazen aynayı kıskanır. Ayna, onu her zaman görme şansına sahiptir. ‘Âşık ise her zaman sevgiliyi göremez.

2.4.2. Sevgili

2.4.2.1. Genel Olarak Sevgili

Sevgili, Divan Edebiyatı’nda çeşitli isimler ve sıfatlarla adlandırılır. Sevgili; zalim oluşu, vefa göstermemesi, acımasızlığı ve taş gönüllü olmasıyla dile getirilir. ‘Âşık, yine de bir gün olsun onu sevmekten vazgeçmez ve her fırsatta bu acımasızlığına devam etmesini söyler.

‘Âşık, her zaman sevgilinin eşiğinde bekler, bir an olsun onun yüzünü görmek için gözyaşını kendisine yoldaş eder. Yine de bu durumundan hiçbir zaman şikâyetçi olmaz.

2.4.2.2. Sevgili İle İlgili Benzetmeler

Gül (Nihâl-i gül, gül-‘izâr gül, Yüzü gül, Şâh-ı gül, Verd-i handân, Gül- i handân, Letâfet gülsitâm, Yüzi gül-şen, Gül-‘izâr, Gül-i ter, Gül-çehre), Gonca (Gonca-i ra‘nâ, Gonca-dehen, Gonca-sıfat, Gonca-leb, Gonca-i nev-rüste, Gonca-i handân), Yasemin.

Sevgili; renk, koku, tazelik, parlaklık, şekil itibarıyla güle benzetilmiştir. Bunun yanında açılmamış, yeni yetişen anlamını vermek amacıyla goncaya da benzetildiği olmuştur. Sevgili; temizliği, namusluluğu, parlaklığı yönüyle yasemine benzetildiğini de görmekteyiz. ‘Âşık’ta bülbüle teşbih edilmiştir. Gül, bülbüle hep eziyet eder ama yine de bülbül güle duyduğu ‘aşktan vazgeçmez. Gül; latifliği, hoşluğu, nezâketi, duruluğu temsil eder.

Yine bir hâl gördüm yandı şabrim ruy-ı âlemde

Bırakırsa beni çok şey’i bu sūziş kendi hâlimde

Sa‘îda fıkır-i şemm ‘ârız-ı dildârı benden sor

Nihâl-i gül bitirdi sünbülistan cemâlimde

33s./2.kıta

Gülzâre şalın gonce-i zibâ-yı zamansın

Görsün seni de reşkk ile gül âteşe yansın

Lâ' l-ı lebiñe gonceleriñ ağızı şulansın

Gel acil efendim gül-i sadberk-i cihansın

Halkıñda behâr olduğına kalbi inansın

25s./1.beşlik

Hulûş-ı şâdıķım zannım efendimce yalan geldi

Bu vaz' ı' nâ-becâ hatta Sa' îde pek giran geldi

Begüm yahşı güzelsin de bize cevrin yaman geldi

Kimiñle ülfet eylersen vâreyle tek bizi hoş gör

27s./1. Şarkı/4.dörtlük

Bakışı başka furuğı diğereñvârı laţif

Beñzemez pertev-i hüsnüñ güneşin pertevine

20s./4.beyit

Ṭal' atıñ var iken ey kaş hilalim feleğin

Kim bakar bin senelik mihriyle mah-ı nevine

20s./5.beyit

Būs-ı ruḥsarını isterse Sa‘id iḥsan et

Bir güler yüzle ğaribinde bu yüzden sevine

20s./ 6.beyit

Cemal-i pakine mecbur bir dil bir de âyine

Yüzünden daima mesrûr bir dil bir de âyine

20s./ 7.beyit

Gül yüzü geldi koyub bade-i gülsu- hat gibi

Ḥariş-i ḥar-ı ğama bülbül ğam-ḥâresini

23s. /5.beyit

Fidan (Nihâl-i sim-simâ, Nazûk-nihâl, Nahl-i hurâmân, Nahl-i bâstân, Nihâl-i nâz-perver, Nahl-i revân, Nihâl-i bâğ-ı hüsn, Nahl-i bâlâ)

Servi (Serv-i bâlâ, Serv-i ser-efrâz, Serv-i dil-ârâ, Serv-i revân, Serv-i gül-‘izâr, Serv, Serv-kâmetler, Serv-i çemen, Serv-i ser-keş, Serv-i hurâmân, Serv-i gül-endâm)

Selvi, sevgilinin boyuna teşbih için kullanılır. Sevgili; ince, uzun oluşu yönüyle selviye teşbih edilmektedir.

Neş'e-i bâde i' zârında nümayân olmuş

Şaf billur üzerinde gül-ı mersum gibi

22s./ 1.beyit

Başını nare yakar şöbet gayriyle müdam

Nur-ı zâtisini derk eylemeyen mum gibi

22s./ 4.beyit

Bir cihetden ötürü bakdık elif kadlere heb

Medd-kadın o şehin cümleden üstün gördük

10s./ 8.beyit

2.4.3.Sevgilide Güzellik Unsurları

2.4.3.1.Saç (Zülf, Gîsu, Turra, Kâkül, Perçem, Mûy)

Genel Olarak Saç

Divan şiirinde, saç genellikle renk, şekil, boy, dağınıklığı, uzunluğu itibariyle çeşitli benzetmelerle yer almıştır. ‘Âşık, sevgilinin o gece gibi siyah ve uzun, dağınık saçlarına asılıdır. Gönlünü bir türlü bu esareten kurtaramaz zaten kurtarmakta istemez. Sevgilinin saçı ‘âşığın gönlünü darmadağın etmiştir. ‘Âşık, o kanca gibi saçlara asılıdır, hep orada kalıp sevgiliyle yan yana olmak ister. Saç, karışık ve dağınıktır, ‘âşık orada yok olmuştur.

Gülşen –‘ ârız ki jâle-feşandır gîsu

Ya‘ni hûy-gerde iken ebr-i nisandır gîsu

18s./ 1.beyit

Tenim ol rutbede baht-ı siyeh etmiş ki za‘îf

Beni bir kılla tutan reşte-i cândır gîsu

18s./ 2.beyit

Qara gün dostu qafâdâr siyeh kâr hevâ

Bir gönül bağlayacak merd-i cihandır gîsu

18s./ 3.beyit

Tâbiş-i rûyunu seyrâne göz açdırmaz âh

Gündüzüm gice iden hâb-ı girândır gîsu

18s. /4.beyit

Dîl uzatmasa rahınıñ vaşfına zinhâr Sa‘îd

Şekl-i teşlîşde mîkrâz-ı zebândır gîsu

18s./ 5.beyit

Ṭarḥ-ı külfetden ṭolayı düşmüş amma rûyuna

Taze sünbül zâre döndürmüş siyah perçem seni

22s./8.beyit

Ḳıl kadar ḳılma nazar ḳıl ile ḳale beni bul

Ey şaba bir aralık gel ara zülf-i âresini

23s. / 6.beyit

Ġayriçün rûyuna zülfüñ döküp ol hûr- cemâl

Ḥamdülillâh ki hele sâyede bir gün gördük

10s./ 7.beyit

Melek-fes başdan başa olsa fedâ-yı perçemiñ

Ehl-i sevdâya göre olmaz pahâ-yı perçemin

11s. / 3.beyit

Şâm-ı ğamdan şubḥ-ı ümîdi baña göstermeyin

Ya ḳara bahtım ola yahûd belâ-yı perçemin

11s. / 5.beyit

Ḳurtar al mülk-i dīli ḥaḳḳa re'īs-ı 'āşıkān

Ġuta-yı baḥr-i siyehdir ibtilā-yı perçemiñ

11s. / 6.beyit

Saç İle İlgili Benzetmeler

Gece, Karanlık, Gölge, Siyah, Duman, Leyf

Sevgilin saçı renk itibariyle karadır. Saç, karanlık ve karışıklıktır. Gece siyah olduğu için sevgilinin saçı da siyahtır. Bu yüzden ikisi arasında bir bağ kurulur. Sevgilinin saçı bazen bir dumanı andırır.

Müslümān şüretinde kim bilür kāfirse de zülfi

Günahı söyleyenler boynuna bizce karanlıktır.

8s./7. Beyit

Hümâ, Tâvûs, Mürğ, Şehbaz

Saç; parlaklığı, can alıcılığı yönüyle tavusa ve hümâyâ teşbih edilmiştir. Saç bazen bir şahini bazen de bir doğanı andırmaktadır. Saç o güçlü pençeleriyle 'âşıkın gönlünü yakalayıp kendisine esir eder.

Var iken resm-i vefa semet cefā ya gitme

Şiken zülfün ile murg-i dīli incitme

28s/3.beyit

Tuğ dikdi medh-i zülfünde sahn-ı meydanında

Bu Sa'īd oldu benim mirālāy-ı perçemiñ

11s./9.beyit

Bağlanub tırdum bu sebeb-i bāb-ı Rıza'üllāhda

Herçi bād-ābād der ğayri berā-yı perçemiñ

11s./10.beyit

Sünbül, Semen, Şebbû, Benefşe, Reyhan, Müşk, Nâfe, 'Anber, Misk, Bûy, Muanber

Sevgilinin saçı, renk ve koku itibariyle misk, nafe ve buy ile bağ kurulur. Sevgilinin saçı; koku, renk bakımından sümbüle, reyhana, menekşeye teşbih edilmiştir. Saç da sümbül gibi dağınık ve salkım saçaktır. Sevgilinin saçı, miske teşbih edilmektedir.

Beni kıldı bu şeb pür suz-i sevda hâl-i 'anber-fām

Gözümde tütüdi yandıkça süveyda hâl-i 'anber -fām

16s./10.beyit

Sipend-i âteş-i cân didiler rûyunda gördükçe

Velakin nice tuğm-ı vird-ı ra‘ nâ hâl-i ‘anber fām

17s. / 1.beyit

Neler takrîr iderdim şerh hüsni-ı hattına dâ’ir

Kalur bir nükte-i serbeste amma hâl-i ‘anber fām

17s. / 2.beyit

Şikenc țareler ruhsârîñ üzre sünbül-i cennet

Yatınca falfâl-ı firdevsi a‘ lâ hâl-i ‘anber fām

17s. / 3.beyit

Cemâle mazhâriyyet mümteni‘ ken kâfire muṭlaḳ

Naşıl taḥşîl-i vuşlat itmiş âyâ hâl-i ‘anber fām

17s. / 4.beyit

Dimâğ-ı cânını bir şey'-i Sa‘îdiñ eylemez ta’tîr

Meğer yâ hatt-ı meşkinin ola ya hâl-i ‘anber fām

17s. / 5.beyit

Bend, Halka, Zincir, Çengel, Kanca, Kılıç

Sevgilinin saçı, bende teşbih edilmiştir. O parlak ve siyah saç ‘âşıkı kendisine bağlamıştır. ‘Aşık, sevgilinin saçının halkasına bağladığı gönlünü oradan kurtarmak istemez. Sevgilinin saçı, çengel, zincir ve kanca gibi ‘âşıkın gönlünü esir edip, oraya bağlamıştır. O, kılıç gibi keskin saçın hep tutsağıdır.

‘Abd-i maḥzım gerd-nem ṭavḳ-ı ‘ubūdiyyettir

Boynumun bağı değil zincir-i zülfündür seniñ

35s. /mısra-i atik

2.4.3.2.Yüz ve Yanak

(Rûy, Rû, Likâ, Dîdâr, Çihre, Ruh, Ruhsar, Ârız, Hadd, ‘Îzâr, Yüz, Yanak, Vech-i hasen, Sûret, Cemâl, Tal‘at)

Sevgilinin yüzü ve yanağı, parlaklık, beyazlık itibariyle ele alınır. Yüz, bütün güzelliklerin toplandığı yerdir. ‘Âşık’ın kiblesidir.

Yüz ve Yanak İle İlgili Benzetmeler

Güneş, Ay, Ayna, Mum, Levha

Sevgilinin yüzü ve yanağı parlaklığı yönüyle benzetilmiştir. Sevgilinin yüzünün aydınlığı ve canlılığı o kadar fazladır ki güneş ve ay ona yetişemez. Bütün

g zelliklerin toplandığı y z ve yanak ay ve g neşi bile k skandıracak derecede etkileyicidir.

F kr-i ruşs rını işkeste dile etme s ’ l

Bir kırık şişede g l destesini eyle hay l

34s./2.velehu

N kte-i r zımı g l-bergine taşr r etdim

H l-ı ruşs rını bu vech ile taşv r etdim

Y d id b ruyını olduğa d -çeşmim giry n

şişe-i inbiş ile  ok g l şuyu taşt r etdim

32s. /1.velehu

Parladup ‘ lem ayı bu şebb-i işsamla am n

Dehri yerden g ge dek nur yla eyle t b n

İşte am dene ister ise  ey r h-ı rev n

29s./ 1. şarkı 1.  l k

Seyr-i meht b iderek  ulların eyle ihy 

Ne demekmiş ayı  on d rd n  g rs n d nya

29s./ 1. şarkı 1. nakarat

Ey efendim kîm ider pertev-i hüsnuñ inkâr

Bildi noķşanını meh itdi felekde iķrâr

Nûr-ı ‘aynım kerem et eyleyûb ‘arz-ı didâr

29s./ 1. Şarkı 2.üçlük

Seyr-i mehtâb iderek ķulların eyle ihyâ

Ne demekmiş ayıñ on dördünü görsün dünya

29s./ 1. Şarkı 2. nakarat

Günyüzünden bularaķ devr-i ķamer şevķ-i cedîd

Gicemiz gündüz ola gündüzümüzse ola ‘ıyd

Ṭâli‘i gibi uyansun seni görsün de Sa‘îd

29s./ 1.şarkı 3.üçlük

Seyr-i mehtâb iderek ķullarıñ eyle ihyâ

Ne demekmiş ayıñ on dördünü görsün dünya

29s./ 1.şarkı 3.nakarat

Bugün bir hâsbiḥâl süziş-efruz itdiñ ey dileğim

Beni de nare yâqdiñ âteş-i ruḥsarı aındıqça

19s. /4.beyit

Gül, Gülistân, Bahâr, Gül-i ter, Gülşen, Lâle, Semen, Şeftalü, Bâg, Lâlezâr, Jâle, Nahl-i bûstân, Sümbülistan

Sevgilinin yüzü ve yanağı rengi, parlaklığı sebebiyle güle, yasemine, lâleye, bahara teşbih edilmiştir. Yüz, saflığı ve parlaklığı itibariyle yasemine benzetilir.

Yine bir ḥâl gördüm yandı şabrım ruy-ı âlemde

Bırakırsa beni çok şey'i bu sūziş kendi ḥâlimde

Sa'îdâ fikr-i şemm 'ârız-ı dildârı benden sor

Nihâli-gül bitirdi sünbülistan cemâlimde

33s./2.kıta

Nesrîn-i semen sine-i serbestine ḥayrân

Ḥavzın şuyu âyine-i derdestine ḥayrân

Her nahl-ı ḥırâman kıdd-ı nevrestine ḥayrân

Gel âcil efendim gül-i şadberk-i cihânsın

Halķında bahâr olduğuna ħalbi inansın

25s./2. Beşlik

Gül yüzü geldi koyup bade-i gülsu-hat gibi

Hârîş-i hâr-ı gama bûlbûl gam-hâresini

23s./ 5.beyit

Gülşen-i ‘ âlemde gördük gerçi deste deste gül

Görmedik lakin saña teşbîhe bir şayeste gül

Bağa dñn gitmişsiñ amma rağmen ey nevrete gül

Olalı reng-i rahîñ şermi ile dem beste gül

Ser virüb bâlin gülbinde yatur dil-ħasta gül

15s./2.beşlik

Su, Deniz, Hazine, Yıldız

Sevgilinin yüzü ve yanağı temizliği, saflığı, parlaklığı nedeniyle su, yıldız benzetilmiştir. Yüz bir hazinedir, ‘âşık ömrü boyunca bu hazîneye ulaşmaya çalışır.

Nuķūd-ı eşkimi cûlar gibi çok mu âkıtsam ben

Değer ħadar pahâsı bir ħazine ħalvet-i vaşlñ

36s./3.Keza

2.4.3.3.Dudak (Leb, La'l)

Genel Olarak Dudak

Divân Edebiyatı'nda en çok ele alınan güzellik unsurlarındandır. Renk itibariyle lâ'l'e benzer. Dudak, rengi ve yakıcılığı, dirilticiliği, ölümsüzlük bağışlayıcılığı nedeniyle ele alınmıştır. 'Âşık, o dudaktan bir buse almak için ömrünü heba eder. Sevgili, o dudağın tadını bir türlü 'âşıkına tattırmaz ama yine de 'âşık o dudağa ulaşmaktan vazgeçmez.

Lebiñ hüviyeti cāna bilinmedi gitdi

Ġarip nükte şu halā bilinmedi gitti

21s./2.beyit

Aradım ağzını sır vermedi amma bence

Nukte-i bus-ı lebiñ nokta-ı mevhüm gibi

22s. /4.beyit

Baňa düşmez ki lebiñ cer'āsına 'âşık olam

Ben ne hākim ki kemāl-i kereme lāyık olam

36s./ 2. Keza

Dudak İle İlgili Benzetmeler

La‘l, Gonca, Kadeh, Şarap, Yâkût

Sevgilinin dudağı rengi, küçüklüğü, kıymet ve kendinden geçirici özellikleriyle yakuta, şaraba, goncaya teşbih edilmiştir. Bazı beyitlerde sevgilinin dudağının, hem hayat vermesi, hem de azarlamalarıyla âşıklarını perişan etmesi, öldürmesi dile getirilir.

Gülzâre şalın gonca-i zibâ-yı zamansın

Görsün seni de reşkk ile gül âteşe yansın

Lâ‘l-ı lebiñe gonceleriñ ağzı şulansın

Gel acil efendim gül-i sadberk-i cihansın

Halkıñda bahâr olduğuna qalbi inansın

25s./ 1.beşlik

Çesmiñ âşüb nigâhında fiten malâmâl

La‘line yok diyecek dinse de evhâm ü hayâl

Çeşm-i inşâfıyla âyineye bak ey ruḥ-ı âl

Sevmemek elde midir âh seni âh seni

28s./1.dörtlük

ȶopar elbet g    lden b  se-i la l-ı r    n  c n 

H da  adirdir eyler seng-i   r mdan g her peyd 

35s./ 2.keza

B s idince deheni  olsa da      acımaya

C n tatlıysa da ol la l-ı  eker-  ya de er

9s./ 4.beyit

B se-i l  li ulladın bize iks r-i  ay t

Du teriz  a yasını meclise k sk n g rd k

11s./1.beyit

Bus-ı la li n   kr  n   gney p aldatma beni

Y re im yandı yeter tatlı lis ni la seni 

13s./1.beyit

 ay l-i y r-i e kimle bu  ebb  ok  est-i  u etdim

O da a yarıyla  am me girmi  cest-c  etdim

Meğer mehr-i sükût işrab edermiş nükte-i la‘li

Bu sırrı bilmedim ben de ḥatā-i güfte-gū etdim

31s./ 2.velehu

Göñül zehrāb-cūr busen olşun ‘āfiyetlerle

O meyve imtiḥān bezminde birer zılli girānlıqdır

8s./9.beyit

2.4.3.4.Göz (Çeşm, Dîde, Ayn, Göz, Basar)

Genel Olarak Göz

Sevgilinin gözü ‘âşıkı yaralayan, durmadan kargaşa çıkarıp fitne yaratan bir güzellik unsuru olarak ele alınır. Sevgili bakışıyla ‘âşıkı kendisine çekip daha sonra ona türlü eziyetler eder. Sevgilinin o siyah gözleri ‘âşık için büyüleyici bir silahtır, ‘âşık ona hedef olmaya her zaman hazırdır.

Göz diküp kızdırır ol ‘ārız-ı âli çeşmim

Güyā gül-raḥına Gökşu sefālî çeşmim

16s./1 beyit

Giryeme çeşm-i hakaretle bakınca hor hor

Yüz sürer pâyına kırk çeşme misâli çeşmim

16s./2 beyit

Macerâ-yı gammı hiç şorma gözümünden aña

Şu gibi itmede takrîr me' âli çeşmim

16s./3 beyit

Derd-i hicrânı Sa' idâ nice ta' bîr edeyim

Görmedi düşde daği zevk-i vişâli çeşmim

16s./4 beyit

Cihânı çeşmiñ âsâ isterim ' aşkınla sarhoş gör

Muhabbet bezmini ammâ yedd-i lütfuñ gibi boş gör

Müsâvidir bize şimdengerü heb yârı ağıyârın

Kiminle ülfet eylerseñ vâ eyle tek bizi hoş gör

27s. /1.şarkı/1. Dörtlük

Sendeki çeşm-i siyeh bendeki sevdâya deger

Ya' ni hermesdinki zağm-ı süveydâya deger

9s./ 2.beyit

Çesmine dâ'ir olan şoĥbeti terk-i cümledir

O bir oĥdur ki ucu ' âşıĥ-ı şeydaya deĥer

9s./ 3.beyit

Merdum-ı çesm-i cihânsın sen efendimsin sen

Ėayre bakmaz seni gözler seni özler didem

34s./ 3.velahu

Gül açdı çesm-i ĥasret ' ârız dildârı andıkça

Gözümde tütü yârîñ ĥâli ' anber-bârı ańdıĥça

19s. /3.beyit

Göz İle İlgili Benzetmeler

Gülsitân, Çeşme, Saka, Bâdem, Sadef

Sevgilinin gözü bazen güzellikleri yansıtması bakımından bir gül bahçesine bazen çeşmeye teşbih edilmiştir. Bazen ise şekli itibariyle bademe benzetilmiştir. Değeri ve kıymeti açısından inciye benzetilir.

Sevdim ammā Gökşu'da gördüm de sin sîmin teni

Âl-ı ruhsarıñ gibi bir nâre yakma bendeni

Kaşdıñ aldatmaysa bir reng-i laţif ile beni

Fısdıķı pek başķa açmış ķesm-i bādemim seni

26s./1 dōrtlük

Sen de bir suretdeki nüsn-ü neşat-efzā bugün

Nev-bahār olmuş hezārın ey gül-i rānā bugün

Pembeler ol yakışmışdı sana amma bugün

Fısdıķı pek başķa açmış ķesm-i bademim seni

26s./2.dōrtlük

Ķāmetiñ seyr'eyleyüp gāhi buķūri řāl ile

Bir tuķāf renge boyanmışdık dil-i meyyāl ile

Ateře yakdınsa da göñlüm muķaddem al ile

Fısdıķı pek başķa açmış ķesm-i bademim seni

26s./3.dōrtlük

Tirşe-i verdugune gitdikce Sa'ide sormasın

Bir güzelsin ki ne kebk-i yâr şurā-yı gülbeden

Ma'ilerle bir içim şu olduğı meşhūr iken

Fısdığı pek başka açmış çesm-i bādemim seni

26s./4.dörtlük

2.4.3.5.Dehân (Ağız, Fem)

Genel Olarak Dehân

Sevgilinin ağız ve dudağı genellikle bir maddede ele alınmıştır. Fakat biz incelerken ağız ve dudağı ayrı maddeler halinde ele aldık. Sevgilinin ağız küçüklüğü, ve tatlı olması sebebiyle ele alınmıştır. Ağız küçüktür. İkrâr yeridir, can yeridir; sevgilinin ağzının sırrını bilmek mümkün değildir.

Sevgili suskundur. Kavuşmak için ümid verecek bir söz onun ağzında yoktur. Sevgilinin ağız kıymetlidir. Onu anlatmak hoş bir hikayedir. Ağız bu kadar güzel olunca talibi de çoktur. Rakip de bir uçuk olup sevgilinin ağzına yaklaşmak ister.

Aradım ağzını sır vermedi amma bence

Nukte-i büs-ı lebiñ nokta-ı mevhüm gibi

22s. / 3. beyit

Lâ' l-ı lebiñe gonceleriñ ağzı şulansın

Gel acil efendim gül-i sadberk-i cihansın

25s. / 2. beyit

Ağız İle İlgili Benzetmeler

Gonca, Sadeğ, Kadeh, Testi

Sevgilinin ağzı küçüklüğü, açılmamışlığı, tazeliği sebebiyle goncaya teşbih edilmiştir. Sevgilinin ağzı bazen bulunmaz, eşsiz bir inciye bazen de kendinden geçirici ve şekil itibariyle kadehe ya da yakuttan bir testiye benzetilmiştir.

2.4.3.6.Kaş (Ebrû)

Genel Olarak Kaş

Sevgilide kaş da bir güzellik unsurudur. Sevgilinin kaşı, 'âşık eziyetler eder, fakat 'âşık bir an olsun o kaşa secde etmekten kendini alamaz. Onun verdiği hükme razıdır. Yay gibidir. Bu eğrilik onun davranışlarında da vardır. Sürekli fitne çıkarır. Çoğu zaman hançer gibidir. Âşıklar kaşlara vurulurlar. Birçok teşbihe ve istiâreye konu olmuştur.

Kaş İle İlgili Benzetmeler

Hilâl (Mâh-ı nev), Yay (Kemân), Tâk, Mihrâb, Na'l, Râ

Sevgilinin kaşı, şekil itibariyle bu unsurlara teşbih edilmiştir. Kaş, hilal gibi düzgün bir şekle bürünerek ‘ âşıkı kendine secde ettirmiştir. Kaş, mihraba benzetilerek, ‘âşık orayı kendine secde edilecek yer olarak görmektedir.

Bi-mişil bir hüsne mâliksiñ ki ey kaşı hilal

Mehr-i ‘ âlemle bile farz idemem tev’em seni

22s./ 9.beyit

2.4.3.7.Hatt (Ayva Tüyleri)

Genel Olarak Hatt

Sevgilinin yüzündeki tüyler renk itibariyle ele alınır. Sevgilinin güzelliğine bazen hâlel getirdiği söylenerek, güzelliğini gölgelediği belirtilir. Ama yine de sevgilinin güzelliğinin ayva tüyleriyle bile zedelenmediği tam aksine yüzünün daha da belirginleştiği belirtilmektedir.

Gelince hattı bir kat dañi oldu hüsñü bālâter

Müşâr-ı bilbeñam aldı menşûr-ı müşîriyyet

7s. / 3.beyit

İztırâb-ı veci‘ -i fırqate ber'üs-sa‘ a

Nev demide hattını nâza meyillisün gördük

10s. / 9. beyit

Hatt İle İlgili Benzetmeler

Gece, Zulmet, Gölge, Karınca

Sevgilinin ayva tüyleri rengi itibariyle bu unsurlara teşbih edilmektedir. Sevgilinin yüzü gündüze ayva tüyleri ise geceye, karanlığa, gölgeye teşbih edilir.

Misk, Benefşe-zar, Yasemen, Nebât, Nakş

Sevgilinin ayva tüyleri rengi dolayısıyla ve koku yönünden bu unsurlara teşbih edilmiştir. Ayva tüyleri, sevgilinin yüzündeki nakış gibidir onun olgunlaştığını göstermektedir.

2.4.3.8.Gamze (Müje, Yan Bakış)

Genel Olarak Gamze

Gamze, kılıç ve oka teşbih edilerek ‘ âşıkı etkilemesi ile ele alınır. Sevgili gamzesi ile ‘âşıkına bakıp onu kendisine esir eder. Bir bakışıyla bin ‘âşıkı öldürür. Gamze, kaş, göz ve kirpik ile birlikte anılır. Yan bakış göz göre göre keskin kılıcını çeker ‘âşıkını vurur. Yan bakış kan dökücüdür, hilekârdır ‘âşıkını fattan yan bakışıyla etkileyip onun kalbini çalan bir hırsızdır.

Divân Şiiri’nde kirpik, müjgân ise şekil olarak oka benzetilmiştir. Renk olarak saç gibi karadırlar. Göz kapaklarına dizilmişlerdir. Âşığın yüreğini yaralarlar.

Olduğça mücehhizim dide-i giryân

Müjgân dem-âludum olur pençe-i mercân

Akdan karadan bahtım eder mi ‘aceb imdâd

Girdâb-ı hām-ı zülfe düşürdü beni devrân

33s./1.kıt’a

Gamze ile ilgili Benzetmeler

Kılıç (Tiğ, Hançer, Süngü), Ok (Tır, Hadeng, Peykân), Katil, Hûn-rîz, Hûn-vâr

Sevgilinin gamzesi kılıç, hançer, ok, süngüye teşbih edilir. Yan bakış keskinliği, yaralayıcılığı, can alması, kan saçması sebebiyle bu unsurlara teşbih edilmiştir. Yan bakış genellikle kirpikle birlikte ele alınır. Sevgilinin gamzesi ‘âşıkın gönlünü yaralayarak, onun kanını dökmüştür.

Bırak Allâh için olsun elinden tîze-i cevri

Sinân oğlu iki gamzeñ benim tâ canıma geçdi

34s./1.beyit

Oldu bir oğla hedef sine-keman berüya

Mutrıba bir diyecek yok tokunan pîşerûyına

20s. /7.beyit

Zihām-zehm sinem mevc-i şemşir-nigāhıñdır

Onulmaz yāreler hep rahne-i tır- nigāhındır

7s./7.beyit

Uyutdu cân alup cân virerek dünya-yı çeşmānıñ

Hayāt-ı mevt-i ‘ālem hafte-i zir-nigāhıñdır

7s./ 8.beyit

Nice kanlar döker canlar yakarsın zān olur ammā

Sebeb-i ‘aynı-ı hayāta belki te’sir-i nigāhıñdır

7s./ 9.beyit

Deli gönlüm tayansın hāriş-i mürgān-ı hūnrīze

O fulad iğneler serbend-i zincir-i nigahıñdır

8s./ 1.beyit

Âtim âtim bakışlar saçmadır ağıâr-ı hūnzira

Şu kavisce cânı kullaşdır ki naḥcır-i nigāhıñdır

8s./2.beyit

Egerçi çile-i ebrūyi çekmek pehlevānlıktır

Velakīn tīr-i nāze sīne germek k̄ahramanlıktır

8s./5. Beyit

Ḳurulmuş tiğ-ı berkef ġamze o reng-i ġaraz üzre

Ḳamer devrinde zannım k̄asdı bir saḥib k̄aranlıktır

8s./ 6.beyit

2.4.3.9.Ben (Hâl)

Genel Olarak Ben

Yüzde veya vücudun herhangi bir yerinde bulunan ben rengi ve küçüklüğü itibariyle çeşitli benzetmelerle ele alınmıştır. Rengi itibariyle Hintliye, Bilal'e, Ka'be'nin siyah taşına teşbih edilmiştir. Yüzü ortaya çıkaran bir dâne yahut bir yıldız gibi düşünüldüğü de olmuştur.

2.4.3.10.Boy (Kad, Kâmet)

Genel Olarak Boy

Sevgili ince ve uzun boylu olması sebebiyle çeşitli unsurlara benzetilmiştir. Sevgilinin boyu selvi gibi uzun ve incedir. Selvi her zaman sevgilinin boyuna

benzemeye çalışsa da ona ulaşamaz. Boy bazen elif gibi düşünölmüştür. Boy, gül dalı gibi ince ve narindir, bütün ‘âşıkları peşinden koşturur.

Bir cihetden ötürü bakdık elif kadlere hep

Medd-kadın o şehin cümleden üstün gördük

10s. / 8. beyit

2.4.3.11. Naz (Nâzenin, Şive-Kar, İstiğna, Şive, Letâfet, Cilve), Gönöl

Sevgilinin nazik, işveli, cilveli oluşu birçok hayallere konu olmuştur. ‘Âşığa yaptığı cefa, naz onu umursamamasıyla ‘âşığın bağıında birçok yaralar açmıştır. ‘Âşık, onun cefasına razıdır, cefasını ondan esirgememesini ister bu ‘âşık için bir lütuftur. Sevgili ‘âşığı bir gün tanır bir gün ise tanımazlıktan gelir fakat ‘âşık buna bile razıdır. Sevgilinin her şeyine razıdır ve boyun eğip ondan ne gelirse gelsin güzel olduğunu belirtir.

Olduğum günden beri ‘ aşk-ı âşına

Her kimi sevdimse nâz etdi baña

Hep helâl olsun yine benden yaña

Her kimi sevdimse nâz etdi bana

Şarkı 30s./1dörtlük

Her kimi sevdimse oldum bî-ıuzûr

Ėayri dilber sevmeden geldi fütûr

Bende mi bahtımda mı bilmem kûşur

Her kimi sevdımse nâz etti bana

Şarkı 30S./2. Dörtlük

Başım üzre eyleyüb cāy-ı qarār

Her birine ayrı etdim cān-ı neşār

Bulmadum bir çāresin encāmkar

Her kimi sevdımse nâz etdi bana

30s./3.dörtlük

Söyleyim esrārımı tıyşun cihān

Kendine gelsün girve-i ‘āşiqān

Yokmuş ‘ālemde vefā-yı dilīrān

Her kimi sevdımse nâz etti baña

30s./4. Dörtlük

Sevdiğiñ kimdir deyū etme sū’al

Olmasın esrāre dā’ır kııl ū qāl

Şāhidim işte Sa‘īd bī-mecāl

Her kimi sevdımse nâz etdi baña

31s./1.dörtlük

Nigeh-i ‘ âtıfetiñ lütfuñ iderken imā

Nāz ile sev yılışık ‘ aqlımı eyler yağma

Gerçi daħl ‘ eyliyoruz biz de Sa‘ id’i ammā

Sevmemek elde midir āh seni āh seni

28s./3.dörtlük

Sa‘ id’iñ bir nigāh iltifāta göz diker yoksa

‘ İtaba kalsa iş bi-çāre dilsiz nigāhıñdır

8s./3.beyit

Efendim bir nazarla göñlümü haş‘ül-‘ ayār itdiñ

Zer-şaf hülüşı ‘ aqid-iksir-i nigāhıñdır

8s./4.beyit

Baña bigāne göñlüm yāre kendi āşinā oldu

Beni terk’etdi amma etdiği ğāyet becā oldu

34s./4.velehu

Beni öldürse de yarım cıķamam emrinden

Kiřiniñ sevdiginiñ ھاtırı dünyaya değer

9s./ 5.beyit

Nıgeh-i ‘ âtıfetiñden bulurum ‘ ayn-ı ھاyât

Nâz ile bir baķıřıñ rûh-i Sa‘ idâye değer

9s./ 6.beyit

Iztırâb-ı veci‘ -i fırķate ber'üs-sa‘ â

Nev demide ھاттını nâza meyillisün gördük

10s./8.beyit

Seni bir âhla berbâd râķiba işimi

Bir senk-i şabt-ı fesâdıñ gibi çok ün gördük.

10s./9.beyit

Başına meclisde dünyâyı raķibiñ eyle dâr

İb taķub yüz virme eylerse recâ-yı perçemiñ

11s./7.beyit

Zâr-ı Hâr-ı mübtelâ bir nây bir ben bir gönül

Şu reser rüsvâ belâ bir nay bir ben bir gönül

13s./ 5.beyit

Çâkı'ül-aḥvâl ḥâki-i ḥâl şâki-i melâl

Çâk-ı bâl-ı ibtilâ bir nây bir ben bir gönül

13s./ 6.beyit

Dîl hevâdâr figân mu‘tad divâne neḡad

Ser-nihâd her ḡazâ bir nây bir ben bir gönül

13s./ 7.beyit

Nâle-zen candân bezen elden ele dâ'im gezen

Pür-meḡen derd-i âşına bir nây bir ben bir gönül

13s./ 8.beyit

Zerd-rû ve merd-ḡu ve derd-cû bülbül gibi

Derd-gü âteş-serâ bir nây bir ben bir gönül

13s./ 9.beyit

Bağrı yanık çevre kanık lutfuna lâayık olan

‘Âşık sūziş-nevā bir ney bir ben bir gönöl

13s./ 10.beyit

Pīr ü rā‘if rumūza vakıf ‘Ârīf Sa‘īd

Kāşif-rengīn-i eda bir nāy bir ben bir gönöl

14s./1. beyit

Olmamış yâr senin haline âgâh gönöl

Gayri yardımcın ola Hazret-i Allah gönöl

14s./2. beyit

Çekdiğiñ derd ü ğam ı bilmez idim ben ol

Acıdım şimdi saña vāh gönöl vah gönöl

14s. / 3.beyit

Vadi-i ‘aşqda zülmetde niçün kalmışsın

Söndü mü meş‘āle-i āh sehergāh gönöl

14s./ 4.beyit

Rüzgār ehl-i ʔarīķi nice muġber idiyor

Seyr'edersen edelim gel seni hemrāh gönöl

14s./ 5.beyit

‘Aķıl ol kimseye esrārını fāş itme dilā

Böyledir ‘ādet-i ‘aşķ itme şākın āh gönöl

14s./ 6.beyit

Nāy-veş inle varub dergeh-i mevlānāda

İtme beyhūde yere nāle-i cangāh gönöl

14s./ 7.beyit

Eli baġlı ciġeri ʔāġlı esīr oldu Sa‘īd

Bir zaman kişver-i tegrīde geķen şāh gönöl

14s./ 8.beyit

Görüb işledi ġam-ı zülfi yare dīde-vü dīl

ʔutuldu ķafile-i meşķbāre dīde vü dīl

14s./ 9.beyit

Gözümde yad raḥīyle sırr-ı şekkim âteş olur

Yanar o âteşe ‘ ayn-ı şerrâre dīde vü dīl

14s./ 10.beyit

Gözüm kararđ görüb dide-i siyah mestin

Ḳalur giderse yazık bu ḳarara dīde vü dīl

14s./ 11.beyit

O taş bağırlı sītem-kārı naşb-ı ‘ ayn ideli

Oldu şişe gibi seng-sāre dīde vü dīl

15s./1.beyit

Hezār girye vāh ile bülbul oldu Sa‘ id

Bu āb-ı tāb ile o gül-i zāre dīde vü dīl

15s./ 2.beyit

Nālem itmiş seni ḥabīde-i ḥāb menḥūt

Zannıma ninni gelūr āh-ı seḥergāh saña

5s. / 7.beyit

‘Aķibet ‘ömrümü ħüsnüñ gibi etdiñ itlâf

Ķaldı sermāye hemān āh baña vāh saña

5s./ 8.beyit

Beni şād eylemediñ bir kerre inşāf eyle

‘Acabā neyledim ey ʔali‘ -i bed-ĥāh saña

5s./ 9.beyit

Tükenir bī-ĥaber'āne rûş elbette Sa‘îd

‘Aķibet rehber olur bu dīl āgāh saña

5s. / 10.beyit

Mey şunarken nāzıyla bakdıydı farķ etmem henüz

Çeşm-i sākiden mi oldum yoĥsa şahbādan mı mest

33s./ Son beyit

2.5.Deyimler, Atasözleri ve Veciz Sözlər

Özellikle son dönem Divân şâirleri divânlarında deyimler, atasözleri ve veciz sözler kullanarak halk söyleyişine yakın bir söyleyiş elde etmeye çalışmışlardır. Ağazade Said Bey de divânında aşağıda belirttiğimiz üzere bu sözlerden yararlanmışır.

2.5.1.Deyimler

Dili tutulmak (Tutuldu dili), çantada keklik, sağ olmak, kılı kırk yarmak (kırk yarmak kılı), biçare kalmak, hor kullanmak... gibi deyimler divanda yer almaktadır.

Ḳırḳ yarmak ḳılı bir işimi şühanda ammā

Gelin fikrim ṭolaşır mûy-ı meyānıñla senin

13s./ 2.beyit

Evveline bakma yolunda saĝa bak sen saĝ ol

Günde ‘ uşşakıñ efendim saña biñ başı fedā

Murĝ-i dil çanṭada keklik gibidir destinde

Avcı ta‘ limine beyhüde çıkub kıyma baña

33s./3.kıta

Ṭayanmaz şışedir ḥor ḳullanılmaz zatı nāzikdir.

Şu iki vechile ma‘ zūr bir dil bir de āyine

20s. / 10.beyit

Nefis çekmekde çeşm-i cana perde

Kulun bî-çare kaldım ara yerde

4s. / 4. beyit

2.6.Tabiat

2.6.1.Zaman ve Zamanla İlgili Mefhûmlar

2.6.1.1.Zaman

Ağazade Said Bey Divânı'nda zaman önemli bir mefhûm olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü divânın çoğunu tarihler oluşturmaktadır. Ağazade Said Bey divânında tarihler başlıklarda ayrıntılı olarak verilmiştir. Ağazade Said Bey Divânı'nda zaman ifade eden kelimeler şunlardır: Eyyâm, dem, zaman, hengâm, vakt, yevm, leyâl, gün, devr, asr... Sultânı için gece gündüz vücudunun dâim olmasını dilemektedir. “Her zaman Allah yardımcın olsun” temennisinde bulunur. Zaman zaman papağan gibi dilinden şeker akmaktadır demektedir.

Divanımızda şiirlerin ne zaman yazıldıkları ile alakalı bilgiler de şiir başlıklarında yer yer verilmektedir. Örneğin; “ Darphane Müşiri Rıza Efendiye müşirriyet ihsan olundukda söylediği gazeldir.”, “Akdağ Madeni Hümayununa memur eylediğinde söylediği kıtadır” , “ Tayyar Efendinin Üsküdar’a hicretlerinde söyledikleri kıtadır” gibi.

2.6.1.2.Mevsimler

Divânda zaman ifade eden kelimelerden biri olan mevsim kelimesi fazla kullanılmamıştır. Sadece birkaç beyitte tesadüf ediyoruz. Mevsimi andıracak olan “kamer devri” , “nevbahar”, “halkında bahar olmak” gibi ifadeler de divanımızda yer almaktadır.

Sermā-yı ğam da sineye dāğ-ı yak da zevke bak

Âteş kâri kış gününün lâlezâridir

35s. / 1.keza

2.6.2.Hayvanlar

2.6.2.1.Kuş ve Kuş Türleri

Kuş, umûmî olarak mürğ-i dil, mürğ-i can gibi ifedelerle beyitlerde yerini almıştır. Can bir kuş gibi ele alınmıştır. Ten kafesi içerisine kapatılmıştır. Birçok divân şâiri gibi Ağazade Said Bey de gönlü kuşa benzetmiştir. Divân Şiiri'nde kuş denilince akla ilk gelen tür bülbüldür. Çünkü Divân Şiiri'nde en fazla ele alınan unsurlardan biridir. O, şakıyışlarıyla ağlayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan ve ona aşk sözleri arzeden bir âşığın timsalidir. Bazen âşığın kendisi, bazen canı, bazen de gönlü olur. Bülbül güle âşık kabul edilir. Bu durumuyla âşığa çok benzer. Üstelik güzel sesi de âşığın güzel sözleri, şiirleridir. Gülün dikenleri nasıl bülbülün ciğerini delerse, sevgilinin eziyetleri de âşığın bağrını deler. Kısaca bülbülün her özelliği âşıkta mevcuttur.

Var iken resm-i vefa semet cefâ ya gitme

Şiken zülfüñ ile murg-i dili incitme

‘ Âşık olmuş deyi lütf’et beni tâ‘yib itme

Sevmemek elde midir âh seni âh seni

28s./2. Dörtlük

Bisât-ı ârâ-yı nâzım dâmen kâf-ı tecâhülde

No'la bâlinem olsa şehper-i ' anka'yı istiğna

6s./3.beyit

Murğ-i dîl böyle fıkha bakmazdı amma neyleyim

Zihnimi vardı dolaşırdı hevâ-yı perçemiñ

11s./ 8. Beyit

Uçar oldu gözümdе hab-rahat kuş gibi cana

Dü-şahin nigh dide-i hünbarı aındıkça

19s. /5.beyit

Şu rütbe Sa'idâ idelim cümbüşe âgaz

Mey gül gibi derdest olanı bülbüle dem-sâz

26s. / 1.beyit

2.6.3.Bağ, Çemen, Çiçeklik ve İlgili Unsurlar

Ağazade Said Bey Divânında bağ unsuru benzetmenin yanında, şâirimizin gezdiği yerleri tasvirlerinde sıkça kullanılmıştır. Bu başlık altında bağ, bahçe, bostan, gülşen, ravza, çemen, gülzâr ve ağaç çeşitlerinden servi, şimşir ve nihâl'e örnekler verilebilir.

Ŗu rütbe sa'ida idelim cünbüŖe âġâz

Mey gül gibi derdest olanı bülbüle dem-sâz

Zevġ-i çemeniñ vaġtidir ey serâ-firâz

Gel acil efendim gül-i sadberk-i cihânsın

Ėalġında bahar olduġuna ġalbi inansın

26s./ 1. BeŖlik

2. BÖLÜM

DÎVÂN TAVSÎFÎ, TRANSKRİPSİYONLU METİN, SONUÇ, KAYNAKÇA, DİZİN VE EKLER

3.1. DİVANIN MATBU' VE YAZMA NÜSHALARININ TAVSÎFÎ

3.1.1. MATBU' NÜSHALARIN TAVSÎFÎ

1257 Tarihli Matbu' Nüshanın (M1) Tavsîfi

TBMM Kütüphanesi, Yer: 73-3950, Dem: 73-7916

Yaprak: 36

Hat: Matbu'

Ölçü: Dış: 240x140 mm. İç: 210x110 mm.

Kâğıt: Kağıtlar yer yer silinmiş olmakla birlikte çoğu okunmaktadır.

Cilt: TBMM Kütüphanesinden elektronik ortamda elde edilmiş olup, çerçevesi siyah, içi bordo renkte mukavva bir cilt içerisindedir.

Baş: Ez- kütübş Mehmed el-Hülüşî . El-mu'âllim'ül- Arabî.

Der- Mekteb-i tıbbiye-i 'adliye-i şāhane.

Divān-ı Hızır Ağā-zāde Sa'īd Bey.

Neşîmen nişîn-i cînân-ı cenân. Hüdâvendigâr-ı mebrûrû'l-âsâr Sultan Abdülhamid Han...

Sonu: Nuḳūd-ı eşkimi cûlar gibi çok mu aķıtsam ben

Deger adar pahāası bir azīne alvet-i vaşlın

1281 Tarihli Matbu' Nūshanın (M2) Tavsīfi

Türkiye Diyānet Vakfı, İslāmi Araştırmalar Merkezi, İSAM Kütüphānesi, elektronik ortamda mevcut bulunmaktadır

Yaprak: 30

Hat: Matbu'

Ölçü: Dış: 235x140 mm. İç: 210x110 mm.

Kâğıt: Bazı yerler silinmiş olmakla birlikte çoğu okunmaktadır.

Cilt: Elektronik ortamda elde edilmiş olup sadece sayfalar mevcuttur.

Başı: Hızır Agazāde Dīvañesidir. Pādīşah hallede āşiyān-ı Sultan Abdulhamid Han Hazretlerinin...

Mebde-i evvelīn olan Allah

Neş'e-i 'ālemīn olan Allah

Sonu: Nuḳūd-ı eşkimi cûlar gibi çok mu aķıtsam ben

Deger adar pahāası bir azīne alvet-i vaşlın

1289 Tarihli Matbu' Nūshanın (M3) Tavsīfi

Türkiye Diyānet Vakfı, İslāmi Araştırmalar Merkezi, İSAM Kütüphānesi, elektronik ortamda mevcut bulunmaktadır

Yaprak: 34

Hat: Matbu'

Ölçü: Dış: 230x120 mm. İç: 200x104 mm.

Kâğıt: Kağıtlarda çok az silinme olmasına rağmen yazının tamamına yakını okunabilmektedir.

Cilt: Elektronik ortamda elde edilmiş olup sadece sayfalar mevcuttur.

Başı: Divân-ı Hızır Ağâ-zâde Sa'îd Bey.

Neşîmen nişîn-i cînân-ı cenân. Hüdâvendigâr-ı mebrûrû'l-âsâr Sultan Abdülhamid Han...

Sonu: Nuğûd-ı eşkimi cûlar gibi çok mu aķıtsam ben

Deger ķadar pahâsı bir hâzîne hâlvet-i vaşlın

3.1.2. YAZMA NÜSHALARIN TAVSÎFİ

Milli Kütüphâne Nüshası (Y1) Tavsîfi:

Milli Kütüphânede 06 Mil Yz A 791 arşiv numarası ile kayıtlı bulunup, yazmanın DVD numarası 922'dir.

Yaprak: 27

Hat: Rika'

Ölçü: Dış: 200x145 mm. İç: 160x90 mm.

Kâğıt: Krem rengi, ay filigranlı, yazılar yer yer silinmiş ve okunamıyor.

Cilt: Siyah cilt ile kaplı bulunmakta olup, elektronik ortamda mevcuttur.

Başı: Divân-ı Hızır Ağâ-zâde Sa'îd Bey.

Neşîmen nişîn-i cînân-ı cenân. Hüdâvendigâr-ı mebrûrû'l-âsâr Sultan Abdülhamid Han...

Sonu: Nuķûd-ı eşkimi cûlar gibi çok mu akıtsam ben

Deger ķadar pahâsı bir hazine hılvet-i vaşlın

Milli Kütüphâne Nüshası (Y2) Tavsîfi:

Milli Kütüphânede 06 Mil Yz A 3653 arşiv numarası ile kayıtlı bulunup, yazmanın DVD numarası 931'dir.

Yaprak: 32

Hat: Talik

Ölçü: Dış: 200x136 mm. İç: 140x90 mm.

Kâğıt: Krem rengi, yazılar yer yer silinmiş ve okunamıyor.

Cilt: Elektronik ortamda mevcut olup cilt görülmemektedir.

Başı: Divân-ı Hızır Ağâ-zâde Sa'îd Bey.

Neşîmen nişîn-i cînân-ı cenân. Hüdâvendigâr-ı mebrûrû'l-âsâr Sultan Abdülhamid Han...

Sonu: Nuķûd-ı eşkimi cûlar gibi çok mu akıtsam ben

Deger ķadar pahâsı bir hazine hılvet-i vaşlın

Atatürk Kitaplığı Nüshası (Y3) Tavsîfi:

Atatürk Kitaplığı, Belediye K. 588 arşiv numarası ile kayıtlıdır.

Yaprak: 30

Hat: Rika'

Ölçü: Dış: 180x140 mm. İç: 137x75 mm.

Kâğıt: Krem rengi kağıt kullanılmış olup, madde başları bazı şiir başlıkları kırmızı renklidir. Bazı yerler silik olmakla birlikte genel olarak yazılar nettir

Cilt: Kahverengi mukavva bir cilt ile kaplıdır, elektronik ortamda mevcuttur.

Baş: Divân-ı Hızır Ağâ-zâde Sa'îd Bey.

Neşîmen nişîn-i cînân-ı cenân. Hüdâvendigâr-ı mebrûrû'l-âsâr Sultan Abdülhamid Han...

Sonu: 'Abd-i maḥẓım gerd-nem ṭavḳ-ı 'ubûdiyettir

Boynumun bağı değil zincîr-i zülfündür seniñ

İstanbul Üniversitesi Nüshası (Y4) Tavsîfi:

İstanbul Üniversitesi Nüshası, (Ü): T 10291 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Eski numarası: 2818 (İbn'ül Emin Mahmud Kemal İnal Kütüphânesi)

Yaprak: 34

Hat: Rika'

Ölçü: Dış: 200x143 mm. İç: 175x90 mm.

Kâğıt: Krem rengi kağıt kullanılmış olup, madde başları ve bazı kelimeler kırmızı renklidir. Yazılar nettir.

Cilt: Bordo çerçeveli yeşil renkli bez bir cilt ile kaplıdır.

Başl: Divân-ı Hızır Ağâ-zâde Sa'îd Bey merhûm.

Neşîmen nişîn-i cînân-ı cenân. Hüdâvendigâr-ı mebrûrû'l-âsâr Sultan Abdülhamid Han...

Sonu: Nuķûd-ı eşkimi cûlar gibi çok mu aķıtsam ben

Deger ķadar pahâsı bir hâzîne hâlvat-i vaşlın

METNİN KURULUŞUYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR

1. Divandaki şiirler 1,2,3... şeklinde numaralandırılmıştır.
2. Çeviride bir sonraki sayfada yer alan “transkripsiyon alfabesi”ne uyulmuştur.
3. Farsça edat ve ön ekler (-) ile ayrılmıştır.
4. Edatlarla yapılan Farsça tamlamalarda edatlar (-) ile ayrılmıştır.
5. Türkçe kelimelerin sonunda bulunan “b” Türkçenin bugünkü dil özellikleri dikkate alınarak “p, -ıp, üp” şeklinde gösterilmiştir.
6. Vezinler manzumelerin başlarında verilmiştir.
7. Metinde geçen özel isimlerin sonuna gelen ekler kesme işareti ile ayrılmamıştır.
8. Orijinal nüshada ayrı ayrı gösterilmeyen şiirler vezin, kafiye, rediflerine bakılarak tek tek ayrılmış ve her bir şiirin başında numarası gösterilmiştir.
9. Farsça tamlamalarda ses uyumu dikkate alınarak ı-i / yı-yi şeklinde yazılmıştır.
10. Divanın matbu’ nüshaları 1257 tarihli nüsha (M1), 1281 tarihli nüsha (M2), 1289 tarihli nüsha (M3) şeklinde belirtilip, dipnotlarda bu nüshalar arasındaki farklılıklar belirtilmiştir.
11. Divanın incelememize esas olan nüshası 1257 tarihli nüshadır.
12. Divandaki şiir ve beyitlerin aruz ölçüsü veya hece ölçüsü bulunamayanların vezinleri boş bırakılmıştır.
13. Divanın şekil bakımından incelenmesinde nazım şekli-türü, kafiye-redifleri, kafiye şeması, birim sayısı gibi unsurların var olanları ve tespit edilebilenleri şiirlerin başlarındaki numara sırasına göre verilmiştir.

HIZIR AGAZÂDE SA'İD BEY DÎVÂNÎ'NİN
TRANSKRİPSİYONLU METNİ

(Sayfa 1)

Ez- kütübş Mehmed el-Ĥülüşî

El-mu'âllim'ül-‘ Arabî

Der- Mekteb-i tıbbiye-i ‘adliyye-i

şâhane

(Sayfa 2)

Divân-ı Hızır Ağazâde

Sa'îd Bey

Neşimen nişîn-i cinân-ı cenân. Ĥüdâvendigâr-ı mebrûr'ül-aşâr Sultân. ‘ Abd'ülhamîd Ĥân Ĥazretleriniñ muşâhiblerinden meşhûr Hızır Ağazâde ‘ Ârif Ağâ'nıñ oğlu olub kırk dört evâhirinde enderûn-ı hümayûnden çırağ olmuş ve bir kaç sene soñra darbhâne-i ‘âmire müşîri ‘ Ali Rızâ Efendi merhûma şiddet-i tereddüd ve intisâb ve anlarıñ destgîre-i lûţuf himmetleriyle irtikâ-yı süllem-i ĥâcegânî şerefîni daĥi iktisâb ederek Büyük Gümrüğün binâsı emânetine me'mûr buyrulmuş. Ve o aralık hatemzen-i efvâh-ı cihân olan elli bir ramâzanınıñ yirmi birinde Ayaşofya Câmî‘ inde minber dibinde (beyt):

“Görmek dilersen ‘âşık ‘aynî’yle Kerbelâ-yı

Minber dibinde gel gör Seyyid ‘Ali Rızâyı”

mersiyesi nââtık olduğu vechile müşîr-ı müşârun-ileyhiñ vuķû‘ bulan şehâdeti
cihetiyle. Mışra‘ :

"Efendi öksüzü olmak fenâdır."

muţâla‘asıyla müteessîr ve dil haste ve böyle hâdişât-ı felek bî-şebâtdan dolayı;
Mışra‘ :

Zî-mancınık-ı felek seng-i fitne mîbared rahnesiyle

(Sayfa 3)

Dağı zücâc-ı kedûret-yâb-ı mizâcide nev‘ân münkesir ve işkeste iken mışra‘ :

“ Belâ budur ki gelür birbiri üzerine belâ beliiyesince bir gice hânesiniñ öñünden
yangın tulumbası geçer iken düşdüğünden o şamata ile uykudan belinleyüp
korkmuş” ve mışra‘ :

"Ecel gelse olur bir şey bahâne.” Dedikleri gibi va‘de dağı yetmiş olub birkaç gün
şoñra vefât etmiş olan serlevhâ-i üdebâ ve serâmed-i zürefâ-i Sa‘îd Bey merhûmuñ
ravzatüs -şafâ-yı hüsn-i tabi‘atlarında ârâyîş efzâ-yı sâha-i hağrâ. Ve nümâyiş nümâ-
yı ser-sebzî-i berg-i bâr-ârâ olan gülistân-ı divân-ı ra‘nâlarıdır ki ehibbasından olan
Râmiz Paşazâde ‘İzzet Bey bu kıadarcık terceme-i hâliñin serdiyle teberrüken tab‘
etdirdi.

Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

MÜNĀCĀT Lİ-ḤAZRETİ KÂDÎ'L – ḤÂCÂT

Mebde'-i evvelîn olan Allah

Neş'e-i 'âlemîn olan Allah

Ġâfir'üz-zenb kâbil'üt-tevbe

Melce-i müznibîn olan Allah

Ne diyem hep bilirsın aḥvālīm

Baḥa benden yakın olan Allah

Bir ġarīb 'abdim 'âciz ũ aḥkār

Ey ġarībe mu'în olan Allah

Merḥamet kıl Sa'îd-i maḥzûne

Erhāmü'r-râhimîn olan Allah

Keremiñle du‘âmı eyle kabûl

Ey mucîb-i mubîn olan Allah

2

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Fe‘ûlün

NA‘T-I RA‘NÂ BERÂY-I MEVLÂNA

Saňa kaldı işim iki¹ cihānda

Amān yâ Hâzret-i Molla daḥîlek

Ƙolu baĝlı Ƙulum bâb-ı amānda

Amān yâ Hâzret-i Molla daḥîlek

Göñül hâhişte dürlü dürlüdür de

Nefis çekmekde çeşm-i cāna perde

Ƙuluñ bî-çāre Ƙaldım ara yerde

Amān yâ Hâzret-i Molla daḥîlek

¹ iki : her dü M2

Yüzüm yok hadden aşkın cürm ü 'işyân

Derûnî kaplamış derd-i ferâvân

Saña düşdüm sañadır ğayri ihsân

Amân yâ Hâzret-i Molla daḥîlek

Dü-çeşmim ḥâb-ı gafletden ırâğ'it

Sa'ide bezm-i 'irfânı durâğ'it

Uyandır cânımı bir kûl çerâğ'it

Amân yâ Hâzret-i Molla daḥîlek

3

Hece ölçüsü

NAZÎRE LÎ - ŞEMS-İ TEBRÎZÎ

Ey şâhib-i kevn ü mekân

Dermânda emm-i feryâd-res

Vey destgîr-i 'âcizân

Dermânda emm-i feryâd-res

Terketdi bezm-i şevki dil

Fikretmez aşlā zevkī dil

Artırdı nār-ı ‘aşkı dil

Dermānda emm-i feryād-res

Ġām kūşesinde çāre-ḡāh

Bir ḡasteyim ḡālim tebāh

Şāyān-ı lūtf it yā ilāh

Dermānda emm-i feryād-res

Nāşād kıldım ḡamla ben

Mu‘tād kıldım ḡamla ben

Bī-dād kıldım ḡamla ben

Dermānda emm-i feryād-res

Ḥayretle bilmem ‘ālemim

Farḡ eylemem zevḡ ü ḡamım

Sûra bedel kıl mātemim

Dermānda emm-i feryād-res

Keşti-i aklî saldı dil

Ummân-ı ‘aşka daldı dil

Gark oldu şimdi kaldı dil

Dermânda emm-i feryâd-res

Yâ Râb Sa‘îd-çün hâr-u has

Pâmâl-ı gamdır her nefes

Mazlûmesin sen dâd-res

Dermânda emm-i feryâd-res

4

Fe’ilâtün / Fe’ilâtün / Fe’ilâtün / Fa’lun

İBTİDÂ’İ ĞAZELİYYÂT FÎ-ḤARF’İL-ELİF

İtmedi gitdi eşer nâle-i cāngāh saña

Merḥamet virmedi mi Ḥazret-i Allah saña

Nâlem itmiş seni ḥābīde-i ḥāb-ı naḥvet

Zannıma ² ninni gelūr āh-ı seḥergāh saña

² zannıma : ğaliba M2

‘ Aķibet ‘  mr m  ħ sn   gibi etdi ³ itl f

 aldı serm ye hem n  h ba a v h sa a

Beni   d eylemedi  bir kerre in  f eyle

‘ Acab  neyledim ey   li‘ -i bed-  h sa a

T kenir⁴ b - ber ne r   elbette Sa‘ d

‘   ibet⁵ rehber olur bu dil    h sa a

5

Mef  l n / Mef  l n / Mef  l n / Mef  l n

Reh-i emniye-i ‘    k de  ilken c y-ı isti  n 

Ni  n bilmem bu yolda  ekti  inden p y-ı isti  n 

³ etdi  :  ıldı  M2

⁴ t kenir : dokunur M2

⁵ ‘   ibet :   n ma M2

Ne hikmet göz yaşım çağlar a arken yarı a dı ca

Yine her  atresinde mevc urur dery -y  ist n 

Bis t-   r y-  n zım d men   f-  tec h lde

No'la b l nem olsa  ehper-i   an  'y  ist n 

T kendi    atım n zik t kenmez ey felek-me reb

 abah oldu da i itmezsin isti  f -y  ist n 

Hem n sen itme ist n -y  ey nahvet nige  yoh sa

Sa   d' n laf  n ist n s  ist n -y  ist n 

6

F  il t n / Fe il t n / Fe il t n / Fa lun

F   ARF  T-T  

Ur c  ⁶ mevc bu  eb-i dilde miy  h-   asret

Eyledim ba r-i ser- ekk i re  en  h-   asret

⁶ ur c   : idicek M2

Gözüm erdemde hayâliñ dağı gözden gitmez

Pâyına bağı mıdır med nigâh-ı ıasret

Dâne dâne aķub aķbâbımı âh itmişdim

Ėarmen-ı şabrı tutuşdurdu o âh-ı ıasret

Ėûn-ı dil-şak-ı çiğerle yazarım mektûbu

Ėuccet-i ‘aşkıma olmaz mı güvâh-ı ıasret

Çeşm-i dünya ile aķbâbımı bir bir göster

Eyleme ‘ömrümü yâ Râb tebâh-ı ıasret

Ėâzret-i Hâdî-ı Muṭlâķ vâriken ķorkma Sa‘îd

Doğrulur memleket vuşlata râh-ı ıasret

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

ĐARBĤĀNE MÜŞİRİ RİZA EFENDİ'YE MÜŞİRİYYET İĤSAN
OLUNDUĞDA SÖYLEDİĞİ GAZELDİR

İdüb ebrüşun ol-şeh-i nāza me'mûr-ı müşiriyyet

İder her 'işvede bin ĥüküm destûr-ı müşiriyyet

Gelince ĥattı bir ĥat dāhi oldu ĥüsnü bālā-ter

Müşār-ı bi'l-beñānım aldı menşûr-ı müşiriyyet

Müşār oldukça ĥüsn-i şûreti mir'ât-ı 'ālemde

Nigāhı olşun yā Rāb mağrûr-u müşiriyyet

Olup Ĥađdan işāret ĥükmünü tenfîz-ü icrāda

Efendim ola her emrinde me'cûr-ı müşiriyyet

Beher gün bi'l-işāre feyz olur ĥurşîd-i şevketden

Ola vechinde dāim pertevnûr-ı müşiriyyet

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

FÎ-HARF'İR-RÂ

Zihâm-zaḥm sînem mevc-i şemşîr-i nigâhındır

Onulmaz yâreler hep raḥne-i tîr-i nigâhındır

Uyutdu cân alup cân virerek dünyâ-yı çesmânîñ

Ḥayât-ı mevt-i 'âlem ḥafte-i zîr-i nigâhındır

Nice kanlar döker canlar yıķarsın⁷ zânnolur ammâ

Sebeb-i 'ayn-ı ḥayâta belki te'sîr-i nigâhındır

Deli gönlüm tayansın ḥârîş-i mürgân-ı⁸ ḥünrîze

O fûlâd îğneler serbend-i zincîr-i nigâhındır

Âtim âtim bakışlar saçmadır aḡyâr-ı ḥınzîra

Şu kıavisce cânı kullaşdır ki naḥcîr-i nigâhındır

⁷ yıķarsın : yakarsın M2

⁸ mürgân-ı : müjgân-ı M2

Sa‘id'in bir nigāh iltifāta göz diker yoksa

‘İtāba kalsa iş bî-çāre dilsiz nigāhındır

Efendim bir nazarla gönlümü hāş'ül-‘ayār itdiñ

Zer-şāf hūlūşi ‘āqid-iksīr-i nigāhındır

9

Mefâ’îlün / Mefâ’îlün / Mefâ’îlün / Mefâ’îlün

NAẒÎRE-İ ĞAZEL-İ ‘İZZET MOLLA⁹

Egerçi çile-i ebrūyı çekmek pehlevānlıktır

Velākin tūr-i nāze sine germek kahramañlıktır

Qurulmuş tīg-i berkef ğamze o rengi ğarāz üzre

Ƙamer devrinde zannım Ƙasdı bir şāhib Ƙaranlıktır

Müslümān şüretinde kim bilür kāfirse de zülfi

Günāhı söyleyenler boynuna bizce Ƙaranlıktır

⁹ Molla : Molla Efendi M2

Ben itdim haclegāh-ı hüsünü tezyīn-i zārımla

‘ Arūs-ı nāz-ü hüsne perde-i āhım tüvānlıkdır

Göñül zehrāb-cūr būsēn olşun ‘ āfiyetlerle

O meyve imtiḥān bezminde birer zıllı girānlıkdır

Kızardı kız gibi şermiyle raḥlar gül-‘ araḫ dökdü

Bu yüzde çeşm-i termīnā-yı inbiḫ kızānlıkdır

Meşīḥat almış ‘ İzzet-i devlet-i hüsni belāḡatda

Sa‘ id’in rütbe-i vālāsı ammā şimdi ḥanlıkdır

10

Fe’ilâtün / Fe’ilâtün / Fe’ilâtün / Fe’ilün

Sendeki çeşm-i siyeh bendeki sevdāya deḡer

Ya‘ ni hermesdinki zaḥm-ı süveydāya deḡer

Çesmine dâ'ir olan şöhet-i terk-i cümledir

O bir oğdur ki ucu 'āşık-ı şeydāya deger

Būs idince deheniñ ölse de 'āşık acımaya

Cān tatlıysa da ol la' l-ı şeker-ḥāya deger

Beni öldürse de yārim çıkamam emrinden

Kişiniñ sevdiğiniñ ḥatırı dünyaya deger

Nigeh-i 'āṭıfetiñden bulurum 'ayn-ı ḥayāt

Nāz ile bir bakışın rūḥ-i Sa' idāya deger

11

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

Peçe-i şîr-i ḥüdāyem mîşe-zārım dildedir

Pençe-i a' dā şikārım¹⁰ ḥūn-ı nişārım dildedir

¹⁰ şikārım : şikār M2

Gül gül olmuş şerhalar cân-ı nezârim ‘andelib

Lâledir dâğ-ı derûnum nev-bahârım dildedir

Ka‘be vü pinhâne birdir cebhe sây-ı vahdette

‘Âbid-ı beyt-i hüdâyem secde-sârım dildedir

Mürğ-ı gülzâr ene'l-ḥaḳḳ Şâh-i Manşûr fenâ

Lâne-sâz deşt-i ‘irfânım ki vârim¹¹ dildedir

Ben Sa‘îdâ¹² toğmadan nâmım yazılmışdır Sa‘îd

Bak inânmazsan sicîl-i i‘tibârım dildedir

12

Mefâ’ilün / Fe’ilâtün / Mefâ’ilün / Fâ’ilün

FÎ-ḤARF’İL-ḲÂF

Piyâle-i gâmmı câm-ı kader bilür ‘âşık

Nasıl dimâğ bu zehri şeker bilür ‘âşık

¹¹ vârim : dârım M2

¹² Sa‘îdâ : Sa‘îdim M2

Lafz-ı ğalaṭda biliş ıoĝru zevke gitmez mi

Keder didikleri şey'i gider bilür âşık

Vukûf-ı nistî ve hestî çifte tâtârî

Hâvâdisât-ı kâdimden hayır bilür 'âşık

Sükûtu bilmediğinden deĝil edebdendir

Eğerci söylemez ammâ neler bilür 'âşık

Sa'îd bir bilen Allah'ı diğeri bilmez

Faḫaṭ ki meşreb-nâsı diger bilür 'âşık

13

Fâ'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fâ'lun

FÎ-HARF'ÎL-KÂF

Gelin olmuş didiler bint'ül-'ineb dün gördük

Şu her neş'e ile vechini düzgün gördük

Ėayriçün rûyuna zûlfün döküp ol hûr-cemāl

Ėamdülillāh ki¹³ hele sâyede bir gün gördük

Bir cihetden ötürü baqđık elif qadlere hep

Medd qadıñ¹⁴ o şehin cümleden üstün gördük

İztırāb-ı veci' -i firqate ber'üs-sā' a

Nev demīde qatqını nāza meyillisün gördük

Seni bir āhla berbād raqībā işimi

Bir senk-i şabt-ı fesādıñ gibi çok ün gördük.

Bûse-i lā' li ulladın bize iksīr-i hayāt

Duqteriz qahyasını meclise kûskün gördük

Âs-ı qarhıñ ünü yokdur ününe baqma Sa' id

Dönüp onuñla öğünme bize biz on gözduk

¹³ Ėamdülillāh ki : Ėamdülillāh M2

¹⁴ qadıñ : qaddıma M2

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

Melek- fes başdan başa olsa fedâ-yı perçemiñ

Ehl-i sevdâya göre olmaz pahâ-yı perçemiñ

Şâm-ı gamdan şubh-ı ümîdi baña göstermeyin

Ya kara bahtım ola yahûd belâ-yı perçemiñ

Ḳurtar al mülk-i ¹⁵ dili haḳḳa re'îs-i ' âşikân

Ġûta-i bahr-i siyehdir ibtilâ-yı perçemiñ

Ḳayd'olur bir şemîdir sevmiş haḫâ itmişse de

Küfre mi girdi â zâlim mübtelâ-yı perçemiñ

Başına meclisde dünyâyı raḳîbiñ eyle dâr

İp taḫup yüz virme eylerse recâ-yı perçemiñ

¹⁵ ḳurtar al mülk-i : kurtaran felek M2

Murğ-i dil böyle fıkha bakmazdı amma neyleyim

Zihnimi vardı dolaşırdı hevā-yı perçemiñ

Tuğ dikdi medh-i zülfünde sahn-ı meydânına

Bu Sa‘îd oldu benim mirālây-ı perçemiñ

Bağlanup tırdum bu şeb-i bâb-ı Rıza'üllâhda

Herçi bād-âbâd der gayri berā-yı perçemin

15

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'lün

KOCA YUSUF PÂŞÂ HAFİDÎ MOLLA BEYEFENDÎ ve TAYYÂR
EFENDİZÂDE AHMED 'AŞÂ BEY EFENDÎ ile ŞÂHİB-İ DİVÂNİÑ

MÜŞTEREK SÖYLEDİKLERİ MURABBA'DIR

Ey nihâl gül şadberk-vefâ Hâşim Bey

Bülbül-i bâğ-ı tarab nağme-serâ Hâşim Bey

Eyler züvvârimızı saña 'aşâ Hâşim Bey

Tek bizi eyleme ağıyâre fedâ Hâşim Bey

Ülfete yan çizerek hiç dime şöyle böyle

Ġarañıñ her ne ise gel bize bir bir söyle

Meşrebiñ ülfet ise herkes ile var eyle

Tek bizi eyleme ağıyâre fedâ Hâşim Bey

Nedir ol dîde-i âhu o hañtı ‘anber-sâ

Nedir ol kâmet-i dil-cû fem-i mu‘ciz gûyâ

Râzıyız her ne cefâ eyler isen de cânâ

Tek bizi eyleme ağıyâre fedâ Hâşim Bey

İtmedin zât-ı Sa‘îd'inden efendim vañşet

Sözünü diñle ‘Añâ'nıñ bu şeb ey meh-ñal‘at

Kâ'iliz olmayalım nâ'il-i bezm-i vuşlât

Tek bizi eyleme ağıyâre fedâ Hâşim Bey

16

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fe'ilün

Olmasam zinde eğer derd-i nihâñıñla seniñ

Kendimi yok şanırum fikr-i dehâñıñla seniñ

Bus-ı la' liñ şükrün çığneyüp aldatma beni

Yüreğim yandı yeter tatlı lisānıñla seniñ

Kırk yarmağ kılı bir iş mi şühanda ammā

Gelin fikrim tolaşır mūy-ı meyānıñla seniñ

Bāğ-ı nazmımda olan mışrā' -ı bercesteleri

Başka reftāre kodum sürūr-ı iñbikle seniñ

Eyle taqdīm-sühan Hāzret-i üstāda Sa' id

Çünkü maḥzūz oluyor hüsn-ü beyānıñla seniñ

17

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fa'lün

Fİ-ḤARF'İL-LÂM

Zār-ı ḥār-ı mübtelā bir nāy bir ben bir gönül

Şu reser rüsvā belā bir nay bir ben bir gönül

Çākiyü'l-ahvāl ḥāki ḥāl¹⁶ ṣāki-i melāl

Çāk-ı bāl-ı ibtilā bir nāy bir ben bir gönül

Dīl hevādār figān mu' tād dīvāne neḡād

Ser-nihād her ḡazā bir nāy bir ben bir gönül

Nāle-zen candan bezen elden ele dā'im gezen

Pür-meḡen derd-i āṣinī bir nāy bir ben bir gönül

Zerd-rū ve merd-ḡū ve derd-cū¹⁷ bülbul gibi

Derd-ḡū āteṣ-serā bir nāy bir ben bir gönül

Baḡrı yanık cevre ḡanık luṭfuna lāyık olan

‘Āṣık sūziṣ-nevā bir nāy bir ben bir gönül

Pīr ü rā' if rumūza vākıf ‘Ārīf Sa'īd

Kāṣıf-rengīn-i eda bir nāy bir ben bir gönül

¹⁶ çākiyü'l-ahvāl ḥāki ḥāl : ḥākiyü'l-ahvāl çāki-i ḥāl M2

¹⁷ derd-cū : vird-cū M2

Fâ'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fa'lün

Olmamış yâr seniñ hâline âgâh gönül

Ėayri yardımcıñ ola Hâzret-i Allâh gönül

Çekdiğñ derd ü Ėammı bilmez idim ben ol.

Acıdım şimdi saña vâh gönül vâh gönül

Vâdi-i ' aşkda zûlmetde niçün kalmışsın

Söndü mü meş' ale-i âh sehergâh gönül

Rüzgâr ehl-i tarîķi nice muğber idiyor

Seyredersen edelim gel seni hemrâh gönül

' Âķil ol kimseye esrârını fâş itme dilâ

Böyledir ' âdet-i ' aşķ itme şâķın âh gönül

Nây-veş inle varup dergeh-i mevlânâda

İtme beyhûde yere nâle-i cângâh gönül

Eli bağılı cigeri t̄ağılı es̄ir oldu Sa‘ id

Bir zaman kişver-i tecrīde geçen şāh gönül

19

Mefâ’ilün / Mefâ’ilün / Mefâ’ilün / Fa’lün

Görüp ilişdi hām-ı zülf-i yâre dīde-vü dil

Ṭutuldu k̄āfile-i meşkbāre dīde vü dil

Gözümde yād raḥīyle ser şikem āteş olur

Yanar o āteşe ‘ayn-ı şerrāre dīde vü dil

Gözüm kararđı görüp dīde-i siyeh mestin

Ḳalur giderse yazık bu k̄arāra dīde vü dil

O taş bağırlı sitem-kārı naşb-ı ‘ayn ideli

Oldu şişe gibi seng-sāre dīde vü dil

Hezār girye vāh ile bülbul oldu Sa‘īd

Bu āb-ı tāb ile o gül-i zāre dīde vü dil

20

Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün / Fâ’ilün

TAḤMĪS-İ ĞAZEL-İ ĀKĪF EFENDİ

Gülşen-i ‘ālemde gördük gerçi deste deste gül

Görmedik lakin saña teşbīhe bir şāyeste gül

Bağa dūn gitmişsiñ amma rağmen¹⁸ ey neveste gül

Olalı reng-i raḥīn şermi ile dem beste gül

Ser virüp¹⁹ bālīn gülbinde yatur dil-ḥasta gül

Bāğ-ı cānımda büyütdümse kıadd-ı dīlcüyunu

Tā içildin tağyār-ı demde getürdüm şuyunu

Çok mu gördün naşb-ı ‘ayn itdimse reng-ü büyunu

Besleyüp ḥūn-ı ciğerlerle ḥayāl-i rüyunu

Ziver-mebnā-yı çeşm itdim gör ey neveste gül

¹⁸ rağmen : sevdigim M2

¹⁹ virüp : bilüp M2

Ebr-i nîsân eyleyûp müjgân gevherdârımı

Başka bir feyz ile kıldım terbiye gülizârımı

Nâb-ı hüsnuñ baķ ne renge koydu hâl-i zârımı

Seyir kıl dūd-kebūd âh-ı âteşbârımı

Görmedikse sevdiğim ger sünbüle peyveste gül

Hâk-i pây-ı Hâzret-i üstâdı ruhsâ eyledim

Reşhâ-i feyz ile bu gülizârı inşâ eyledim

Berk-i sebzindeki haddimce peydâ eyledim

Şimdi kopdu gülşen tab‘îmden ihdâ eyledim

‘Âkîfâ bezm-i aḥibbâya sezâ bir deste gül

Gül-nihâl zât-i pâkin eyleye Râbbi Mecîd

Gülleriyle nevbahâr ârâ-yı elṭâf-ı cedîd

Sâyesinde şad-hezârân bende oldukça bedîd

Hem du‘â kıl hem de cürmüñ i‘tirâf et ki Sa‘îd

Vird-i zibâdır ğazel-i taḥmîs bir-işkeste gül

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtü / Fâ'lün

FÎ-ḤARF'ÎL-MÎM

Göz diküp kızdırır ol 'ârız-ı âli çeşmim

Gûyiyâ gül-raḥına Gökşu sefâlı çeşmim

Giryeme çeşm-i ḥakâretle bakınca ḥor ḥor

Yüz sürer pâyına kırk çeşme misâli çeşmim

Macerâ-yı ğammı hiç şorma gözümnden añla

Şu gibi itmede takrîr meâli çeşmim

Derd-i hicrânı Sa'ida nice ta'bir ideyim

Görmedi düşde daḥi zevk-i vişâli çeşmim

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

Beni kıldı bu şeb pür sûz-i sevda ḥâl-i 'anber-fâm

Gözümde tütüdi yandıkça süveydâ ḥâl-'anber -fâm

Sipend-i âteş-i cân didiler rûyunda gördükçe

Velakin nice tuḥm-ı vird-ı ra‘ nâ ḥāl-i ‘ anber fām

Neler takrîr iderdim şerḥ-i ḥüsn-i ḥaṭṭına dâir

Ḳalur bir nükte-i serbeste amma ḥāl-i ‘ anber fām

Şikenc ṭareler ruḥsârîñ üzre sünbül-i cennet

Yanınca fülful-i firdevsî a‘ lâ ḥāl-i ‘ anber fām

Cemâle mazḥâriyyet mümteni‘ ken kâfire muṭlaḳ

Naşıl taḥşîl-i vuşlat itmiş âyâ ḥāl-i ‘ anber fām

Dimâğ-ı cânını bir şey'-i Sa‘ îdiñ eylemez ta‘tîr

Meğer yâ ḥaṭṭ-ı meşkinin ola ya ḥāl-i ‘ anber fām

23

Mefâ’îlün / Mefâ’îlün / Mefâ’îlün / Mefâ’îlün

FÎ-ḤARFÎ’N-NÛN

Niyâzımdan teğâfûl idicek iğfâl şandım ben

‘Garaz-ı imhâl imiş ihsânını ihmâl şandım ben

Bilindi şimdi mahz-ı âyet-i nur olduğu haţtın

Haţâ-i ibtidâ Cibrîl-i hüsne bal şandım ben

Nigâh-ı hüsnüñü teşhis için diğkatli bakmışdım

Nigâhımdan râhîñ âzerde olmuş hâl şandım ben

Amân ‘affeyle mey içdimse zâhid rûze-i ğamda

Hilâl-i ebrû-yı sâkiyi meh-i şevvâl şandım ben

Sa‘idâ bu gühen bünyân ‘âlemde meġer maşşad

Şafâ'yı bâl imiş ancak refâh-ı hâl şandım ben

24

Fe’ilâtün / Fe’ilâtün / Fe’ilâtün /Fâ’lün

Fî-ḤARF’İL-VÂV

Gülşen ‘ârız ki jâle-feşândır gîsu

Ya‘ni hûy-gerde iken ebr-i-nîsandır gîsu

Tenim ol rutbede baht-ı siyeh etmiş ki za'îf

Beni bir kılla tutan rişte-i cândır gîsu

Kara gün dostu kafâdâr siyeh-kâr-ı hevâ

Bir gönül bağlayacak merd-i cihândır gîsu

Tâbiş-i rûyunu seyrâne göz açdırmaz âh

Gündüzüm gice iden hâb-ı girândır gîsu

Dîl uzatmasa rahınıñ vaşfına zinhâr Sa'îd

Şekl-i teşlîşde mîkrâz-ı zebândır gîsu

25

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

FÎ-HARF'ÎL-HÂ

Baňa yâr itdi devâ-i derdimi taqrîre göre

Çok büyük lûtfu 'aâtâ bendeki taşşîre göre

Hâbda gözlerin öpdüm dedi ‘ayn-ı vâkı‘

Vaķı‘ â etdi zuhûr etdiği ta‘bîre göre

Rehîna gel diyene ben nice gelmem zirâ

Gel demek pek kaba gönlümdeki²⁰ taşvîre göre

Bâde içdimse güzel sevdim ise ey zâhid

Neyledim ben saña bu mertebe ta‘zîre göre

Mebhâş hattını pek hâşiyelendirme şofum

Âyet-i nûrdur o²¹ bizdeki tefsîre göre

Pek kolay hażm’olur nahveti ehl –i keremiñ

İtse²² in‘amı eğer etdiği taḥķîre göre

İder iḥsân Sa‘îdâ iki ‘âlemde saña

İş midir istediđiñ sâ‘ik-i taḥḍîre göre

²⁰ gönlümdeki : zihnimdeki M2

²¹ âyet-i nûrdur o : âyet-i nûr odur M2

²² itse : olsa M2

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

“ANDIKÇA” REDİFLİ GAZEL

Gül açdı çesm-i asret ‘arız dildârı aındıkça

Gözümde tütüdü yârîñ hâli ‘anberbârı aındıkça

Bugün bir asbiḥâl süziş-efrûz itdiñ ey dileğim

Beni de nâre yâğdıñ âteş-i ruḥsârı aındıkça

Uçar oldu gözümde ḥâb-ı raḥat kuş gibi cānâ

Dü-şâhin nigeḥ dîde-i ḥünbârı aındıkça

Ne ḥaletdir bu ey dünyâyı yoğdan vâriden Allah

Gözümde kaçredir ‘âlem dehan-yârı aındıkça

Sa‘îd’i ten nezâr ḥasret etdiñ sevdiğim ammâ

Ölürse hicriyle ḳalbiñ acır mı yârı aındıkça

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

Ne dünyâ var ne 'ukbâ var ne hubb-u câh var dilde

Hemân bir nâliş yâ Hazret-i Allâh var dilde

Nedendir bendeki şûziş nihanı bende bilmem âh

' Aceb ' âşık mı oldum gizli gizli âh var dilde

Furûgi gün gibi meydanda ismi Şems-i Tebrîzî

Ziya-bağş rek cânım olan bir mâh var dilde

Dolaşma eğri büğrü vâdi-i gafletde ey ' âşık

Gidersen gel diyâr-ı yâre toğru râh var dilde

Hilâfım yok kelimimde Resûlullah haqqîçün

Sa' idâ bu tecelligâh yoksa gâh var dilde

Fâ'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

Şarılıb çekdim onu haţtı bu şeb-i cān evine

Çünkü şām oldu çekilmez mi yā ulu evine

Oldu bir oĭla hedef sīne-i kemān berüye²³

Muţrıba bir diyecek yok tokunan pīservine

Baķışı baķka furūĭı diĭer envārı laţif

Beñzemez pertev-i ĥüsnüñ güneşin pertevine

Ṭal' atın var iken ey kaşı hilalim felekin

Kim baķar bin senelik mihriyle māh-ı nevine

Būs-ı ruĥsārını isterse Sa'īd iĥsān et

Bir²⁴ güler yüzle ĭarībin de bu yüzden sevine

²³ berüye : ebrüya M2

²⁴ bir : bu M2

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fâ'îlün

Cemal-i pâkine mecbûr bir dil bir de âyine

Yüzünden dâimâ mesrûr bir dil bir de âyine

Hüdâ hıfz eylesin dest-i haķâret de kırılmaķdan

Nigah-ı lûtfuna maġrûr bir dil bir de âyine

Perişan-ı aĥsen-i şûret âmâle bâ' işdir

Sakın kim olmaya meksûr bir dil bir de âyine

Bulunmaz işte bak bir çift böyle kıt' ası maţbu'

Bir şâfiñ gibi billûr bir dil bir de âyine

Ṭayanmaz şîşedir ĥor ķullanılmaz zâtı nâzıkdir.

Şu iki vechile ma' zûr bir dil bir de âyine

Şikest etsek de dest-i i‘tibārından bırakmazsın

Harāb amma yine ma‘mūr bir dil bir de āyine

Sa‘id āsā māşūn olşun kederden her dü‘ālemdede

Safā-yı kalb ile meşhūr bir dil bir de āyine

30

Mefā’ilün / Fe’îlâtün / Mefâ’ilün / Fâ’ilün

FÎ-HARF’ÎL-YÂ

Lebiñ hüviyeti cānā bilinmedi gitdi

Ġarīb nükte şu hālā bilinmedi gitti

Gelen hekim Filâtün edāyı oynatdı

Uşul-i hikmet-i dünya bilinmedi gitdi

Bilindi bey u şirā-yı düğün her ne ise

Gönül pazarlığı ammā bilinmedi gitdi

Belâ-yı baht-ı siyehimi hevâ-yı kâkülîmi

Nedir başımdaki sevda bilinmedi gitdi

Haţ-âver oldu yine ülfet olmadı mümkün

Bahar geldi de hayfâ bilinmedi gitti

Ḳusûr bende mi yârim mi bî-vefâ ‘acabâ

Sebeb-i firâḳa ne ḳat‘ â bilinmedi gitdi

Neşâr gevher eşkk’ eyledim Sa‘îd gibi

Ne câh-ı²⁵ kıymeti aşla bilinmedi gitdi

31

Hece Ölçüsü

Bir şey içdik mi idi bâde gibi rûm gibi

Yine ḥunî nigehiñ Pâdişah-ı Rûm gibi

²⁵ câh-ı : çâre M2

Neş'e-i bâde i' zârında nümâyân olmuş

Şaf billur üzerinde gül-i mersûm gibi

Nigeh mestiñ için zâhid bî-neş'e eyle

Dâhil-i meclis olur fâsık-ı maḥrûm gibi

Aradım ağzını sır vermedi amma bence

Nükte-i bûs-ı lebiñ nokta-ı mevhûm gibi

Kebk-i nâzım seni yaradan mı uçurmuş ağyâr

Yuvası dağılası meş'eme-i bûm gibi

Başını nâre yakar şoḥbet-i ğayr ile müdâm

Nûr-ı zâtisini derk eylemeyen mûm gibi

Luṭf-ı ḥaḳla yapılır birgün olur ḳorḳma Sa' id

Şimdilik ḥâne-i dil olsada mehdûm gibi

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

TAZMÎN-İ²⁶ KİT' A-İ MARDÎNÎ

Meyl'eder bu hüsne ile kim görse ey gül fem seni

Çare pek güçdür meger ki görmeye 'âlem seni

Ṭarḥ-ı külfetden ṭolayı düşmüş amma rûyuna

Taze sünbül zâre döndürmüş siyah perçem seni

Bî-mişil bir hüsne mâliksiñ ki ey kaşı hilal

Mehr-i 'âlemle bile farz idemem tev'em seni

Ṭal' atıñ gördükçe âfâkı tutan budur deyü

Birbirine gösterir çün mâh-ı nev-'âlem seni

²⁶ tazmîn-i : taştîr-i M2

Ḳadriñ añlarken Sa'îdâ ol vezir-i lâ nazîr

Silk-i şâ'irden niçin 'add'etmemiş bilmem seni

Cümle-i ekdârdan ey âşaf-dâniş nihâd

Tañrı maḥfûz ide hem sevdiklerini hem seni

33

Fâ'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ul

TAZMİN-İ MIŞRA' -İ 'İZZET MOLLA

Çar-şad zaḥme dūçâr olsa bulur çâresini

Tâli' i yâr olanıñ yar şarar yâresini

Yüz bulup yüz kadar 'âşık yüzüne yüz sürmüş

Var ise luṭfa sezâ vâ r ider âvâresini

Gül yüzü güldü koyub bâde-i gülsû-hat gibi

Ḥâriş-i ḥâr-ı gama bülbül ḡam-ḥâresini

Ḳıl ḳadar ḳılma naẓar ḳîl ile ḳâle beni bul

Ey şabâ bir aralık gel ara zülf-i âresini

Göz göze olsa bile gözler mi gözü ğayri ṭabîb

Ṭâli‘i yâr olanıñ yâr şarar yâresini

Şekl-i teşlişde aşdım der eş‘âre Sa‘îd

‘İzzet’iñ mışra‘-ı vâlâ’yı güherpâresini

Bir ğazeldir iki tazmîn-i şülüş²⁷ üç beyit

Şâ‘iriñ dört ḳılar dîde-i nezâresini

34

Fâ’ilâtün / Mefâ’ilün / Mefâ’ilün / Fe’ilün

MUḤAMMES BERÂ-YI SÎTÂYÎŞ-İ PADÎŞÂH-I ‘ADL-İ ÂĠÂH

Bâġ-ı ‘âlemde şehâ şu gibi ḥükmüñ yürüsün

Öñüne sed olanı Haḳḳ yüzü üstü sürüsün

Gülşen-i şevketiñ ezhârı meserret bürüsün

²⁷ şülüş : müşelleş M2

Mülküne göz dikenin naḥl-i ḥayâtı kuruşun

Özünü kurdı yesün bāri kökünden çürüsün

Sensin ol Pādişāh-ı nāzım-ı dīn ü devlet

Nevbahār keremini kıldı cihānı cennet

Gül gibi olmuş iken ziynet-i mülk ü millet

Mülküne göz dikenin naḥl-i ḥayâtı kurusun

Özünü kurdı yesün bāri kökünden çürüsün

Saḥa ḥāin olanı Ḥaḳḳ ıde pāmāl-ı ḥasar

Ḥār u ḥas-veş ayak altında sürünsün herbār

Ey nihāl çemenistan-ı ‘adālet ezhār

Mülküne göz dikenin naḥl-i ḥayâtı kurusun

Özünü kurdı yesün bāri kökünden çürüsün

Tiğ-i ‘adliñ seniñ ey ḳāhir-i ferḥunde simāt

Düşmana berḳ-i belā dostlarına āb-ı hayāt

Gülbin-i ma‘deletiñ bulmuş iken ḥüsn-ı sebāt

Mülküne göz dikenin naḥl-i ḥayâtı kuruşun

Özünü kurdı yesün bari kökünden çürüsün

Ġonca-i gŭlſen cennet-ſıfât ‘Osmānī
Bŭlbŭlānīñ gŏzŭnŭñ nŭru Sa‘īdīñ cānı
Tañrı maħfŭz ederek ħazret- i Maħmŭd Ĥānı
Mŭlkŭne gŏz dikenīñ naħl-ı ħayātı ħurusun
Özŭnŭ ħurdu yesŭn bari kŏkŭnden ħŭrŭsŭn

35

Mef‘ŭlŭ / Mefā’lŭ / Mefâ’lŭ / Fe’ŭlŭn

MŪSEDDDES BERĀ-YI TAZMĪN-Ī RŪBĀĪ-Ī PERTEV PAŖA

Gŭlzāre ſalın ġonce-i zībā-yı zamansın
Gŏrsŭn seni de reſkk ile gŭl āteſe yansın
La‘li lebiñe ġonceleriñ aġzı ſulansın
Gel ācil efendim gŭl-i ſadberk-i cihansın
Ĥalkıñda bahār olduġuna ħalbi inansın

Nesrîn-i semen sîne-i serbestine hayrân

Havzîñ şuyu âyine-i derdestine hayrân

Her naḥl-ı ḥırâmân ḳadd-ı nevrestine hayrân

Gel âcil efendim gül-i şadberk-i cihânsın

Ḥalkında bahâr olduğuna ḳalbi inansın

Dâm-ı ḥam-ı zülfüñ çıkar olduğça fesinden

Ḳuş gibi dil atıldı tutuldu ḳafesinden

Olşun eşer-i feyz-i şabâ her nefesinden

Gel âcil efendim gül-i şadberk-i cihânsın

Ḥalkında bahâr olduğuna ḳalbi inansın

Nergisleri hergün idüp âşüfte nigâhıñ

Şebûye verir gice şafâ-i zülf-i siyehiñ

Maṭlub bu gülşende seniñ zevḳ ü refâhıñ

Gel âcil efendim gül-i şadberk-i cihansın

Ḥalkında bahâr olduğuna ḳalbi inansın

Şu rütbe Sa‘îdâ idelim cünbüşe âġâz

Mey-gül gibi derdest olanı bülbüle dem-sâz

Zevk-i çemeniñ vaqtidir ey ser u serā-firāz

Gel ācil efendim gül-i şadberk-i cihānsın

Halkında bahār olduğuna kalbi inansın

36

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

ŞARKIYÂT

Sevdim ammā Gökşu'da gördümde sinn sîmin teni

Âl-ı ruhsârîñ gibi bir nâre yakma bendeni

Kaşdıñ aldatmaysa bir reng-i laţîf ile beni

Fısdıķı pek başķa açmış çeşm-i bādāmım seni

Sen de bir suretdeki hüsn-ü neşât-efzâ bugün

Nev-bahār olmuş hezārın ey gül-i ra'nâ bugün

Pembeler ol yakışmışdı sana ammā bugün

Fısdıķı pek başķa açmış çeşm-i bādāmım seni

Ḳāmetiñ seyr'eyleyüp gāhi buḥūrī²⁸ şāl ile

Bir tuḥāf rengen boyanmışdık dil-i meyyāl ile

Âteşe yaqdınsa da gönüm muḳaddem āl ile

Fısdıķı pek başķa açmış çeşm-i bādāmım seni

Tirşe-i ver u güne gitdikce Sa'ide sormasın

Bir güzelsin ki ne kebk-i yār şūrā-yı gülbeden

Mā'ilerle bir içim şu olduĖuñ meşhūr iken

Fısdıķı pek başķa açmış çeşm-i bādāmım seni

37

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

ŞARKI

Cihānı çeşmiñ āsā isterim 'aşķınla sarḥoş gör

Muḥabbet bezmini ammā yedd-i lütfuñ gibi boş gör

Müsāvīdir bize şimdengerü hep yār-u aĖyārıñ

Kiminle ülfet eylesiñ vār eyle tek bizi ḥoş gör

²⁸ buḥūrī : luhūrī M2

‘ Abeş nār-ı cahīm hicre yandık bir nice müddet

Meğer cennet imiş bu ‘ âlem içre kûşe-i vaḥdet

Ne lâzım şöyle böyle bin-nāde bir takım şoḥbet

Kimiñle ülfet eylerseñ var eyle tek bizi ḥoş gör

Yeñi aḥibbāyla pāyende ülfetinde ‘ aşk olsun

Gerek āzāde-i kıtmir ötesinde ‘ aşk olsun

‘ Azāzim Yūsūf-ı Mısır melāḥatında ‘ aşk olsun

Kiminle ülfet eylerseñ vār eyle tek bizi ḥoş gör

Ḥulūş-ı şādıkım zannım efendimce yalan geldi

Bu vaz‘ ı’ nā-becā ḥattā Sa‘ īde pek girān geldi

Beğüm yaḥşī güzelsin de bize cevrin yamān geldi

Kimiñle ülfet eylersen vār eyle tek bizi ḥoş gör

Fâ'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ul

ŞARKI

Dün görüp ıavr-ı nev-icâd ile nâgâh seni

Da' vet etdimse de 'aff'et bu şeb ey mäh seni

Naşıl itsem 'acabâ hâlîme âgâh seni

Sevmemek elde midir âh seni âh seni

Çesmiñ²⁹ âşüb nigâhında fiten mālāmāl

La' lîne yok diyecek dinse de evhâm ü hayâl

Çeşmi inşâfıyla âyineye bak ey ruḥ-ı âl

Sevmemek elde midir âh seni âh seni

Var iken resm-i vefâ-semet cefâya gitme

Şiken zülfün ile murğ-i dili incitme

'Âşık olmuş deyü lütf'it beni tâ' yīb itme

Sevmemek elde midir âh seni âh seni

²⁹ çeşmiñ : çeşm M2

Nigeh-i ‘atıfetiñ lütfuñ iderken ĩmā
Nāz ile sev yılışık ‘aqlımı eyler yağma
Gerçi dahl‘eyliyoruz biz de Sa‘id’i ammā
Sevmemek elde midir āh seni āh seni

39

Fâ’ilâtün / Fe’ilâtün / Fe’ilâtün / Fe’ilün (Fa’lun)

ŞARKI

Bir leţāfetli hevā kīm bu şebb ey māh-ı liķā
Safvetinden gümüş āyineye dönmüş deryā
Ey kamer-çehre ider bendelerin cümle recā
Seyr-i mehtāb iderek kulların eyle ihyā
Ne demekmiş³⁰ ayıñ on dördünü görsün dünyā

Ƙalk efendim gülelim açılalım ğonca mişāl
Ƙāmet-i nāze gümüş serviyi etdir pā-māl
Tam göster yüzünü bu gice ey ƙaşı hilāl

³⁰ ne demekmiş : ne dimekdir M2

Seyr-i mehtâb iderek kulların ihya

Ne demekmiş³¹ ayın ondördünü görsün dünya

Parladup   âlem ayı bu şebb-i ihşamla amân

Dehri yerden güğ  dek nûrıyla eyle t b n

İşte  m dene ister ise  ey r  -ı rev n

Seyr-i meht b iderek kulların eyle ihy 

Ne demekmiş³² ayın on d rd n  g rs n d nya

Ey efendim kim ider pertev-i   sn   ink r

Bildi nok  n n  meh itdi felekde i r r

N r-ı   aynım kerem et eyley b   arz-ı d d r

Seyr-i meht b iderek kulların eyle ihy 

Ne demekmiş³³ ayın on d rd n  g rs n d nya

G ny z nden bular k devr-i  amer  ev -i ced d

³¹ ne demekmiş : ne demekdir M2

³² ne demekmiş : ne demekdir M2

³³ ne demekmiş : ne demekdir M2

Gicemiz gündüz ola gündüzümüzse ola ʿıyd

Ṭālīʿī gibi uyansun seni görsün de Saʿīd

Seyr-i mehtāb iderek kullarıñ eyle ihyā

Ne demekmiş³⁴ ayıñ on dördünü görsün dünya

40

Mefâʿilün / Mefâʿilün / Feʿûlün

ŞARKI

Beni lütfuñla elbette anardın

Bileydiñ hālimi sen de yanardın

Derūnum söylenilseydi kanardıñ

Bileydiñ hālimi sen de yanardıñ

Eğerçi söylemem çektiklerim ben

Velâkin sen de lütf it kaçma benden

Güzelde merḥamet-ʿ âdet değilken

Bileydiñ hālimi sen de yanardıñ

³⁴ ne demekmiş : ne dimekdir M2

Ne an dkt dem-dem em-i giryn

Naıl yandı afice alb-i nln

Bu gice bhe-sez em-i fettn

Bileydi limi sen de yanardı

41

F'iltn / F'iltn / F'iln

ARKI

Olduum gnden beri 'a-ı in

Her kimi sevdimse nz itdi baa

Hep ell olsun yine benden yaa

Her kimi sevdimse nz itdi baa

Her kimi sevdimse oldum b-uzr

ayri dilber sevmeden geldi ftr

Bende mi batımda mı bilmem kur

Her kimi sevdimse nz itdi baa

Bāşım üzre eyleyüb cāy-ı qarār
Her birine ayrı itdim cān-ı neşār
Bulmadum bir çāresin encāmķār
Her kimi sevdimse nāz itdi baña

Söyleyim esrārımı tıyşun cihān
Kendine gelsün girve-i ‘āşiqān
Yoķmuş ‘ālemde³⁵ vefā-yı dilirān
Her kimi sevdimse nāz itdi baña

Sevdiğini kimdir deyu itme su’āl
Olmasun esrāra dā’ir kıl ū kāl
Şāhidim işte Sa‘īd-i bī-mecāl
Her kimi sevdimse nāz itdi baña

³⁵ ‘ālemde : bilsün M2

KİTA'ÂT

Đarb-hâne müşîri Rızâ Efendi Sa'îd Bey merhûmu Ağdağ-ma'âdin hümâyununa
me'mûr eylediğinde berâ-yı teşekkür söyledikleri kıt'adır.

Kuvvet-i himmet vâlâ-yı velî-ni' met

Baňa bir âhla biň tađı devirdir hâlâ

Đaş dikenlikde benim ğâlib olan gevheñime

O şu ağıtdı ise ben gümüş etdim icrâ

Fâ'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

VELEHÜ

Söylemem derdimi hem-derdim olan âhe bile

Belki sinemdeki şu nâle-i cângâha bile

Kendi bî-şübhe bilür râz-ı derûnî yoğsa

Ehl-i dil söyleyemez derdini Allâha bile

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

VELEHÜ

Hayâl-i yâr-i eşkimle bu şebb çok şest-i şû itdim

O da ağıyârıyla hamâma girmiş cest-cû itdim

Meğer mehr-i sükût işrab idermiş nükte-i la'li

Bu sırrı bilmedim ben de hatâ-i güfte-gû itdim

Fâ'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fâ'lün

VELEHÜ

Nükte-i rāzımı gül-bergine taḥrīr itdim

Hāl-ı ruḥsārını bu vech ile taṣvīr itdim

Yād idüb rûyını oldukça dū-çeşmim giryân

Şîşe inbiḳ ile çok gül şuyu taḳtīr itdim

VELEHÜ

Ṭayyar Efendi'niñ Üsküdār'a hicretlerinde söyledikleri kıt'adır.

Çeķilmiş Üsküdar'a eski dār-ı müdür deyü Ṭayyār

Bağışlaşun yuvasın yavrularıyla oña Allah

Şu kuşca cānına çok ābidāne eyleyüp ihsān

İde hem lānesin zīr-i cenāh evliyā'ullāh

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

VELEHÜ

Hekimbaşı Behçet Efendi sāhil-hānesini teşrīf-i hümayūn vukū'unda söyledikleri
kıt'adır.

Şeh-i hikmet-şināsıñ kulları teşrīf-ü talṭīfī

Şu gūne fehm olur ki 'illet-i dehre devādır bu

Gözüñ aç hâk-ı pây-ı Hâzret-i ‘Adlî’ye yüz göz sür

Hekimbaşı Efendi bir bulunmaz tütyâdır bu

48

Đarbĥâne müşiri Rızâ Efendi sâhil-ĥânesini teşrîf-i ĥümâyûn vukû‘unda söyledikleri

ķıţ‘ adır

Ķıldı teşrif ile talţîf seni bi’l iķbâl

Ne kerem ma‘denidir aňla şeh-i devrânı

İtdi şırma gümüşü ģayri Rızâ’ ya her işiñ

Kimya bi’l-ķadem Ĥâzret-i Maĥmûd Ĥân’ı

49

Ķıţ‘ a

Olduķça mücehhizim dîde-i giryân

Müģġân dem-âlûdum olur pençe-i mercân

Aķdan ķaradan baĥtım eder mi ‘aceb imdâd

Girdâb-ı ĥam-ı zülfe düşürdü beni devrân

Kıt'a

Yine bir hâl gördüm yandı şabırım rûy-ı âlemde

Bırakırsa beni çok şey'i bu sūziş kendi hâlimde

Sa'îdâ fikr-i şemm 'ârız-ı dildârı benden sor

Nihâl-gül bitirdi sünbūlistân cemâlimde³⁶

Kıt'a

Evveline bakma yolunda sağa bak sen sağ ol

Günde 'uşşâkıñ efendim saña biñ başı fedâ

Murğ-i dil çançada keklik gibidir destiñde

Avcı ta' lîmine beyhûde çıkup kıyma baña

³⁶ cemâlimde : hayâlimde

52

EBYÂT

Mey şunarken nâzıyla bakdıydı fark itmey henüz

Çeşm-i sâkîden mi oldum yohsa şahbâdan mı mest

53

VELEHÜ

Bırak Allâh için olsun elinden tîze-i cevri

Sinân oğlu iki gamzeñ benim tâ cânıma geçdi

54

VELEHÜ

Ebr'olur âhım o perçem gülçin hâtırına

Mikâyil-zâde'ye göz yaşını bārân ideriz

55

VELEHÜ

Fikr-i ruhsârını işkeste dile etme su'âl

Bir kırık şîşede gül destesini eyle hayâl

56

VELEHÜ

Merdüm-i çesm-i cihānsın sen efendimsin sen

Ġayre bakmaz seni gözler seni özler dīdem

57

VELEHÜ

Baṅa bīgāne gön̄lüm yāre kendi āşinā oldu

Beni terk’etdi ammā etdigi ġāyet becā oldu

58

VELEHÜ

Aḳdāġ’da ḳara baḥt ile ḥunnāb-ı eşkimi

Çoḳ eyledim nişār sefid ü siyāh u sürḥ

59

VELEHÜ

Ṭüb oldu bir bir hep ehl-i meclis-i hasbühāl üzre

Şikenc-i ṭuradan bir yāne düşmüş şunda ben ḳaldım

60

Hece Ölçüsü

‘İzzet Molla zâdelere söyledikleri beyitdir

Şûret-pezîr kudretidir Rabbül-‘İzzetin

Âyîne-i fu’âdda sırr-ı reşâdı gör

61

VELEHÜ

Ḳula efendi rızâsı ‘aliyy’ül a‘lâdır

Bulanlar ‘izzet-dârinı böyle buldu hemân

62

VELEHÜ

Birbirine girdiler ḥurşîd u mâh-ı âsumân

Kâtib’üs sırrı şehenşâhiye olmakçün nişân

63

TAZMÎN-İ MIŞRA‘-I ‘ATÎḲ

‘Abd-i maḥzım gerdanım ṭavḳ-ı ‘ubûdiyettir

Boynumun bağı değil zincîr-i zülfündür seniñ

64

KEZÂ

Sermâ-yı ğam da sîneye dâğ-ı yak da zevke bak

Âteş kâri³⁷ kış gününün lâlezârıdır

65

KEZÂ

Çıpar elbet gönülden buse-i la' l-ı ruhuñ cânâ

Hüdâ kâdirdir eyler seng-i hârâdan güher peydâ

66

KEZÂ

Mey icdi ba' d'el iftâr etmeden teklîf şûfiye

O kâatmer baklava benden bâña kâat kâat helâl olsun

³⁷ kâri : kenârı M2

67

KEZÂ

Mâl ne hâle nazar kı l gözde nem vār ise âl

Tendeki rūh-ı revānım kendi mālındır seniñ

68

KEZÂ

Baňa düşmez ki lebiñ cer' asına ' âşık olam

Ben ne hâkim ki kemâl-i kereme lâyıķ olam

69

KEZÂ

Nukûd-ı eşkimi cûlar gibi çok mu aķıtsam ben

Deger ķadar pahâsı bir hâzîne hâlvat-i vaşlñ

İtmām yā'fet ṭab' -ı eyn-i divān belāgat-ı unvān

Der-maṭba' ā-ı bāb-ı Ḥazret-i Ser-askerī

Der-evā'il-i mäh

Z'il-ḥicce

1257

Sene

SONUÇ

Klasik Türk Edebiyatı için Dîvanlar çok önemli kaynaklardır. Bu dönem şairleri şiirlerini “dîvan” adı verilen kitaplarda toplamışlar ve bu edebiyat daha çok “Dîvan Edebiyatı” ismiyle anılagelmiştir. Divanların hacimce daha küçük olanlarına da “divançe” adı verilirdi.

Osmanlı Sultanları sanata ve edebiyata çok değer vermişlerdi. O devirde şairler Sultanlar tarafından ilgi ve saygı ile karşılanmışlardı. Hatta bazı yetnekli şairler Enderuna alınmışlardı.

Klasik Türk Edebiyatı Şairleri eserlerini “divan” adı verilen kitaplarda toplarken ilk başlarda herhangi bir sıraya ve düzene bağlılık çok fazla mevcut değilken zamanla bu divanlardaki şiirlerin belirli bir düzene ve sıraya konulması hususunda birlik sağlanmış ve böylece belirli bir tertiple bir araya getirilen şiirlerin oluşturduğu divanlara da “Mürettep Divan” adı verilmiştir.

Çalışmamızda 19. Yüzyılda yaşamış olan Hızır Ağazâde Sa’îd Bey’in hayatı, sanatı, edebi kişiliği kaynaklar ışığında ortaya konulmuş olup, divanının 1257 tarihli matbu’ nüshası transkribe edilerek, şekil ve muhteva yönünden incelemesi yapılmıştır.

Hızır Ağazâde Sa’îd Bey Dîvânı’nın 3 adet matbu’ , 4 adet yazma olmak üzere toplam 7 adet nüshası mevcut olup bunların içinde en yaygın olduğuna kanaat getirdiğimiz 1257 tarihli matbu’ nüshası çalışmamızda ele alınmıştır.

Sa’îd Bey’in babası ve dedesi gibi musiki ile ilgilendiği bilinmektedir. Belirli bir süre Enderunda da görev yaptığı kaynaklarda zikredilen şair “mahallileşme” akımı olarak da bilinen akımın etkisinde kalmış ve şiirlerini şekil ve muhteva bakımından bazen klasik anlamda “Divan Şiiri” kalıplarının dışına çıkarak da yazmıştır.

Hızır Ağazâde Sa'îd Bey Dîvânı'nın şekil ve muhteva yönünden incelenmesi neticesinde klasik manada mürettep bir divan olmadığı, hacimce ve şekilce daha kısıtlı bir “divançe” hatta “gayr-ı mürettep” bir divan olduğu sonucuna ulaşmış bulunmaktayız.

Araştırmamız sırasında Klasik Türk Edebiyatımızın ne kadar zengin olduğu ve fakat bir o kadar da araştırmaya muhtaç bulunduğunu da gördüğümüzü belirtmemiz gerekmektedir. Yüzyıllar boyunca süren bu eşsiz edebiyatın şairleri ve şiirleri hakkında yeterli incelemelerin yapılması ülke politikası haline getirilmelidir. Kültür tarihimizin tam olarak aydınlatılması ve yeni nesillere bu tarihin doğru aktarılıp anlatılması noktasında bu ve benzeri çalışmaların ileride yapılacak olan araştırma ve çalışmalara katkı sunmasını ümit ederiz.

KAYNAKÇA

Ali Rıza Bey, Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı, (Haz. Ali Şükrü Çoruk) Kitabevi, İstanbul 2011.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, HAT 1269/49172

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, HAT 1601/37

Duman, Muhammed, Musikişinas Bir Divan Şairi: Hızır Agazade Sa'id Bey, Ankara 2013.

Erdoğan, Kenan “Sa'id Paşa'nın Divanına göre 19. Yüzyıl Divan Şiirinde Görülen Bazı Değişimler”, Türkiyyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 9, 2001.

Fahri, Asım, İstanbul'un 100 Cadde ve Sokağı, İBB Kültür Ağ Yayınları, İstanbul 2010.

Güntekin, Mehmet, “Hızır Ağa” Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, C.1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008.

Güntekin, Mehmet, “Haşim Bey”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.4, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1993.

Hafız Hızır İlyas Ağa, Osmanlı Sarayında Gündelik Hayat, (Haz. Ali Şükrü Çoruk) Kitabevi, İstanbul 2011.

Hızırağazade Said, Divan-ı Hızırağazâde Sa'id Bey, Bab-ı Seraskeri Matbaası, İstanbul 1257.

Horata, Osman, “Tarihi Gelişim”, Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara 2002.

İnal, Mahmud Kemal, Son Asır Türk Şairleri, C. 7, MEB Yayınları, İstanbul 1969.

Özcan, Nuri, “Hızır Ağa” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.7, TDV Yayınları, İstanbul 1993.

Öztuna, Yılmaz, “Mehmed Ağa”, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.2, MEB Yayınları, Ankara 1974.

Pala, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, İstanbul 1998.

Paşazade İzzet, Ramiz, Divan-ı Hızır Agazade Sa’id Bey, İstanbul 1257

Sarıkaya, Orhan, Tezkirecilik Geleneği İçerisinde Fatın Tezkiresi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

Süreyya, Mehmet, Sicill-i Osmanî, (Haz. Seyit Ali Kahraman), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.

Tahir, Mehmet, Osmanlı Müellifleri, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333, C 2, s.168.

Tayyarzâde, Ata, “Mukaddime” Hızır Agazade Divançesi, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1281.

Tayyarzâde, Ata, Osmanlı Saray Tarihi, (Haz. Mehmet Arslan), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 7, Dergah Yayınları, İstanbul 1998.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Devleti’nin Saray Teşkilatı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

Ünver, İsmail, “XIX. Yüzyıl Divan Şiiri”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 1988.

DİZİN \ İNDEKS

A

ağyār · 135, 162
āb · 58, 110, 149, 166
āgāh · 131, 147, 172
Allah · 126, 127, 130, 140, 156, 180
‘anber fām · 152
‘āşık · 131, 157, 187
‘āşık · 138, 139, 140, 157, 164
arşiv · 120, 121
‘Arūs · 137
Âteş · 186
Âyet · 155
âyine · 159, 160, 168

B

bāb · 127, 143, 188
bāde · 161, 162, 164
bahār · 167, 168, 169
baḥr · 132, 142
bed-ḥāh · 131
ben · 129, 145, 146, 147, 153, 155, 175, 178, 179,
184, 187
Beyit · 183, 184, 186
bī-çāre · 127, 136
bīgāne · 184
bülbül · 146, 149, 164
būs · 162
Būs · 138, 158
būse · 186
Būse · 141

C

cāy · 131, 177
Cemal · 159
cennet · 152, 166, 167, 171
Cibril · 153

D

dāğ · 139, 186
Deli · 135
derd · 128, 144, 146, 147
deryā · 132, 173
devlet · 137, 166
devrān · 181
dīde · 144, 148, 149, 156, 165, 181
dīl · 125, 129, 130, 131, 133, 144, 148, 149, 159,
160, 162, 168, 170, 178
dūd-kebūd · 150

E

Ebr-i nīsān · 150
elif · 141
emm · 128, 129, 130
Erhām'ür-râhimîn · 126

F

Farsça · 8
fâş · 147
Fatin Tezkiresi · 192
fedā · 142, 143, 144, 182
ferâvān · 128

fıkr · 144, 182

Filâṭûn · 160

G

Ġâfir'üz-zenb · 126

Ġâm · 129

ğam · 164, 186

ğamze · 136

ğazel · 150

Gelin · 140, 145

gice · 125, 154, 168, 173, 176

giryân · 176, 179, 181

gîsu · 153, 154

ğonca · 173

gönül · 145, 146, 147, 148, 154

Gönül · 127, 137

Göz · 151, 165

Ġûta · 142

güher · 186

gül · 137, 139, 143, 149, 150, 151, 162, 163, 167,
168, 169, 179, 182, 183

Gül · 139, 150, 156, 164, 166

Gülşen · 149, 153, 165

gümüş · 173, 178

H

ḥaclegâh · 137

Haşim Bey · 191

Hâşim Bey · 143, 144

Ḥamdülillâh · 141

Ḥazret-i Molla · 127, 128

ḥaṭṭ · 152

Hezâr · 149

hilal · 163

Ḥuccet · 133

ḥuzûr · 176

ḥûr-cemâl · 141

Ḥûn · 133

I

iksîr · 136, 141

K

Ka'be · 139

kaş · 99

Keder · 140

keklik · 182

Kerbelâ · 125

L

Lâne · 139

M

mâh · 157, 158, 163, 172, 173, 185, 188

Maḥmûd · 167, 181

Medd · 141

mehtâb · 173, 174, 175

mercân · 181

mesrûr · 159

mevc · 132, 135

Mey · 168, 183, 186

Mısır · 171

Minber · 125

Molla · 136, 185

mu'în · 126

Murğ-i dil · 143, 182

müjgân · 150

Münâcaat · 12, 13

Mürğ · 139

mûm · 162

mûy · 145

N

naḥvet · 130

nâz · 137, 176, 177

Nefis · 127

nevbahâr · 150

nigâh · 133, 136

Nigâh · 153

Nigeh · 138, 162, 173

niḥâl · 143, 150, 166

ninni · 130

O

‘Osmânî · 167

P

Pâdişah · 161

pây · 131, 150, 181

Piyâle · 139

R

Râb · 130, 133, 134

Resûlullah · 157

rûm · 161

Rûm · 161

S

seng · 125, 148, 186

sermâye · 131

siyeh · 137, 148, 154

Ş

Şâh-i Manşûr · 139

şâl · 170

Şâm · 142

şeb · 132, 143, 144, 151, 158, 172

şeh · 59, 134, 181

şeker · 138, 139

şemm · 182

Şîşe · 179

T

Tañrı · 164, 167

Tuğ · 143

U

ṭabīb · 165

ḳadiñ · 141

ḳamer · 173, 174

Ḳamer · 136

ḳan · 176

ḳara · 142, 184

Ṭayyâr · 180

ḳız · 137

Ü

Üsküdar · 180

V

vuşlât · 144

Y

Yūsūf · 171

Z

zālim · 142

zūlf · 148, 165, 168

EKLER

T.B.M.M

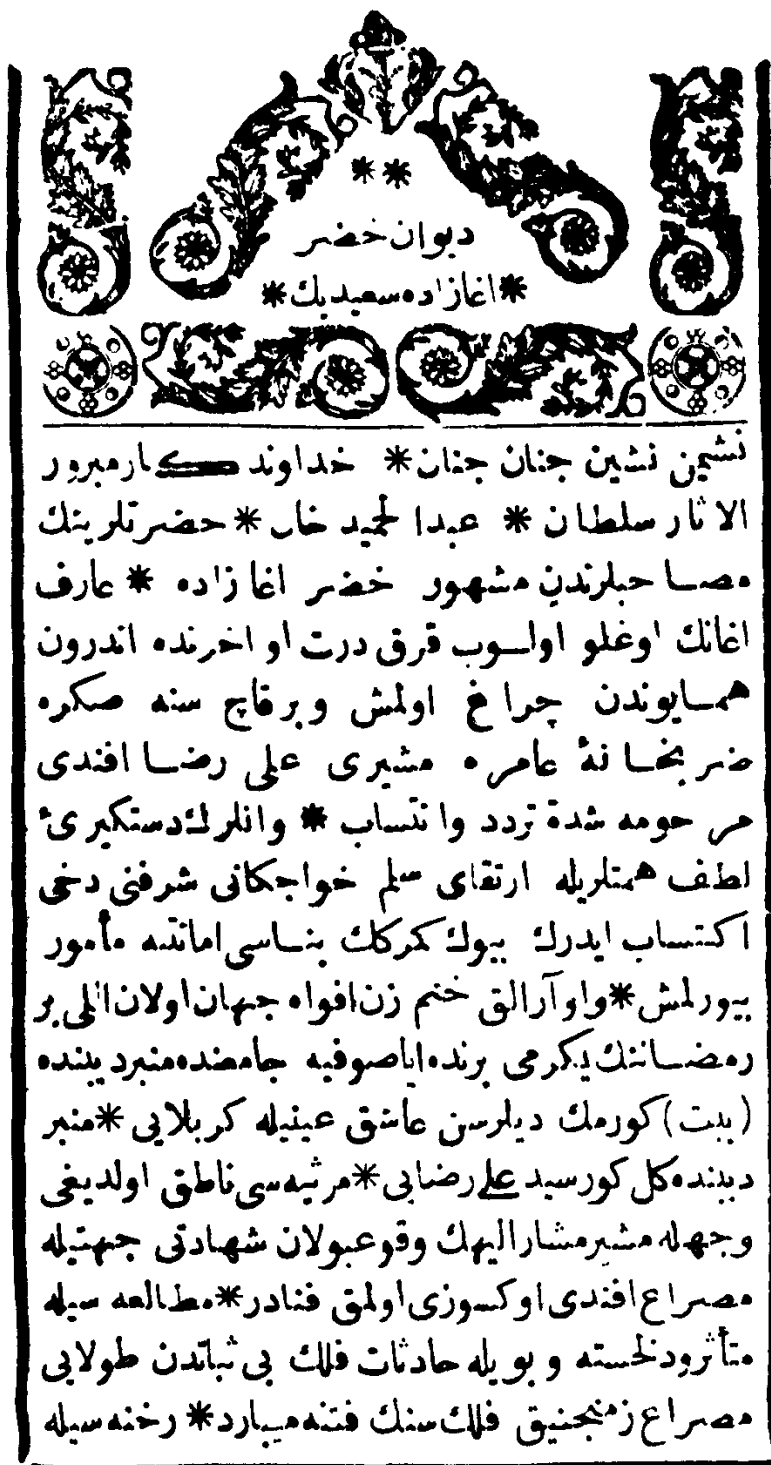
DDC :
YER : 73-3950
YIL :
CLT :
KSM :
KOP :
DEM : 73-7916

KÖTÜPHANESİ

از کتاب محمد باقر المصطفیٰ العزیز در کتابخانه

1/

دخی زجاج کدورتیاب مزاجیده نوعاً منکسر و اشکسته
 ایکن مصراع بلا بودر که کلور بربری اوزرنه بلا
 بایه سنجیه برکیجه خانه سیک اوکندن یا نغین طولیه سی
 کجر ایکن دوشد یکندن او شمانه ایله او یقودن
 بکله بوب قورقش و مصراع اجل کلسه اولور برشی
 بهانه * دیدکاری کی وعده دخی یتش اولوب برقاج
 کون مه کمره وفات ایتش اولان سرلوحه ادباء
 و سرآمد طرفاء سعید بک مرحومک روضه الصغای
 حسن طبیعتلرنده آرایش افزای ساحه خضرا *
 و نما یشمای سرسبزی بک بار آرا اولان کلستان دیوان
 رعنا لر یدر که احباسندن اولان رامز پاشا زاده عزت بک
 بوقدر جق ترجمه حانک سردیله تبرکا طبع ایتدردی

* مناجات لحضرت قاضی الحاجات *

مبدء اولین اولان الله	نشئه عالمین اولان الله
غافر الذنب قابل التوبه	ملجأ مذنبین اولان الله
نه دیم هب یلور سن احوالم	بکابندن یقین اولان الله
بر غریب عبدم عاجز و احقر	ای غریبه معین اولان الله
مرحمت قبل سعید محزون	ارحم الراحمین اولان الله

کر مکه دعای ایله قبول

ای محیب مبین اولان الله

* * نعت رعنا بر آیی مولانا * *

* سکا قاری ایشم ایگی جه مانده *
 * امان یا حضرت مـ ملاد خبـ لک *
 * قولی باغـ ملی قولم باب امانده *
 * امان یا حضرت مـ ملاد خبـ لک *
 * کوکل خواهشده در او دریا درده *
 * نفس چکـ کـه چشم جابه پرده *
 * قولک بیچاره قالدم آره پرده *
 * امان یا حضرت مـ ملاد خبـ لک *
 * یوزم یوق حدر آشفن جرم وعصیان *
 * درونی قایه مش درد فراوان *
 * سکا وشدم سنکدر عیری احسان *
 * امان یا حضرت مـ ملاد خبـ لک *
 * دو چشم حواب عقلتدن ایراغ یت *
 * سعیده بزم عرفانی دور غایت *

اوباندر جائی برفول چراغ ایت
 امان یا حضرت ملاد خبـ لک

* * بصیرہ لشمس تیریزی * *

ای صـ احب کون مکان	در مانده ام فریا درس
وی دست کیر عا جزاں	در مانده ام فریا درس
زلزله ایتدی بزم شوقی دل	فکر ایتمز اصلا ذوقی دل
ارتردی نار عشقی دل	در مانده ام فریا درس

غم

غم کوشه سنده چاره خواه	بر خسته یم عالم تیراه
شایان اطفایت یا الله	در مانده ام فریاد رس
ناشاد قالدیم غم له بن	معتاد قالدیم غم له بن
پیداد قالدیم غم له بن	در مانده ام فریاد رس
حیرتله بلم عالم	فرق ایلم ذوق و غم
سوره بدل قبل ماتم	در مانده ام فریاد رس
کشتی عقلی صالیدی دل	عجان عشقه طالیدی دل
غرق اوادی مادی دل	در مانده ام فریاد رس
یار سعید چون خار و خس	یا مال غم در هر نفس

مظلومه سن سن دادرس

در مانده ام فریاد رس

* * * ابتداء غزلیات فی حرف الالف * * *

* ایتمدی کندی اثر ناله جانکاه سکا *

* مرحت ویرمدیمی حضرت الله سکا *

* ناله مایتمش سنی خوابیده خواب نخوت *

* ظنمه تنی کلمه رآه سحرگاه سکا *

* عاقبت عمریمی حسن کی ابتداء ازلای *

* قاری سرمایه همان آه بکا و آه سکا *

* بنی شاد ایلمد بر کره انصاف ایله *

* عجبانیم ای طالع بد خواه سکا *

تو کنور پیخبرانه روش البته سعید

عاقبت رهبر اولور بودل آگاه سکا

* ره امنیه عاشق دکلکن جای استغنا *
 * نیچون بلم بو یوانده چکدی کند پای استغنا *
 * نه حکمت کوزیاشم چاغلا آقر کن یاری اكدغه *
 * ینه هر قطر سنده موج اورر در یای استغنا *
 * بساط آرای نازم دامن قاف تجا هلد *
 * نوله بالیم اولسه شهر عنقای استغنا *
 * تو کندی طاقم نازک تو کفرای فلاك مشرب *
 * صباح اولدی دخی ایتمز سن استغقای استغنا *

همان سن ایتمه استغقای ای نخوت نکه یو خسه
 صمدك لفظا استغناسی استغقای استغنا

* * فی حرف التاء * *

* اور یحقی موج بوشب دلد مباء حسرت *
 * ایلدم بحر سرشک ایجره شناه حسرت *
 * کوزم اردمده خیالک دخی کوزدن کفر *
 * پائنه با غلیمدر مد نکاه حسرت *
 * دانه دانه آکوب احبابمی آه اینمشیدم *
 * خرمن صبری طوئشدردی او آه حسرت *
 * خون دل شق جگر له یازرم مکتوبی *
 * حجت عشقه اولمر می کواه حسرت *
 * چشم دنیا ایله احبابمی بر بر کوستر *
 * ایلده عمریمی یارب تباه حسرت *

حضرت

حضرت هادی مطلق واریکن قورقه سعید
 طوغریلور مملکت و صلتیه راه حسرت
 * ضربخانه مشیری رضا افندی به مشیریت احسان
 اولاند قدده سوبلدیکی غزلدر

* ایدوب ابروسن اولشه نازه مأمور مشیریت *
 * ایدر هر عشوه ده بیک حکم دستور مشیریت *
 * کانبجه خطی رفاند اخی اولدی حسنی بالار *
 * مشار بالینا نم الدی منشور مشیریت *
 * مشار اولدجه حسن صورتی مرآت عالمده *
 * نکاهی اولسون یارب مغرور مشیریت *
 * اولوب حقندن اشارت حکمنی تنفیذ و اجرا ده *
 * افندم لوله هر امرنده مأجور مشیریت *

بهر کون بالاشاره فیض الور خورشید شو کدن
 اوله و جهنده دائم پرتو نور مشیریت

* * فی حرف الراء * *

* زحام زخم سینهم موج شمشیرنکا هکدر *
 * او کولمز باره لرب رخنه تیر نکاهکدر *
 * او یوندی جان آلوب جان ویره رک دنیایی چشمانک *
 * حیات موت عالم خفته زیر نکاهکدر *
 * نیجه قانلرد و کر جانلر بقارمن ظن اولور اما *
 * سبب عین حیاته بلکه تأثیر نکاهکدر *

* دلی کو کلم طبائسین خارش مرکان خو زبزه *
 * او فولاد ایکنه ل سر بند زنجیر نگاه کدر *
 * آتم آتم باقش لر صا چه در اغیار خنزیره *
 * شوق و سجه جانی قوللا شد که مخجیر نگاه کدر *
 * سعیدک بر نگاه التفاته کوزدیکر یوقسه *
 * عتابه فالسه ایش بیچاره دل سیر نگاه کدر *

افندم بر نظره کو کلی خاص العیار ایتدک
 زر صاف خلوصی عاقد اکسیر نگاه کدر

* * نظیره غزل عزت لا * *

* اگر چه جلّه ابروی چمک بهلوانم قدر *
 * ولکن تیرازه سینه کرمک قهرمانم قدر *
 * قورلمش تیغ بر کف غمزه اورنگ غرار اوزره *
 * فرد و رنده ظم قصدی بر صاحبقرانم قدر *
 * مسلمان صورتنده کیم بیلور کافر سده زانی *
 * کاهی سویلینلر بوینه بزجه قرانم قدر *
 * بن ایتدم بحملکا . حسنی ترین زارمله *
 * عروس نازو حسنه پرده آهم توانم قدر *
 * کوکل زهراب جور بوسک واسو عافیلرله *
 * اومیوه امتحان یزمنده بر رطل کرانم قدر *
 * قزاردی قزکی شرمبله رخلر کله رفی دو کدی *
 * بو بوزده جسم ترمینای انبیک قزانم قدر *

مشيخت المش عزت دوات حسن بلاغده
سعدك ربه والاسي اماشدي خانلقد

- * سنده کی چشم سبه بنده کی سودا به دکر *
- * یعنی هر مدنه که زخم سویدا به دکر *
- * چشمه دار اولان صحنی ترکم لیدر *
- * او بر او قدر که اوجی عاشق شیدا به دکر *
- * بوس ایدنجه دهنک اولسه ده عاشق اجبه *
- * جان طالتیسه ده اول لعل شکر خایه دکر *
- * بنی اولدر سه ده یارم چبقام امرندن *
- * کشینک سودیکنک خاطری دنیا به دکر *

نکه عاطفتکدن بولورم عین حیات
نازایله بر باقشت روح سعیدایه دکر

- * پچه شیر خدایه م همیشه زارم دلدہ در *
- * پنجه اعدا شکارم خون نثارم دلدہ در *
- * کل کل اولمش شرحه لجان تارم هندلیب *
- * لاله در داغ درونم نوبهارم دلدہ در *
- * کعبه و پنخانه بر در جبهه سای وحدته *
- * عابد بیت خدایه م سجده سارم دلدہ در *
- * مرغ کلزارا نا الحق شاه منصور فنا *
- * لانه سازدشت عرفانمکه وارم دلدہ در *

بن سعید اطوغمن نام یازلمشدر سعید
باق اینامزن سن سچل اعتبارم دلدہ در

* * فی حرفی القاف * *

- * پیالہ غمی جام قدر ییلور عاشق *
- * فصل دماغ بوزہری شکر ییلور عاشق *
- * لفظ غلطہ بلش طوغری ذوقہ کتیری *
- * کدر بدکاری شینی کبدر ییلور عاشق *
- * وقوف نبستی و هستی بختہ ناتاری *
- * حوالت قدمدن خبر ییلور عاشق *
- * حکوتی بلندیکندہن مکل ابدندر *
- * اگرچہ - و یلنر امانلر ییلور عاشق *

عجب - بر بلن الہی دیگر ییلور عاشق

فقط کہ مشرب ناسی دیگر ییلور عاشق

* * فی حرفی الکاف * *

- * کلین اولمش دبیلر بنت العنب دون کوردک *
- * شوہر نسلہ ایلہ وجہنی دوزکون کوردک *
- * غیر یچون رویتہ زلفک دوکوب اول خورجال *
- * جدلہ صککہ ہلہ صایہدہ یرکون کوردک *
- * برجہندن اونوری باقدق الف قدرہ ہب *
- * مدقنک اوشہک بجلہدن اوشون کوردک *
- * اضطراب وجع فرقہ برہ الساعہ *
- * نوومبدہ خطنی تازہ بلوسکون کوردک *
- * سنی برآہلہ بر باد رفیبسا ایشمی *
- * برمنک صبت فسادک کی یحوق اون کوردک *

✽ بوسه له ملي اولادن بزه اسكه سهر حیات ✽
 ✽ د حترز خفه سنی مجلسه کوسکون کوردك ✽

آس چرخ اوڼو یو قدر اوڼونه باقه سعید
 دونوب اونکله او کوڼم مزمه زوږ کوردك

✽ ملک فس باشدن باشه اولسه فدای پرچك ✽
 ✽ اهل سودابه کوره اولمز پهای پرچك ✽
 ✽ شام غدن صبح امید ی بکا کوستر مین ✽
 ✽ یافرا بختم اوله یا حود بلای پرچك ✽
 ✽ قور زال ملک دلی حقه ارش عا شقه ان ✽

✽ غوطه بحر سیه در ابتلاي پرچك ✽
 ✽ قید اولور بر شمیدر سوش خطا بتمشده ✽
 ✽ کفره می کردی آطالم مبنای پرچك ✽
 ✽ باشنه مجلسه دنیای رفیقك ايله دار ✽

✽ ایب طاقوب یوزو یرمه ایلمه ر جای پرچك ✽
 ✽ مرغ دل بویله فقه باقردی امانیه ایم ✽
 ✽ دهنمی واردی دولا شدردی و آي پرچك ✽
 ✽ نوع دیکیدی مدح زلفیکده سخن مبدانه ✽
 ✽ یو سعید اولدی بکرم میرای پرچك ✽
 بغلنوب طور دم پوشیب یارب رضا اللهده

هر چه یاد اباد در غیری بر آي پرچك

قوچه یوسف پاشا حنفی ملاک افندی و طیار
افندی زاده احمد عطاک افندی ایله صاحب دیوانک

مشرک سویلدگری مر بعدر *

* ای نهال کل صدبرک وفاهاشم بک *
* بلبل باغ طرب نغمه سراهاشم بک *
* ایلمزواریمزی سکاعطاهاشم بک *
* تک بزی ایلمه اغیاره فداهاشم بک *
* الفته یان چهره ک هیچ دیمه شویله بویله *
* غرضک هر نه ایسه کل بزه بر سوبله *
* مشربک الفت یسه هر کس ایله وارایله *
* تک بزی ایلمه اغیاره فداهاشم بک *
* ندر اول دیده آهواو خط عنبر ساسا *
* ندر اول فاست دلجو فم معجز کویا *
* راضبر هر نه جفا ایلمه ایسکده جانانا *
* تک بزی ایلمه اغیاره فداهاشم بک *
* ایتمک ذات سعید کن افدم وحشت *
سوز یکی دکله عطاک بوشب ای مه طلعت

قائلیر اولیمه لم نائل بزم وصلت

تک بزی ایلمه اغیاره فداهاشم بک

* اولسم زنده اگر در دنهانکله سنک *
کندیمی یوق صانورم فکردها نکل سنک *

بوس

* بوس لعلك شكرك چكنه يوب الدائمہ بنی
 * بوركم ياندی بترطانی لسانكہ سنك *
 * قرق یارمق قبلی برایشمی سخندہ اما *
 * كلك فكرم طولاشورموی میانكہ سنك *
 * باغ نظمده اولان مصرع برجسته لی *
 * بشقه رفتاره قودم سرور وانكہ سنك *

اہلہ تقدیم سخن حضرت استادہ سعید
 چونکہ محفوظ اولہ بورحسن بیانكہ سنك

* * فی حرف اللام * *

* زار خارمہ بلا برنای بر بن برکوکل *
 * شور سر رسوا بلا برنای بر بن برکوکل *
 * چاسی الاحوال حاکی حال شاکی ملال *
 * چاک بال ابتلا برنای بر بن برکوکل *
 * دل هوادار فغان معتاد دیوانہ نژاد *
 * سر نهاد هر قضا برنای بر بن برکوکل *
 * ناله زن جاندن بزنی الدن الہ دائم کزن *
 * پر محن درد آشنا برنای بر بن برکوکل *
 * زرد رو و مر د خو و در د جو بلبل کی *
 * درد کو آتش سرا برنای بر بن برکوکل *
 * بغری یانق جو رہ قانق اطغنه لایق اولان *
 * عاشق سوزش نوا برنای بر بن برکوکل *

پیرور اعفد روزه واقف عارف سید
کاشف رکن ادا برنای برین بر کوکل

- * اولمش یار سنک حالکه آگاه کوکل *
- * غیری یارد مجک اوله حضرت الله کوکل *
- * چکدیکک دردوغنی یلزایدم بن اول *
- * آجیدم سیدی سکا واه کوکل واه کوکل *
- * وادی عشقه ظلمده نیچوب قاشسین *
- * سوندیمی مشعله آه سحرگاه کوکل *
- * روزگار اهل طریقی نیجه مغیرایده یور *
- * سیرایدرسن اده لم کل سنی همراه کوکل *
- * حافل اول کسیه اسرار بنی فاش ایجه دلا *
- * بویله در طاعت عشق ایته صافن آه کوکل *
- * نای وش ایگله واروب در که مولاناده *
- * ایتمه بیهوده یه فالله جانگاه کوکل *

الی باعلی جکری طاعلی اسیر اولدی سید
برزمان کشور نچریده بکنی شاه کوکل

- * کوروب ایلمشدی خیم زلف یاره دیده و دل *
- * طوتلبی قافله مشکباره دیده و دل *
- * کوزمده یادر خبله سر شکم آتشی اولور *
- * ینار او آتشیه عین برارده دیده و دل *
- * کوزم قراردی کوروب دیده سیه مستیک *
- * قاپوز کیدرسه یلنقی یوقراره دیده و دل *

اوطاش بغری ستمکاری نصب عین ایدملی *
 * اولدی شیشه کی سنگساره دیده و دل *

هزار گریه و آه ایله بلبل اولدی سید
 یو آب تاب ایله اوکله ذاره دیده و دل
 * تخمبس غزل طا کف افندی *

* کلشن عالمده کوردک کرچه دهنده دسته کل *
 * کورمدک لکن سکا نشیمه یرشایسته کل *
 * باغده دون گمش مک امار غمهای نورسته کل *
 * اوله لی رنگ رخسک شرمی ایله دهنده دسته کل *
 * سرو پروب بالین کلبنده باتورده خسته کل *
 * باغ جاننده بیوتده مه قد دلجوینی *
 * تالاج ایلدن طاغ یاردمده کنوردم صوینی *
 * جوقی کوردک نصب عین اینده سه رنگ و بوینی *
 * بسلیوب خون جگر لاله خیال روینی *
 * زیور مینای چشم ایتدم کورای نورسته کل *
 * ابرنسان ایلوب مرکان کوهر دارمی *
 * بشقه برفیض ایله قیلدم تریه کلزارمی *
 * تاب حسنک باق نه رنگه قویدی حال زارمی *
 * سپر قیل دود کجود آه آتشارمی *
 * کورمد کسه سودیکم کر سنبله پیوسته کل *

* خاکبای حضرت استادى رخسایلدن *
 * رشحه فیض ابله بوکلزاری انشایلدن *
 * برك سبزیندی حدیجیه پیدا ایلدن *
 * شمدی قوپدی کلشن طبعمدن اهدا ایلدن *

* عاکفازم احبابیه سزا بردسته کل *
 * کلنهای ذات پاک ایلید رب مجید *
 * کلر بله نوبهار آرای الطاف جدید *
 * سایه سنده صد هزاران بنده اولدجه بدید *
 * هم دعا قبل همده جرمک اعتراف ایتکه سعید *
 * وردزی یاد در غزل تخلص بر اشکسته کل *

* * * فی حرف المیم * * *
 * کوزدیکوب قزدر اول عارض آلی چشم *
 * کویا کل رخنه کوکصو سفالی چشم *
 * کریمه چشم حقارتله باقجه خور خور *
 * یوز سورر باینه قرق چشمه مثالی چشم *
 * ماجرای غمی هیچ صورمه کوزمدن اکل *
 * صوکی ایتکه ده تقر بر مالی چشم *

درد هجرانی سعید انیجه تعبیر ایدیم
 کورمدی دوشده دخی ذوق وصالی چشم
 * بنی قیلدی بوشب پر سوز سودا خال عنبر فام *
 * کوزمه توندی یاندجه سویدا خال عنبر فام *

* سپید آتش جان دیدیلور وینده کوردیکه *
 * لکن نیجه تخم ور در عشاخال عنبر فام *
 * زلر قمریر ایدردم شرح حسن خطنه دار *
 * قالور برنکته سر بسته اما خال عنبر فام *
 * شکنج طره رخسارک اوزره سنبل جنت *
 * یانجه فلغل فردوسی اهلا خال عنبر فام *
 * جاله مظهریت ممنع کن کافره مطلق *
 * نصل تحصیل وصلت ایش آیاخال عنبر فام *

دماغ جاتی برشی سعبسک ایلر نعطیر
 مکر یا خط مش کینک اوله یا خال عنبر فام

* فی حرف النون *

* نیازمدن تغافل ایدیجک اغفال صاندم بن *
 * غرض امهال ایش احسانی امهال صاندم بن *
 * بلندى نمدى محض آیت نور اولدیغی خطک *
 * خطاء ابتدا جبریل حسنه بال صاندم بن *
 * نکاه حسنکی تشخیص ایچون دقتلی باقشدم *
 * نکاهمدن رخک آزرده اولمش خال صاندم بن *
 * امان عفوایله می ایچدمسه زاهد روزه غمده *
 * هلال اروی ساقی بی مه سوال صاندم بن *

سعبد ابو کهن ینیب ان عالمده مکر مقصده
 صفای بال ایش انجق رفاه حال صاندم بن

* * فی حرف ا و او * *

* کلشن عارضه که ژاله فشاندر کیسو *
 * یعنی خوی کردن ایکن ابریدساندر کیسو *
 * تنم اولر تبده بخت سیه ایتشکه ضعیف *
 * بنی بر قیلا طوتان رشته جاندر کیسو *
 * قره کون دوستی قفاد ارسیه کاره واه *
 * بر کوکل بغلیه جق مرد جهماندر کیسو *
 * تابش رویی سیرانه کوز اجدر مرآه *
 * کوندزم کیجه ایدن خواب کراندر کیسو *

دل و زانم رخنک وصفه زنهار سعبید
 شکل تالیشده مقراض زباند کبسو

* * فی حرف الهاء * *

* بکایار ایتدی دواء در دیمی تقریره کوره *
 * چوق بیوک لطف و عطا بنده کی تقصیر کوره *
 * خوابده کوزلرک اویدم دیدی عین واقع *
 * واقعا ایتدی ظهور ایتدی کی تعبیر کوره *
 * رخنه کل دیه نه بن نیمه کلمه زیره *
 * کل دیمک پک قبه کوکلده کی تصویر کوره *
 * باده ایچدمسه کوزل سودم ایسه ای زاهد *
 * نیمه لدم بن سکا بو مرتبه تعزیر کوره *
 * بیجخت خطنی پک حاشیه اندر مه صوفی *
 * آیت نور در او بزده کی تفسیر کوره *

* ڀڳ، قولای هضم اولور بخونی اهل کرمک *
 * ایڏه، انعامی اکریتدی یکی تحقیرہ کورہ *

* ایدر حسان سعید ایکی عالمده سکا *

* ایشمیدر ایتدی کل سائق تقدیرہ کورہ *

* کل آج دی چشم حسرت عارض لاری کدبجه *

* کوزمه توتدی یارک خالی عنبر باری اکدبجه *

* بوکون بر حسب حال سوزش افروز ایتدی ای دلکیم *

* بنیده ناره یا قدک آتش رخساری اکدبجه *

* اوچار اولادی کوزمه خواب راحت قوش کبی جانا *

* دوشاهین نگاه دیدہ خونباری اکدبجه *

* نه حالتدربوای دنیا بی یوقدن وارایدن الله *

* کوزمه قطره در عالم دهان باری اکدبجه *

* سعیدی تن تزار حسرت ایتدی سودیکیم اما *

* آه اورسه هجر بله قلبک اجر می باری کدبجه *

* نه دنیا وار نه عقبا وار نه خب جاه وار داده *

* همان برناش یا حضرت الله وار داده *

* ننددر بندگی سوزش نهانی بنده بلم آه *

* عجب عاشقی اولدم کزلی کزلی آه وار داده *

* فروغی کون کبی میدانده اسمی شمس تبریزی *

* ضیاء بخش رک جانم اولان برماه وار داده *

* دولاشمه اگری بوگری وادی غفلتده ای عاشق *

* کیدرسن کل دیار یاره طوغرو راه وار داده *

* خلاقم یوق کلامده رسول الله حقیقہ ر *
 * سعید ابونجلی کاہ یوقسہ کاہ وار دندہ *
 * ساریلوب چکدم اونو خطی بوشت جاہ اوینہ *
 * چونکہ شام اولدی چکلمز می یا اولی اوینہ *
 * اولدی براوقله هدف سه پنه کاب برویه *
 * مطربا بردیه چک یوق طوقنان پیسر وینہ *
 * باقشی بشقه فروغی دیگر انواری طیف *
 * بکزه مز پر تو حسنک کونشک پرنوینہ *
 * طلعنک وار ایکن ای قاشی هلام فلکک *
 * کیم باقریک سه لک مهر یله ماہ نوینہ *
 * بوس رخسارینی استرسه سعید احسان ایت *
 * برکول یوزله غریبکده بو یوزدن سوینہ *
 * جمال پاکنه مجبور بردل برده آیینہ *
 * یوزندن دائمی سرور بردل برده آیینہ *
 * خدا حفظ ایلسون دست حقارتده قلمقن *
 * نکا اطفنہ مغرور بردل برده آیینہ *
 * پریشانی حسن صورت آما له باعثدر *
 * صفتیکم اولیه مکسور بردل برده آیینہ *
 * بولمزاشته باق برجفت بوبله قطعہ سی طبع *
 * برصافک کی بلاور بردل برده آیینہ *
 * طیانمز شپشه در خور قوللانمز ذاتی نازکدر *
 * شو ابکی وجهله معذور بردل برده آیینہ *

شکست

* شکست اینده کده دست اعتبارندن برافزین *
 * خراب اماینه همور بدل برده آینه *
 * سعید آسمان مصون اواسون کدردن مرد و عالمه *
 * صفای قلب ابله مشهور بدل برده آینه *
 * * فی حرف الباء * *
 * لبث هوینی جانا بلندی کندی *
 * غریب نکه شو حالا بلندی کندی *
 * کن حکیم فلاطون ادابی اویناندی *
 * اصول حکمت دنیا بلندی کندی *
 * بلندی بیع و شرای دو کون هر نه ایه *
 * کوکل بازار لغی اما بلندی کندی *
 * بلای بخت سیاهی هوای کاکلی *
 * ندر باشمده کی سه ودا بلندی کندی *
 * خط آور اولدی نه الفت اولدی ممکن *
 * بهار کلدیده حیفا بلندی کندی *
 * قصور بنده می یارمی پیوفا عجب *
 * سبب فراقه نه قطعا بلندی کندی *
 * نثار کوهر اشک ابلدم سعید کی *
 * نه چاه قیمتی اصلا بلندی کندی *
 * برشی ایچرمکی ایدی باده کی روم کی *
 * ینه خو فی نکمک پادشه روم کی *

* نشئه باده غذا رنده نمایان اولس *
 * صاف بلور اوزرنده کل مرسوم کبی *
 * نکه مستک ایچون زاهد بی نشئه ایله *
 * داخل مجلس او نور فاسق محروم کبی *
 * ارادم اغزینی سرویرمدی اما بنجه *
 * نکته بوس لبك نقطه موهوم کبی
 کبک نازم سنی یاردغی اوچرر مش اغیار
 * یواسی داغله سنی مشئه بوس کبی *
 * باشنی ناره یقر صحبت غیر یله مدام *
 * نور ذاتی سنی درك ایلیمان موم کبی *
 * لطف حقله یاپیلور برکون اولور قورقه سعید *
 * شدر یلاک خانه دل اولسه ده مهروم کبی *
 * * تضمین قطعه ماردینی * *
 * میل ایدر بو حسن ایله کیم کورسه ای کلفم سنی *
 * چاره پک کوجدر مکر که کورمیه عالم سنی *
 * طرح کلفندن طولای دوشمش اما روینسه *
 * نازه سنبل زاره دوند رده سید برچم سنی *
 * بیئل بر حسنه مالکسنکه ای قاشی هلال *
 * مهر عالیه یله فرض ایده هم توأم سنی *
 * طاعتک کورد کجه افاقی طوتی بودردیو *
 * بر برینه کونستر چون ماه نوعالم سنی *

قدرک

* قدرك اكلا زكن سعيدا اول وزير لا نظير *
 * سالك شاگردن نيمچون عدايمه دش بلم سني *
 * جله اكداردن اي آصف دانش نها *
 * تكري محفوظ ايد هم سودكاري هم سني *
 * * تضمين مصرع عزت ولا * *
 * چارصد زخه دوچار اولسه بولور چاره سني *
 * طالع يار اوله نك يار صرار ياره سني *
 * يوز بولوب يوز قدر عاشق يوزينه يوز سورمهش *
 * وار ايسه لطفه سزاوار ايدر آواره سني *
 * كل يوزي كدي قويوب باده كاسوخت كي *
 * خارش خار غمه بلب غمخواره سني *
 * قيل قدر قيلمه نظر قيل ايله قاله بني بول *
 * ي صبا برار الق كل اره زلف آره سني *
 * كوز كوز اولسه بيله كوزلرمي كوزي غيري طيب *
 * طالع يار اوله نك يار صرار ياره سني *
 * شكل تشبيه آصدم در اشعاره سعيد *
 * عزتك مصرع وآلای كه پاره سني *
 * برغزلدرايكي تضمين ثلاث اوج ييت *
 * شاعرك درت قبلر ديد نظاره سني *
 * * مخمس برآي ستايش بادشاه عدل آگاه * *
 * باغ مالده شهاصو كي حكيمك يوريسون *
 * او كنه سد اوله ني حق يوزي اوستي سوريسون *

* گلشن شوکتک ازهار مسرت بوز یسون *
 * ملکنه کوز دیکنک نخل حیاتی قور یسون *
 * اوزنی قوردی یسون باری کوکندن چور یسون *
 * منسین اول پا دشه ناظم دین و دولت *
 * نو بهار کرمک قیلدی جهانی جنت *
 * کل کی اولمش ایکن زینت ملک و ملت *
 * ملکنه کوز دیکنک نخل حیاتی قور یسون *
 * اوزنی قوردی یسون باری کوکندن چور یسون *
 * سکا خان اولانی حق ایده پامال خسار *
 * خار و خس و شایق الشده سورن سور هر بار *
 * ای نهال چمنستان عدالت ازهار *
 * ملکنه کوز دیکنک نخل حیاتی قور یسون *
 * اوزنی قوردی یسون باری کوکندن چور یسون *
 * تیغ عدلک سنک ای قاهر فرخنده سماء *
 * دشمنه برق بلادوسه تلرینه آب حیات *
 * کلبن معدلتک بولمش ایکن حسن ثبات *
 * ملکنه کوز دیکنک نخل حیاتی قور یسون *
 * اوزنی قوردی یسون باری کوکندن چور یسون *
 * غنچه گلشن جنت صفت عثمانی *
 * بلبلایک کوزینک نوری سعیدک جانی *
 * تکرری محفوظ ایده رک حضرت محمود خانی *
 * ملکنه کوز دیکنک نخل حیاتی قور یسون *

* سدس برآی تضمین رباعی پرتو پاشا *
 * گلزاره صالین غنچه زیبای زمانسین *
 * کورسین سنیده رشک ایل کل آتسه یانسن *
 * لعل لبکه غنچه لك آغزی صولانسین *
 * کل آجل افندم کل صد برك جهانسن *
 * خلق کده بهار اولد یغنه قلبی اینانسین *
 * نسیرین سمن سینه سر بسنه حیران *
 * حوضك صوی آینه درد سنه حیران *
 * هر نخل خرامان قد نور سنه حیران *
 * کل آجل افندم کل صد برك جهانسن *
 * خلق کده بهار اولد یغنه قلبی اینانسین *
 * دام خم زلفك چقار اولد یغنه فسنندن *
 * قوش کبی دل آلدی طوتلدی قفسندن *
 * السون انرفیض صبا هر نفسندن *
 * کل آجل افندم کل صد برك جهانسن *
 * خلق کده بهار اولد یغنه قلبی اینانسین *
 * ز کس لوی هر کون ایدوب اشغه نکاهك *
 * شـبویه ویرر گیجه صفا زلف سیاهك *
 * مظلوب بوکشدنده سنك ذوق ورفاهك *
 * کل آجل افندم کل صد برك جهانسن *
 * خلق کده بهار اولد یغنه قلبی اینانسین *

* شور نبه سعيدا يده لم جنبشه آغاز *

* می کل کبی دردست اوله فی بلبله دمساز *

* بنوق چنک وقتبدرای سروسر اهر از *

* کل آجل افندم کل صدرک جهانسن *

* خلقه کده بهار اولدیفنه قلی اینانسن *

* شرفیات *

* سودم اما کو کصوده کورد مده سن سیمین تی *

* آل رخسارک کبی برناره یقمه بندونی *

* فصدک الدائمسه بررنک لطیف ایله بی *

* فسد فی یک بشقه آچش چشم بادام سنی *

* سنده برصه رنده که حسن نشاط افزا بو کون *

* نویم راهوش عذارک ای کل رعنه بو کون *

* پنبه ز اول یاقشعشدری سکا اما بو کون *

* فسد فی یک بشقه آچش چشم بادام سنی *

* قامتک سیرایلیوب کاهی بخوری شال ایله *

* برتحف رنکه بویانمشدق دل میال ایله *

* افسه باقدنسه ده کوکلم مقدم ال ایله *

* فسد فی یک بشقه آچش چشم بادام سنی *

* ترشه موردوفنه که کجه سعیده صورمه سنی *

* برکوزلسنکه نه کدک یار شورای کلبدن *

* مایبلره بر ایچم صوا اولدیفنک شهرور ایکن *

* فسد فی یک بشقه آچش چشم بادام سنی *

شرفی

* شرقی *

* جمہانی جشمک آسا اس تم عشق کھ سرخوش کور *

* محبت بزمی اما ید لطفک کی بوش کور *

* مسا ویدر بزم شمع نکر و ہب یارو اغیارک *

* کیمکھ الفت ایلرسک وارا یلہ تک بزی خوش کور *

* عبت نار جحیم ہجرہ باندق برنیچہ مدت *

* مکر جنت ایمش بو عالم ایجرہ گوشہ وحدت *

* نہ لازم شویله بویله ییننا دہ برطاقم صحبت *

* کیمکھ الفت ایلرسک وارا یلہ تک بزی خوش کور *

* یکی احبابلہ پا بند الفتنسندہ عشق اولسون *

* کک آزادہ قید حر و تسندہ عشق اولسون *

* ہر بزم یوسف صر بلا حنسنده عشق اولسون *

* کیمکھ الفت ایلرسک وارا یلہ تک بزی خوش کور *

* خلوص صادق ظنم افند مجہ یلان کلدی *

* بو وضع ناجا حتی سعیدہ ہک کران کلدی *

* بکم یجشی کوزاسندہ بزم جورک یمان کلدی *

* کیمکھ الفت ایلرسک وارا یلہ تک بزی خوش کور *

* شرقی *

* دون کوروب طور نو ایجاد ایلہ ناکاہ سنی *

* دھوت ابتدہ مددہ ہفوایت بو شبای ماہ سنی *

* نصل اینسم عجبا حالہ آکسہ سنی *

* سونمک الذہ میدر آہ سنی آہ سنی *

* چشمك آشوب نكا هنده فتن ما لا مال *

* لعلكه يوق ديه جك دینسه ده او هام و حبال *

* چشم افصافيله آینه په باق ای رخ آل *

* سومك الله میدر آه سنی آه سنی *

* وار ایکن رسم و فاسمت جفا به کتمه *

* شکن زلفك ايله مرغ دلی انجتمه *

* عاشق اولمش دیواطف ایتخی قهیب ایتمه *

* سومك الله میدر آه سنی آه سنی *

* نکه عاطفتك لطفك ایدر کن ایما *

* باز ايله سو یلپشك عقیلی ایلر یغما *

* کرچه دخل ایلور زنده سعیدی اما *

* سومك الله میدر آه سنی آه سنی *

* شرقی *

* بر لطف اقلی هوا کیم بو شب ای ماه لقا *

* صفوتند رکش آینه په دونش دریا *

* ای قرچهره ایدر بنده لرین جله رجا *

* سیرمهتاب ایدرک قوللرین ايله احیا *

* نه دیمکش آیک اون دردینی کورسون دنیا *

* قاتی افندم کوله لم آچیللم غنچه منال *

* قامت نازه کش سروی ایتد ریا مال *

* نام کوستریوزینی بو کیجه ای قاشی هلال *

* سیرمهتاب ایدرک قوللرک احیا *

* نه دیمکش آیک اون دردینی کورسون دنیا *

یاد لادوب

* پارلا دوب عالم آبی بوشب اخشامله امان *

* دهري يردن کوکه ذك نوريله ايله تابان *

* اشته آماده نه استرايسك ای روح روان *

* سسیر مهتاب ایدرك قوللرين ايله احيا *

* نه ديمکمش آيك اون دردینی کورسون دنیا *

* ای افندم کیم ایدر پرتو حسنک انکار *

* ییلدی نقصاتی مه ایندی فلکده اقرار *

* نور هینم کرم ایت ایلوب عرض دیدار *

* سسیر مهتاب ایدرك قوللرين ايله احيا *

* نه ديمکمش آيك اون دردینی کورسون دنیا *

* کون بوزندن بوله رق دورغر شوق جدید *

* کیچه مز کوندز اوله کوندز مرسه اوله عید *

* طالعی کبی اویانسون سنی کورسونده سعید *

* سسیر مهتاب ایدرك قوللرين ايله احيا *

* نه ديمکمش آيك اون دردینی کورسون دنیا *

* شرقی *

* بی لطفکله البته اناردک *

* بیلیدک حالمی سنده یناردک *

* دروغ سویله نلسیدی قناردک *

* بیلیدک حالمی سنده یناردک *

* اگرچه سویله مم چکد کلرم بن *

* ولکن سنده لطف ایت قاجه بندن *

* کوزنده مر جت مادت دکلکن *

* بلیدک حالی سندن یناردک *

* نهقان دوکدی دمام چشم کریان *

* نصل یاندی خفجه قلب نالان *

* بویجه شبهه سزای چشم فتان *

* بلیدک حالی سندن یناردک *

* شرقی *

* اولد یغم کوند نبرو عشق آشنا *

* هرکیمی سودمه ناز ایتدی بکا *

* هب حلال اولسون ینه بندن یکا *

* هرکیمی سودمه ناز ایتدی بکا *

* هرکیمی سودمه اولدم بیحضور *

* غیری دلبر مودن کلدی فتور *

* بند می بختمد می بلم قصور *

* هرکیمی سودمه ناز ایتدی بکا *

* باشم اوزره ایلوب جای قرار *

* هر برینه آبرو ایدم جان نثار *

* بولدم برچاره سین انجاس مکار *

* هرکیمی سودمه ناز ایتدی بکا *

* سویلیم اسرار می طویسون جهان *

* کند ینه کلسون گروه عاشقان *

* یوقش مالمده وفای دلبران *

* هرکیمی سودمه ناز ایتدی بکا *

سودیکان

* سود بکک کیم در دیوانه مؤال *

* اولسون اسراره دار قیل وقال *

* شاهد م اشته سعید ییجبال *

* هر کیمی سودمه ناز ایتدی بکا *

* قطعات *

ضربخانه مشیری رضا افندی سعید بک مرحومی آقی طاغ
معادن همایونه ماه وریلدیکنده بر آئی تشکر سویلد کلری
قطعه در

* قوت همت والای ولی نعمت *

* بکا بر آهله بیک طاغی دویدر حالا *

* طاش دو کلکده بنم غالب اولان کوهکنه *

* اوصو آقندی ایسه بن کش ایتدم اجرا *

* وله *

* سویلم دردیمی همدردم اولان آهه ییله *

* بلکه سینه مده کی شوناله جانکاهه ییله *

* کندی بی شبهه بیلور راز درونی یوخسه *

* اهل دل مسویله مز دردینی الله ییله *

* وله *

* خیال باری اشکله بوشب چوق شست شو ایتدم *

* اوده اغیار ییله حرامه کیرمش جستجو ایتدم *

* مکر مهر سکوت اشراب ایدرمش نکته لعلی *

* بوسری بلمدم بنده خطاه گفتکو ایتدم *

* وله *

* نکته رازی گلبرگ نه تحریر ایتدم *

* خال رخسارینی بووجه له تصویر ایتدم *

* یادایدوب روینی اولدجه دوچشمم کرپان *

* شبشه اندیق ایله چوق کل صوبی نه طیر ایتدم *

* وله *

* طیار افندیك اسكداره هجر نلرنده سویلد کیری قطعه در *

* چکلمش اسكداره اسکی دارمدر دیو طیار *

* با غشلا سون یواسن یورولار یله آکا الله *

* شوق و شجه جاننه حوق آب دانه ایلوب احسان *

* ایده هم لانه سن زیر جناح او ایساء الله *

* وله *

* حکیم باشی جمعت افندی سا حلخانه سنی تشریف *

* همایون وقوعنده سویلد کیری قطعه در *

* شه حکمت شناسک قوللری تشریف وتلطیفی *

* شو کونه فهم اولور که علت دهره دوا در بو *

* کوزک آج خاکپای حضرت عدلی یه یوز کوز سور *

* حکیم باشی افندی بر بولمن توتیاد ربو *

* ضرر بخانه مشیری رضا افندی سا حلخانه سنی تشریف *

* همایون وقوعنده سویلد کیری قطعه در *

* قبلدی تشریف ایله تلطیف سنی بالا قبسال *

* نه کرم معد نید رآکله شهد و رانی *

اولدی

* ابتدی صرمه کسی غیری رضا یا هر ایشک *
 * گنبد با باقه دم حضرت محمد - وود خانی *

*** قطعه ***

* اواد بجه مو جخ - بریم دیده کریان *
 * مژگان دم آلودم او اور بجه مرجان *

* اقدن قره دن بختم ایدرمی عجب امداد *
 * کرداب خیم زافه دوشردی بنی دوران *

*** قطعه ***

* ینه برخال کوردم یاندی صبرم روی آلمده *
 * برافرسه بنی چوق شی بوسوزش کدی حاملده *

* سعید افکرشم عارض دلداری بزن صور *
 * نه سال کل بتردی سنبله تان جسامده *

*** قطعه ***

* اوانه باقه بوانده صاغه باق سن صاغ اول *
 * کونده عشاق افندم سکا بیکباشی فدا *

* مرغ دل چانطه ده ککملک کیدر دستکده *
 * اوجی تعلیمه بیهوده جیفقوب قیده بکا *

*** ایات ***

* می صونارکن نازیله باقدیدی فرق اتم هوز *
 * چشم ساقیدغمی اهدم بوخسه صهادغمی مست *

* وله *

* راق الله ایچون اولسون الندن نیرنه جوری *
 * سنان اوغلی ایکی غمزله بنم تاجامه کجری *

* و له *

* ابر اولور آهم او برجم کلیمت خاطریمه *
 * مکابل زاده به که ز ناشی باران ایده رز *

* و له *

* فکر رخسارینی اشکسته دله ایتمه سول *
 * بر قرق شیشه ده کل دسته سنی ایله خیال *

* و له *

* مردم چشم جهان سن سن افندم سن سن *
 * غیره باقر سنی کو زار سنی ادرار دیدم *

* و له *

* بکا بیکانه کو کلم باره کندی آشنا اولدی *
 * بنی زک ایندی اما ایندی کی غایت بجا اولدی *

* و له *

* آق طاغده قره بخت ایله خوناب اشکمی *
 * چوق ایلدم نثار سفید و سیاه و سرخ *

* و له *

* طوب اولدی بربر هب اهل مجلس حسبجان اوزر *
 * شکنج طره دن بر بانه دوشمش شونده بن قائم *

* عزت ملا زاده ره سویلدکاری بیتدر *
 * صورتپذیر قدرتیدر رب العزتک *
 * آینه فؤاده سرر شادی کور *

* وله *

* قوله افندی رضا سی علی الاعلا در *
 * بوانلر عزت دار نی بوبله بولدی همان *

* وله *

* بر برینه کبر دیلر خورشید و ماه آسمان *
 * کاتب السرشهنشاهی به اولقجه نشان *

* تضمین مصرع حنیق *

* عبد محضم کردم طوق عبودیتده در *
 * بوینک باغی دکل زنجیر زلفکدر سنک *

* کذا *

* سرمای غمده سبنهیه داغ یافده ذوقه باقی *
 * ایش کاری قبش کوننک لاله زاریدر *

* کذا *

* قو پار البت کوکلدن بوسه اعل ورحک جانانا *
 * خدا قادر در ایلم سنک خارا دن کهر پیدا *

* کذا *

* می ایجیدی بعد الافطار ایتدن تکلیف صوفیه *
 * اوقتمر بقلوه بدنیکا قفت قتل حلال اولسون *

* کذا *

* مال نه خاله نظر قبل کوزده نم وار ايسه آل *

* تنده کی روح روانم کندي مالکدر سنک *

* کذا *

* بکا دوشمنز که ابک نجرعه سنه عاشق اولم *

* بن نه خاککه کمال کرمه لایق اولم *

* کذا *

* نقوداشکمی جور کبی جوقی آفتم بن *

* دگر قدر پهاسی برخزینه خلوت و صلاک *

انتمام یافت طبع این دیوان بلا غنغنوا

درمطبعة باب حضرت شتره سگری

در اوائل ماه

ذی الحجه

۱۲۵۷
سنه

کتابخانه
موزه و مرکز اسناد
سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران